

**The Ramakrishna Mission  
Institute of Culture Library**

**Presented by**

**Dr. Baridbaran Mukerji**

**RMICL-8**

6

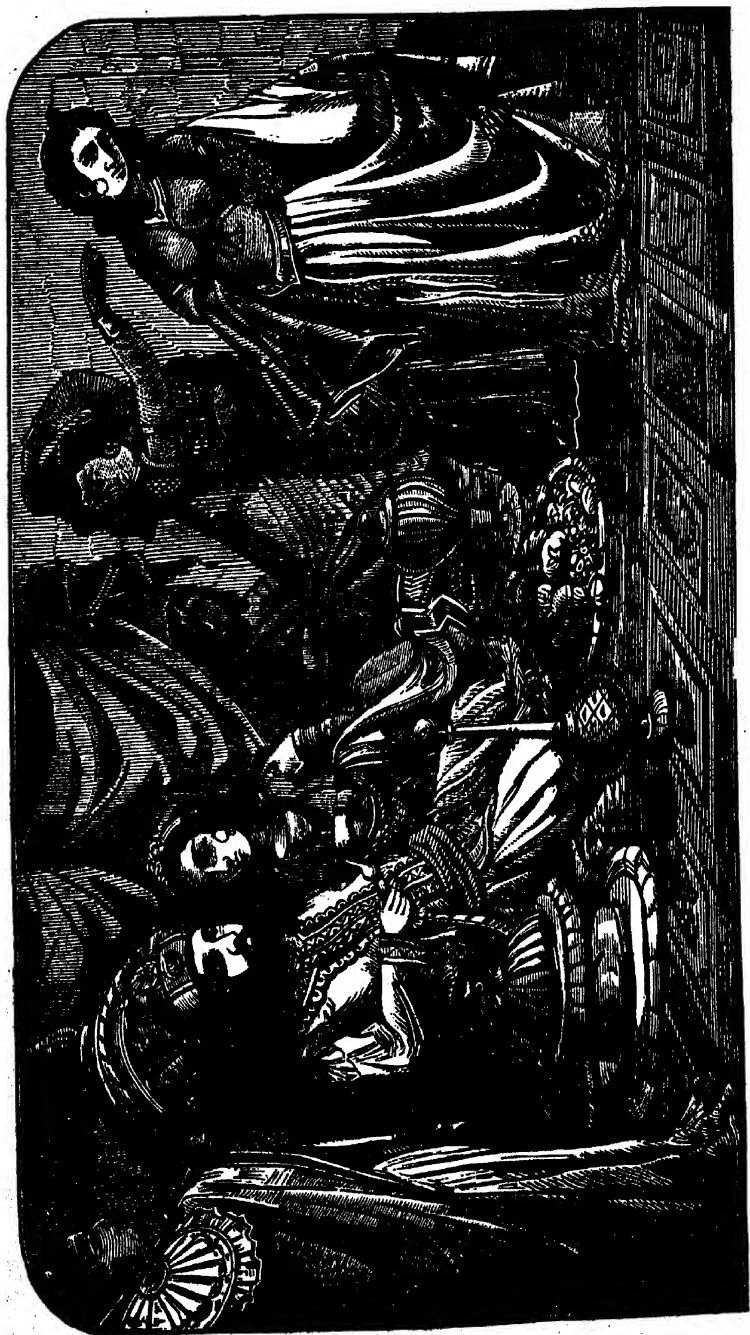
**13273**











# DURGESH-NANDINÍ

Etibritta-múlak Upanyás.

SHRÍ BANKIMCHANDRA CHATTOPADHYÁYA

PRANÍTA.

ROMAN AKSHARE MUDRITA.

---

the multiplicity of alphabets the worthless remnant of a by-gone civilization—  
*Max Müller.*

CALCUTTA:  
THACKER, SPINK AND COMPANY.

1881.

R. M. I. C. LIBRARY	
Acc No	3.273
Class No.	821.443 C.H.A.
Date:	
I. Card	G.R.
Class	
Cat.	G.R.
B. Card.	R.B.
Checked	

PRINTED AT THE GOVERNMENT OF INDIA CENTRAL PRESS,  
8, HASTINGS STREET.

## PREFACE.

---

THIS publication has been undertaken with the two-fold object of ascertaining, firstly, whether Oriental works could be reprinted in Roman character directly from vernacular editions; secondly, whether the number of diacritical marks could be materially reduced.

We are now in a position to answer the first inquiry in the affirmative. The whole of this work was put into type in less than one month, without the intervention of any Roman Bengali manuscript, and by compositors who had never done such a thing before. In other words, the transliteration was done by the compositors themselves from a printed Bengali copy of the book. They had nothing to help them except the key which has been appended to this volume. The experiment which we have made has undoubtedly proved a perfect success. It is impossible to over-rate its importance with reference to Romanization, for it proves clearly that Oriental works can at once be printed in Roman types, at a very moderate expense.

With reference to the second point of inquiry, it will be perceived at a glance that the number of dotted letters used is very small. Accents to indicate the long

vowels, particularly the long *ā*, are of frequent occurrence, but accents are part and parcel of the Roman alphabet and do not, we submit, fall under the category of diacritical marks.

It will be desirable here to mention three rules by the adoption of which the use of such marks has been most considerably reduced—

*1st.*—The guttural and palatal nasals have not been distinguished when they precede consonants of their own class. We do not think that such a rule can be objected to by any reasonable person, for in such cases the nasal must be of the same class as the consonant with which it is combined.

*2nd.*—The cerebral letter *t* has not been dotted when it follows *sh*. As in such a combination the *t* is always cerebral, the omission of the dot is undoubtedly justifiable.

*3rd.*—No dot has been used to distinguish the palatal *sh* or cerebral *n*.

The third and last rule will, we are aware, be subjected to criticism at the hands of several members of the Roman Akshara Samáj, the society recently formed in Calcutta for the encouragement of Romanization. Pundit Maheshchandra Nyáyaratna, Principal of the Sanscrit College, to whose earnest and able advocacy the said society well nigh owes its existence, is, we believe, of opinion that the dots in question ought to be retained.

We have nevertheless felt ourselves compelled to adopt the change, at any rate experimentally, because, in our humble opinion, it is the necessary consequence of a

principle which is essential to the introduction of a simpler system of Indian transliteration. That principle is that no marks should be used to distinguish sounds which have ceased to exist. We have the best authority for saying that the cerebral *n* and the palatal *sh* have no phonetic existence in the Bengali language. They do not therefore require to be expressed by dotted letters. If they were so distinguished, purely on etymological grounds, it would be necessary, for the sake of consistency, to use about half a dozen additional dotted letters in Roman Urdu transliteration to express a variety of *s*, *z* and *t*'s which are not in any way actually distinguished in pronunciation. Similar results would follow in other Indian languages, and the object which should be kept in view, *viz.*, the simplification of Romanization, would be altogether defeated.

We trust that the above reasons will be held to be a sufficient justification for the third rule adopted by us. We certainly would not have ventured to differ in this particular from the views of our more learned friends, had it not been owing to the firm belief on our parts that the omission of so to speak *redundant* diacritical marks is essential to the true progress of the cause which both they and we are advocating.

Two more points require some notice : *1stly*, the use of the hyphen ; *2ndly*, the printing of final *a* within compound words.

It will be perceived that the hyphen has been used somewhat freely. There can be no doubt that it might well have been dispensed with in ordinary and well known compound words. But great difference of opinion

seems to exist as to what are well known compounds and what are not, and we were not prepared to lay down any authoritative rule on the subject. This matter must be eventually dealt with by our friends of the Roman Akshara Samáj.

In deference to the view of the more learned portion of the community, we have retained the final short *a*, within compounds, even when it is not pronounced at all. In our humble opinion it ought in such cases to be omitted. But this is a matter which must be decided not by us but by the majority of the public.

It is unnecessary to draw special attention to all the other minor principles of transliteration adopted by us, but we shall welcome any criticism or suggestion which may be made respecting them.

The work now placed before the public has been carried on under great difficulties, both because of its novelty, and because we could only devote our spare moments to the correction of the proof-sheets. We trust therefore that the misprints and inconsistencies from which this edition is not by any means free will be treated with indulgence by a considerate public.

Our sincere thanks are due to Bábu Bankimchandra Chattopádhyaýa for his kindly allowing us to place this his most popular romance before the public in a romanized garb. That distinguished author is not a member of the Roman Akshara Samáj and is opposed to their views; he has acted as he has entirely from a spirit of liberality and of fairness to the views of others, which contrasts very favourably with the Romanophobism exhibited by some sections of the native public.

---

We have also to put on record our thankful appreciation of the energy and rapidity with which Mr. E. J. Dean, Superintendent of the Government Press at Calcutta, has passed this work through the press. The experiment of composing direct from Oriental copy into Roman was in its nature so novel that many heads of presses would have declined to undertake it at all. The result however has shown that it was in every way justifiable, and that, where there is a will, there is a way.

J. F. BROWNE, B.C.S.

ILARAPRASÁD SILÁSTRĪ, M.A.





# DURGESH-NANDINI.

## PRATHAM KHANDA.

### PRATHAM PARICCHED.

#### DEBA-MANDIR.

998 Bangábder nidággha-sheshe eka-din eka-jan ashvárohí purush Bishnupur haite Jáhánábáder pathe ekákí gaman karitechilen. Dinamani astácal gamanodjogí dekhiyá ashvárohí druta-bege ashva sancálan karite lágilen. Kena ná sammukhe prakánda prántar; ki jáni jadi kála-dharme pradosha-kále prabal jhaṭiká brishti árambha hay, tabe sei prántare niráshraye jat-paro-násti pírita haite haibek. Prántar pár haite ná haitei súrjyásta haila, krame naisha gagan níla nírada-máláy ábrita haite lágila. Nishárambhei emat ghoratara andhakár diganta-sansthita haila je, ashva-cálaná ati kaṭhin bodh haite lágila. Pántha kebal bidyud-dípti-pradarshita pathe koná mate calite lágilen.

Alpa-kál madhye mahá-rabe naidággh jhaṭiká pradhábita haila, eban sange sange prabal brishti-dhúrá parite lágila. Ghoṭakárúṛha byakti gantabya-pather ár kichu-mátra sthíratá páilen ná. Ashva-rajjú shlatha karáte ashva jatheccha gaman karite lágila. Ei rúp kiyad-dúr gaman kariyá ghoṭaka-carane kona kaṭhin drabyer sangháte ghoṭaker pada-skhalan haila. Ai samay eka-bár bidyut prakásh hawáte pathik sammukhe prakánda dhabalákár kona padártha cakita-mátra dekhite páilen. Ai dhabalákár stúpa aṭṭáliká haibe ei bibecanáy ashvárohí lampha-tyáge bhú-tale abataran karilen. Abatarana-mátra jánite páilen je, prastara-nirmita sopánábalir san-srabe ghoṭaker caran skhalita haiyáchila; ataeb níkaṭe áshraya-sthán

áche jániyá ashvake jatheccha stháne jáite dilen. Nije andhakáre sábadháne sopána-márge pada-kshep karite lágilen. Acirát taritá-loke jánite parilen je, sammukhastha aṭṭáliká ek deba-mandir. Kaushale mandirer kshudra dváre upasthit haiyá dekhilen, je dvár ruddha, hasta-márjane jánilen dvár bahir-dik haite ruddha hay náí. Ei jana-hín prántara-sthita mandire emat samaye ke bhitár haite argal ábaddha karila, ei cintáy pathik kincit bismita o kautúhalá-bishta hailen. Shiro-pare prabal bege dhárá-pát haitechila, sutarám je kona byakti debálaya-madhya-bási hauk, pathik dváre bhúyo-bhúyah bala-darпита karághát karite lágilen; kehai dvár unmocan karite áсила ná. Iechá, padágháte kabát mukta karen, kintu debá-layer páche amarjyádá hay, ei áshankáy pathik tata-dúr karilen ná; tathápi tini kabáte je dárún kara-prahár karitechilen, káshter kabát táhá adhika-kshan sahite páрила ná, alpa-kálei argala-cyuta haila. Dvár khuliyá jáibá-mátra jubá jeman mandirábhyantare prabesh karilen, amani mandira-madhye asphuṭa cítkárdhvani táñhár karne prabesh karila, o tan-muhúrte mukta dvára-pathe jhaṭiká-beg prabá-hita hawáte, tatháy je pradíp jvalitechila táhá nirbán haiyá gela. Mandira-madhye manushyai bá ke áche, debai bá ki murti, prabesh-tá táhár kichui dekhite páilen ná. Ápanár abasthá eirúp dekhíyá nirbhík jubá-purush kebal íshat háya kariyá prathamatah bhakti-bhábe mandira-madhyastha adrishya deba-múrtir uddeshe pranám karilen. Pare gátrotthán kariyá andhakára-madhye dákiyá kahilen, “mandira-madhye ke ácha?” kehai prashner uttar karila ná; kintu alankára-jhankára-shabda karne prabesh karila. Pathik takhan brithá bákyabyay nishprayojan bibecaná kariyá brishti-dhára o jhaṭiká prabesha-rodhártha dvár jojita karilen, eham bhagnárgaler paribarte átma-sharír dváre nibishta kariyá punar-bár kahilen, “je keha mandira-madhye tháka, shraban kara; ei ámi sashastra dvára-deshe basilám, ámar bishrámer bighna kario ná. Bighna karile jadi purush hao tabe phal bhog karibe; ár jadi strí-lok hao tabe nishcintá nidrá jáo, Rájputa-haste asi carma thákite tomádiger pade kushánkura o biñdhibe ná.”

“Ápani ke?” báma-svare mandira-madhya haite ei prashna haila. Shuniyá sabismaye pathik uttar karilen.

“Svare bujhitechi e prashna kona sundarf karilen. Ámár paricaye ápanár ki haibe?”

Mandira-madhya haite uttar hailã, “ámárã baṛa bhíta haiyáchi.” Jubak takhan kahilen, “ámi je hai, ámádiger átma-paricay ápauará dibár ríti nahe. Kintu ámi upasthit thákite abalá-játir kona prakár bighner áshanká náí.”

Ramaní uttar karila “ápanár kathá shuniyá ámár sáhas hails, eta-kshan ámará bhaye mrita-práy chilám. Ekhan o ámár sahacarí arddha-múrcchitá rahiyáchen. Ámará sáyáhna kále ai Shaileshvar Shiba pújár janya ásiyáchilám. Pare jhar ámile ámádiger báhak dás dási-gan ámádigake pheliyá kotháy giyáche, balite pári ná.”

Jubak kahilen, “cintá kariben ná, ápanará bishráam karun, kál práte ámi ápanádigake grihe rákhiyá ásiba.” Ramaní kahila, “Shaileshvar ápanár mangal karun.”

Arddha-rátre jhaṭiká brishti nibáran haile jubak kahilen, “ápanará ei-kháne kichu-kál kona rúpe sáhase bhar kariyá thákun. Ámi ektá pradíp sangraher janya nikaṭa-bartí gráme jái.”

Ei kathá shuniyá púrbálápa-káriní kahilen, “maháshay, grám parjyanta jáite haibe ná. Ei mandirer rakshak ekañjan bhritya ati nikaṭei basati kare, jyotsná prakásh haiyáche, mándirer báhir haite táhár kuṭir dekhite páiben. Se byakti ekákí prántara-madhye bás kariyá tháke, ejanya se grihe sarbadá agni jválíbár sámagri rákhe.”

Jubak ei kathánusáre mandirer báhire ásiyá jyotsnár áloke debálaya-rakshaker griha dekhite páilen. Griha-dváre gaman kariyá táhár nidrá-bhanga karilen. Mandira-rakshak bhaya-prajukta dvár-odgháṭan ná kariyá prathame antarál haite ke ásiyáche dekhite lagila. Bishesh parjyabekshane pathiker kona dasyu-lakshan drishta hails ná; bisheshatah tat-svíkṛita svarna-mudrár lobh sambaran kará táhár pakshe kashta-sádhyá haiyá uṭhila. Sát páñch bhábiyá mandira-rakshak dvár khuliyá pradíp jvályá dila.

Pántha pradíp ániyá dekhilen, mandira-madhye shveta-prastara-nirmita Shiba-múrti sthápita áche. Sei múrtir pashcát-bháge

dui jan mátra káminí. Jini nabíná tini díp dekhíbá-mátra sába-  
 gunṭhane namra-mukhí haiyá basilen. Parantu táñhár anábrita  
 prakoshthe híraka-mandita márwarí cūr ebam bicitra káru-kárjya-  
 khacita paricchad, tad-upare ratnábharana-páripátya dekhíyá pántha  
 nissandeha jánite páriken je, ei nabíná hína-bansha-sambhútá nahe.  
 Dvítíyá ramanír paricchader apekshá-krita hínárghatáy pathik  
 bibecaná karilen je, ini nabínár sahacáriní dásí haiben; athaca  
 sacarácar dásir apekshá sampanná. Bayakkram panchatrinshat  
 barsha bodh haila. Sahajei jubá-purusher upalabdhi haila je  
 bayo-jyeshthárai sahit táñhár kathopakathan haitechila. Tini  
 sabismaye iháo parjyabekshita karilen je, tad-ubhay madhye káháro  
 paricchad etad-deshíya strí-lokdiger nyáy nahe, ubhayei pashcima-  
 pradeshíya, arthát Hindusthání strí-loker besha-dháriní. Jubak  
 mandirábhyantare upajukta stháne pradíp sthápán kariyá ramaní-  
 diger sammukhe dáñráilen. Takhan táñhár sharíropari dípa-rashmi-  
 náha prapatita haile, ramanírá dekhilen je, pathiker bayakkram  
 pancabinshati batsarer kincit mátra adhik haibe; sharír etádrisha  
 dírga, je anyer tádrisha dairghya asaushthaber káran haita. Kintu  
 jubaker baksho-bishálatá ebam sarbánger pracuráyata gaṭhana-guṇe  
 se dairghya alaukik shrí-sampádak haiyáche. Prábrít-sambhúta  
 naba-dúrbá-dal, athabá tad-adhik manojna-kánti; basanta-prasúta  
 naba-patrábali-tulya barnopari kabacádi Rájput játir paricchad,  
 shobhá karitechila, kaṭi-deshe kaṭi-bandhe kosha-sambaddha asi,  
 dírga kare dírga barshá chila; mastake ushnísh, tad-upari eka-  
 khandá hírak; karne muktá-sahita kundal; kanṭhe ratna-hár.

Paraspar sandarshane ubhay pakshei parasparer paricay janya  
 bishesh byagra hailen, kintu kehai prathame paricay jijnásár  
 abhadratá svíkár karite sahasá icchuk hailen ná.

## DVITÍYA PARICCHED.

### ÁLÁP.

Prathame jubak nija kautúhala-para-bashatá prakásh karilen. Bayo-jyeshtháke sambodhan kariyá kahilen,

“Anubhabe bujhitechi ápanará bhágya-banter pura-strí, paricay jijnásá karite sankoc haiteche ; kintu ámár paricay dewár pakshje pratibandhak, ápanáder se pratibandhak ná thákite páre, ejanya jijnásá karite sáhas karitechi.”

Káminí kahila “maháshay, kon kále strí-loke agre paricay diyá tháke ?”

Jubá kahilen, “paricayer agra pashcát ki ?”

Uttara-dáyiní kahilen, strí-loker paricaya-i bá ki? jáhára kulopádhi dháran karite páre na, táhára ki baliyá paricay díbe? gopane bás kará jáhádiger dharma, táhára ki baliyá átma-prakásh karibe? je din bidhátá strí-lokke svámír nám mukhe ánite nishedh kariyáchen, sei din átma-paricayer path o bandha kariyáchen.”

Jubak e kathár uttar karilen ná. Táñhár man anya-dike chila. Nabíná ramaní krame krame abagunthaner kiyad-ansha apasrita kariyá sahacarír pashcád-bhág haite animish cakshe jubaker prati drishti karite chilén. Kathopakathana-madhye akasmát pathikero sei-dike drishti-pát haila ; ár drishti phirila ná ; táñhár bodh haila, jena tádrisha alaukik rúpa-ráshi ár kakhana dekhite páiben ná. Jubatír cakshu-dvayer sahít pathiker cakshu sammilita haila. Jubatí amani locana-jugal binata karilen. Sahacarí bákyer uttar ná páiyá pathiker mukha-páne cáhilen, kon dike táñhár drishti táháo niríkshan karilen, ebam samabhibyáharíní je jubaka-prati satrishna-nayane cáhitechilen táhá jánite páriyá nabínár káne káne kahilen, “ki lo ! Shiba-sákshát svayambará habi ná ki ?”

Nabíná, sahacaríke anguli-pírita kariyá tad-rúp mridu svare kahila, “tumi nipát jáo.” Caturá sahacáriní ei dekhiyá mane mane bhábilen je, je lakshan dekhitechi, páche ei aparicita jubá-purusher

tejappunja kánti dekhiyá ámar hasta-samarpita ei bálíká Manmatha-shara-jále baddha hay, ár kichu hauk ná hauk, ihár maner sukh cira-káler janya nashta haibe, ataeb se path ekhani ruddha kará ábashyak. Kirúpei bá e abhipráy siddha hay ? jadi ingite bá chalaná-krame jubak ke sthánántare preran karite pári, tabe táhá kartabya baṭe, ei bhábiyá nári-svabhába-siddha caturatár sahit kahilen, “mahá-shay ! strí-loker su-nám emani apadártha bastu je, bátáser bhar sahe ná ; ájikár e prabal jhaṛe rakshá páwá dushkar, ataeb ekshane jhar thámiyáche, dekhi jadi ámará pada-braje báṭi gaman karite pári.”

Jubá purush uttar karilen, “jadi ekánta e nishítthe ápanará pada-braje jáiben, tabe ámi ápanádígake rákhiyá ásitechi, ekshane ákásh parishkár haiyáche, ámi eta-kshan nīja-stháne játrá karitám, kintu ámi ápunár sakhír sadrishí rúpasíke biná rakshake rákhiyá jáiba ná baliyái ekhano e stháne áchi.” Káminí uttar karila, “ápani ámadíger prati je-rúp dayá prakásh karitechen táháte páche ámadígake akritajná mane karen ejanyai sakal kathá byakta kariyá balite páritechi ná. Maháshay ! strí-loker manda kapáler kathá ápanár sáksháte ár ki baliba ; ámará sahaje abishvásiní ; ápani ámadígake rákhiyá ásile ámadíger saubhágya, kintu jakhan ámar prabhu ei kanyár pitá iháñke jijnásá kariben, tumi e rátre káhár sange ásiyácha, takhan ini ki uttar kariben ?

Jubak kshana-kál cintá kariyá kahilen, “ei uttar kariben je, ámi Maháráj Kinor Mánsinher putra Jagatsinher sange ásiyáchi.”

Jadi tan-muhúrte mandira-madhye bajra-patan haita, táhá haileo mandira-básiní strí-lokerá adhikatará cakita haiyá uṭhiten ná. Ubhayeí amani gátrotthán kariyá danḍáyamán hailen. Kanishthá shiba-linger pashcáte sariyá gelen. Bág-bidagdhá bayodhiká gala-deshe ancál diyá danḍabat hailen ; anjali-baddha kare kahilen, juba-ráj ! ná jániyá sahasra aparádh kariyáchi, abodh strí-lokdígake nija-gune márjaná kariben.”

Juba-ráj hásiyá kahilen, “e sakal gurutara aparádhher kshamá náí, tabe kshamá kari jadi paricay dáo, paricay ná díle abashya samucit danḍa díba.”

Narm katháy rasikár sakal samayei sáhas hay ; ramaní íshat hásiyá kahila, “ ki dandá ájné hauk, svíkrita áchi.”

Jagatsinhao hásiyá kahilen, “ ei dandá diba je, sange giyá tomá-der bátí rákhiyá ásiba.”

Sahacarí dekhilen bisham sankat, kona bishesh kárane tini nabínár paricay Dillíshvarer senápatir nikat dite sammatá chilen ná ; tini je táñhádigake sange kariyá rákhiyá ásiben iháte áro kshati, se ta paricayer adhik ; atae bishacarí adho-badane rahilen.

Emat samaye mandirer anati-dúre bahutara ashver pada-dhvani haila ; rája-putra atibyaste mandirer báhire jáiyá dekhilen je, práy shatábadhi ashvárohí sainya jáiteche, táhádiger paricchad drishtimátra jánite páriken je, táhára táñhári Rájput sená ; iti-púrbe juba-ráj juddha-sambandhiyá kárjya-sampádane Bishnupur ancale jáiyá tvarita eka-shata ashvárohí senálaiyá pitri-samakshe jáitechilen. Aparáhne samabhiyáhári-ganer agrasar haiyá ásiyáchilen, paschéat táhára eka-pathe tini anya-pathe jáwáte, tini ekákí prántara-madhye jhaṭiká brishtite bipad-grasta haiyáchilen. Ekshane táhádigake punar-bár dekhite páilen, eam sená-gan táñháke dekhite páiyáche ki ná jánibár janya kahilen, “ Dillíshvarer jay hauk.” Ei kathá kahibá-mátra eka-jan ashvárohí táñhár nikat áсила. Juba-ráj táháke dekhíyá kahilen, “ Dharamsinha, ámi jhaṭ brishtir kárane ekháne apekshá karitechilám.”

Dharamsinha nata-bhábe pranám kariyá kahila, “ ámará jubarájer bahu anusandhán kariyá sheshe ashver pada-cihna dhariyá ekháne ásiyáchi, ashvake ei baṭa-briksher nikate páiyá ániyáchi.”

Jagatsinha balilen, “ ashva laiya tumi ei-kháne apekshá kara, ár dui janke nikatastha kona grám haite shibiká o tad-upajukta báhaḥ ánite páṭháo, abashishta sená-ganke agrasar haite bala.”

Dharamsinha ei ádesh prápte kincit bismita haila, kintu prabhur ájnéy prashna anábashyak jániyá, “ je ájné” baliyá sainyadigake juba-rájer abhipray jánáila. Sainya-madhye keha keha shibikár bártá shuniyá íshat hásyá kariya aparke kahila, “ áj je bara nútan



paddhati." Keha uttar karila, " ná habe kena ? Maháráj Rajput-patir sárddhek sahasra mahishí."

Edike juba-rájer anupasthiti-kále abasar páiyá abagunthan mocana-púrbak sundarí saharíke kahila, "Bimale, rája-putrake paricay dite tumi asammata kena ?"

Bimalá kahila, "se kathár uttar ámi tomár pitár káche diba ; ekshane ábár e kiser gola-jog shunite pái."

Nabíná kahila, "bodh kari rája-puter kona sainyádi táñhár anusandháne ásiyá thákibe ; jekháne svayam juba-ráj rahiyáchen, sekháne cintá kará kena."

Je ashvárohí-gan shibiká-báhakádir anveshane gaman kariyá-chila táhárá pratyágaman karibár púrbei, je báhak o rakshí-barga strí-digake rákhiyá brishtir samaye gráma-madhye giyá áshray laiýáchila, táhárá phiriyá áсила. Dúr haite táhádigake dekhiya Jagatsinha mandira-madhye punaprabesha-púrbak paricarikáke kahilen, "kayeka-jan astra-dhári byaktir sahít báhaká-gan shibiká laiýá ásiteche, uhárá tomádiger lok ki ná báhire ásiya dekha." Bimalá mandira-dväre dánñráiyá dekhilen je táhárá táñhádiger rakshí-gan baṭe.

Rája-kumár kahilen, "tábe ámi ár ekháne dánñráiba ná ; ámar sahít ihádiger sáksháte anishta ghaṭite páre. Ataeb ámi calilám. Shaileshvarer níkaṭe prarthaná kari, tomará nirbighne báṭi upaníta hao ; tomádiger níkaṭe ei prarthaná kari, je ámar sahít sákshát haiýáchila e kathá saptáññá-madhye prakásh kario ná, bismritao haio ná, baram smaranártha ei sámánýa bastú níkaṭe rákha. Ár ámi tomár prabhu-kanyár je paricay páilám ná, ei kathái ámar hridaye smaranártha cihna-svarúp rahila." Ei baliýá ushnúsh haite muktáhár laiýá Bimalár mastake sthápán karilen. Bimalá mahárga ratna-hár kesha-páshe dhariýá rája-kumárame biníta-bhábe prañám kariýá kahilen, "juba-ráj, ámi je paricay dilám ná iháte ámáke aparádbhiní bhábiben ná, ihár abashya upajukta káran áche. Phale jadyapi ápani e bishaye nitánta kautuhalákránta haiýá tháken tábe, ádya haite pakshántare ápanár sahít kotháy sákshát haite páribe baliýá diun."

Jagatsinha kiyat-kál cintá kariyá kahilen, “ adya haite pakshántare rátri-kále ei mandira-madhyei ámér sákshát páibe. Ei sthale dekhá ná páo sákshát haila ná.”

“ Debatá ápanáke rakshá karun” baliyá Bimalá punar-bár pranatá haila. Rája-kumár punar-bár anibárjya trishá-kátar locane jubatír prati drishti-pát kariyá lampha-tyáge ashvárohan púrbak caliyá gelen.

### TRITÍYA PARICCHED.

#### MUGHAL PÁTHÁN.

Nishítha-kále Jagatsinha Shaileshvarer mandir haite játrá karilen. Ápátatah táñhár anugamane athabá mandirádhishthátrí mano-mohinír sambád kathane páthak maháshaydíger kautúhal nibáran karite párilám ná. Jagatsinha Rájput, ki prayojane Bangadeshe ásiyáchilen, kenai bá prántara-madhye ekákí gaman kari-techilen, tat-paricay upalakshe ei samayer Bangadesha-sambandhíya rájakíya ghaṭaná katak katak sankshepe bibarita karite haila. Ataeb ei paricched itibritta-samparkíya, páthaka-barga ekánta adhír haile tyág karite páren, kintu granthakárer parámarsha ei je adhairjya bhála nahe.

Prathame Bangadeshe Bakhtiyár Khiliji Mahammadíya jayadhvajá sansthápitá karile par, Páthánerá abádhe kayek shatábdí tad-rájya shásan karite tháke. 932 sále subikhyáta Sultán Bábar rana-kshetre Dillír bádsháh Ibráhim Lodíke parábhúta kariyá tat-sinhásane árohan karen; kintu tat-káleí Bangadesh Taimurlan-banshíyadiger danḍádhín hay náí.

Jata din ná Mughal samráṭdíger kula-tilak Ákbarer abhyuday hay, tata-diṇ edeshe svádhín Páthán rája-gan rájatva karite lágilen. Kukshane nirbodh Dáud Khán supta-sinher ange hasta-kshhepan karilen; átma-karma-phale Ákbarer senápati Manáim Khán kartrik parájita haiyá rájya-bhrashta hailen. Dáud 982 sále sagane Urishyáy paláyan karilen; Banga-rájya Mughal-bhúpáler kara-

kabalita haila. Páthánera Utkale sansthápita haile tathá haite táhádiger ucched kará Mughaldiger kashta-sádhyá haila. Bangíya 986 sále Dillíshvarer pratinidhi Khán Jáhán Khán Páthándigake dvitíya-bár parájita kariyá Utkal desh nija-prabhur dandádhín karilen. Ihár par ár ek dárún upadrab upasthit haiyáchila. Ákbar Sháh kartrik Bangadesher rája-karádáyer je nútán pranálísansthápita haila táháte jágírdár prabhriti bhúmyadhikári-ganer gurutara asantushti janmáila. Táñhárá nija nija púrbádhípatya rakshártha kharga-hasta haiyá uñhilen. Ati durdama rája-bidroha upasthit hawáte samay páiyá Uṛishyár Páthánérá punar-bár mastakonnata karila, o Katlu Khán námak ek Páthanke ádhípatye baran kariyá punarapi Uṛishyá sva-kara-grasta karila. Tad-bhinna, sujoge anek bala-prakásh kariyá Uṛishyár símár báhire Medinípur ebam Bishnupur adhikár kariyá laila.

Karmátha rája-pratinidhi Khán Ázim, tat-pare Sháhbáz Khán kehai shatru-bijita desh punar-uddhár karite párilen ná. Parisheshe ei áyása-sádhyá kárjyoddhár janya eka-jan Hindu-joddhá prerita hailen.

Jakhan naba-dharmánuráge Musalmán sená-taranga Himádrishikhara-málá haite bala-darpe Bháratatarshe abataran karen, takhan Prithví-ráj prabhriti Rájput bírerá asádháran shaurjya sahakáre sei beger pratirodh karen. Kintu Bháratatarshe adho-gati Bidhátár iccháy chila, sutarám Rájput samráterá tat-kále paraspar sammilita ná haiyá, eke anyer sahit bibáð árambha karilen. Musalmánérá jatna-paunappunye Hindu-rajá-ganke eke eke parájita kariyá, Dillír sámrájya sthápan karilen.\* Sámrájya sthápan karilen baṭe, kintu kshatriya-kula-sambhaba Rájput-ganke eka-báre tejo-hín karite párilen ná. Anek Rájput-bhúpal svádhín rahilen; o adyábadhi Musalmán rájya lop parjyanta Rájputerá punah punah jabandigake rana-kshetre áhván kariyáchilen, aneka-bár paráñmukh o kariyáchilen. Kále anek Rájput banshake Dillíshvara-carane kara-prada haite haila. Ebam báhu-baler nirjyátane játi kul gaurab tyág kariyá Dillír rájabanshe kanyá sampradánádir dvára jetár paritosh janmaíte haila. Dillír adhipati-gan o bíra-bairike sakhitva kuṭumbitádir dvára bádhya karite jatna-banta hailen. Krame kara-prada Rájput

rāja-gan Dillír rāja-kárjye nijukta haite lagilen. Mahá-mati Ákbar táñhár púrba-gámí samrátdiger haite sarbánshe bijna chilen. Táñhár hridaye bishesh pratíti janmaíyáchila, je etad-deshíya rāja-kárjya-sampádane etad-deshíya lokai bishesh paṭu; bideshíyerá tádrisha nahe; ár juddhe bá rājya-shásane Rájput-gan dakshá-graganya. Ataeb tini sarbadá etad-deshíya bisheshatah Rájput-ganke gurutara rāja-kárjye nijukta kariten.

Ákhyáyiká-barnita kále je je Rájput ucca padábhishikta chilen, tan-madhye Maháráj Mánsinha eka-jan pradhán. Tini svayam Ákbarer putra Selimer shyálak. Ázim Khán o Sháhbáz Khán Utkal jaye aksham haile, Ákbar ei mahátmáke Banga o Behárer shásana-kartá kariya pátháilen.

997 sále Mánsinha Páṭná nagaríte upaníta haiyá prathame aparápar upadraber shánti karilen. Para batsare Utkal bijigíshu haiyá tad-abhimukhe játrá karilen. Mánsinha prathame Páṭnáy upasthit haile par, nije tan-nagaríte abasthiti karibár abhipráy kariyá Bangapradesh shásan janya Said Khánke nija pratinidhi nijukta karilen. Said Khán ei bhár prápta haiyá Bangadesher tát-kálik rájadhání Tandá nagare abasthiti kariyá chilen. Ekshane ranáshaye játrá kariyá Mánsinha pratinidhike juddha samágame áhván karilen. Said Khánke likhilen je, tini sasainye Barddhamáne táñhár sahit milita haite cáhen.

Barddhamáne upaníta haiyá Rájá dekhilen je, Said Khán ásen náí, kebal mátra dúta-dvárá ei sambád páṭháiýáchen je, sainyádi sangraha karite táñhár bistar bilamba sambhábaná, eman ki, táñhár sainya-sajjá kariya jáite barshá-kál upasthit haibek; ataeb Rájá Mánsinha ápátatah barshá shesh parjyanta shibir sansthápan kariyá thákile tini barshá-prabháte sená samabhiyáháre Rája-sannidháne upasthit haiben. Rájá Mánsinha agatyá tat-pará-marshánubartí haiya Dárukeshvara-tíre Jáhánábád gráme shibir sthápan karilen. Tatháy Said Khánr pratíksáy rahilen.

Jáhánábáde abasthiti kálín loka-mukhe rájá sambád páilen je, Katlu Khán táñhár álasya dekhiyá sáhasik haiyáche; sei sáhase

Jáhánábáder anadidúra-madhye sasainye ásiya desh luth kariteche. Rájá udbigna-citta haiyá, shatru-bal kotháy ki abhipráye ásiyáche, ki kariteche, ei sakal sambád nishcay jánibár janya, táñhár eka-jan pradhán sainyaádyakshake preran kará ucit bibecaná karilen. Mánsinher sahit táñhár priyatama putra Jagatsinha juddhe ásiyáchilen. Jagatsinha ei dussáhasik kárjyer bhár laite sotsuk jániyá, rájá táñhákei shatek ashvárohí sená samabhibyáháre shatru shibiroddeshe preran karilen. Rája-kumár kárjya siddhi kariyá acirát pratyábartan karilen. Jat-kále kárjya samádhá kariyá shibire pratyágaman karitechilen, takhan prántara-madhye páthhak maháshayer sahit táñhár paricay haiyáche.

## CATÚRTHA PARICCHED.

### NABÍN SENÁPATI.

Shaileshvara-mandir haite játrá kariyá Jagatsinha pitri-shibire upasthit haile par, Maháráj Mánsinha putra pramukhát abagata hailen je, práy pancáshat sahasra Páthán-sená Dharpur grámer nikaṭ shibir sansthápan kariyá nikaṭastha grám sakal luth kariteche, eham stháne stháne durga nirmán bá adhikár kariyá tad-áshraye eka-prakár nirbighne áche. Mánsinha dekhilen je, Páthándiger durbrittir áshu daman nitánta ábashyak haiyáche, kintu ekárjya ati dussádhya. Kartabyákartabya nirúpan janya samabhibyáhári senápati-ganke ekatra kariyá ei sakal brittánta bibarita karilen eham kahilen; “dine díne grám grám, parganá parganá, Dillíshvarer hasta-skhalita haiteche, ekshane Páthandigake shásita ná karilei nay, kintu ki prakárei bá táhádiger shásan hay? tábára ámadíger apekshá sankhyáy bala-banta; táháte ábár durga-shrenír áshraye thákiyá juddha karibe; juddhe parájita karileo táhádigake binashta bá sthána-cyuta karite páriba ná; sahajei durga-madhye nirápad haite páribek. Kintu sakale bibe-caná kariyá dekha, jadi rane ámadíger bijita haite hay, tabe shatrur adhikára-madhye niráshraye eke báre binashta haite haibe. Erúp anyáy sáhase bhar kariyá Dillíshvarer eta adhik sená-násher

sambhábaná janmáná, eham Uṛishyá jayer áshá eka-báre lop kará, ámár bibecanáy anucit haiteche; Said Khánr pratíkshá karái ucit haiteche; athaca bairi-shásaner áshu kona upáy karáo ábashyak haiteche. Tomrá ki parámarsha deha?"

Briddha senápati-gan sakale eka-mat haiyá ei parámarsha sthir karilen je, ápátatah Said Khánr pratíksháy Jáhánábáde thákái kartabya. Rájá Mánsinha kahilen, "ámi abhipráy karitechi je, samudáy sainya-násher sambhábaná ná rákhiyá, kebal alpa-sankhyak sená kona daksha senápatir sahít shatru-samakshe preran kari."

Eka-jan prácín Mughal sainik kahilen, "Maháráj! jatháy tábat sená pátháiteo áshanká, tatháy alpa-sankhyak senár dvára kon kárjya sádhan haibek?"

Mánsinha kahilen, "alpa sená sammukha-rane agrasar haite pátháite cáhitechi ná. Kshudra bal aspashte thákiyá grám píraná-shakta Páthándiger sámánya dal sakal katak damane rákhite páribek."

Takhan Mughal kahila, "Maháráj! nishcít kála-gráse kon sená-pati jáibek?"

Mánsinha bhrú-bhanga kariyá kahilen, "ki? eta Rájput o Mughal-madhye mrityuke bhay kare ná emat ki keha ná?"

Ei kathá shruti-mátra páñc sát jan Mughal o Rájput gátrotthán kariyá kahila, "Maháráj! dáserá jáite prastut áche." Jagatsinha o tatháy upasthit chilen; tini sarbápekshá bayakkanishtha; sakaler pashcáte thákiyá kahilen, "anumati haile e dáso Dillíshvarer kárjya-sádhan jatna kare."

Rájá Mánsinha sasmita badane kahilen, "ná habe kena? áj jánilám je, Mughal Rájput nám loper bilamba áche. Tomará sakalei e dushkar kárjye prastut, ekhan káháke rákhiyá káháke páthái?"

Eka-jan párishad, sahásye kahila, "Maháráj! aneke je e kárjye udyata haiyáchen, se bhálai haiyáche. Ei upalakshe sená-byayer

alpatá karite páriben. Jini sarbápekshá kshudra sená laiyá jáite svíkrita hayen, táñhákei rája-kárjya sádhaner bhár diun.”

Rájá kahilen, “e uttam parámarsha.” Pare prathamodyama-kárike jijnásá karilen, “tumi kata sankhyak sená laiyá jáite icchá kara?” senápati kahilen, “panca-dash sahasra padáti-bale rája-kárjya uddhár kariba.”

Rájá kahilen, “e shibir haite panca-dash sahasra bhagna karile adhik tháke ná. Kon bír dash sahasra laiyá juddhe játrá karite cáhe?”

Senápati-gan nírab haiyá rahilen. Parisheshe rájár priya-pátra Jashobanta-sinha námak Rájput-joddhá rájádesh pálan karite anu-mati prárthita hailen. Rájá hrishta-citte sakaler prati drishti-pát karite lágilen; kumár Jagatsinha táñhár drishtir abhiláshí haiyá dáñráiyáchilen, tat-prati rájár drishti nikshipta haibá-mátra tini biníta bhábe kahilen,

“Maharáj! rája-prasád haile e dás panca sahasra saháye Katlu Khánke Subarnarekhá páre rákhiyá áise.”

Rájá Mánsinha ábák hailen. Senápati-gan kánákáni karite lágilen. Kshanek pare rájá kahilen,

“Putra! ámi jáni je tumi Rájput-kuler garimá; kintu tumi anyáy sáhas karitecha.”

Jagatsinha baddhánjali haiyá kahilen,

“Jadi pratijná pálan ná kariya Pádsháher sená-bal apacay kari, tabe rája-dande dandáníya haiba.”

Rájá Mánsinha kiyat-kshan cintá kariyá kahilen,

“Ámi tomár Rájput-kula-dharma pratipálaner byághát kariba na; tumii e kárjye játrá kara.”

Ei baliyá rájá kumárke baspákula-locane gáṛha álingan kariyá bidáy karilen. Senápati-gan sva sva shibire gelen.

## PANCAM PARICCHED.

## GAṚ MĀNDĀRAN.

Je pathe Bishnupur pradesh haite Jagatsinha Jáhánábáde pratyágaman kariyáchilen, sei pather cihna adyápi bartamán áche. Táhár kincit dakshine Gaṇ Mándáran grám. Je ramanídiger sahít Jagatsinher mandira-madhye sákshát hay, táñhára mandir haite játrá kariyá ei grámábhímukhe gaman karen.

Gaṇ Mándáran kayekti prácin durga chila, ei janyai táhár nám Gaṇ Mándáran haiyá thákibek. Grámer madhye Ámodar nadí prabáhita; eka-stháne nadír gati etádrisha bakratá prápta haiyáchila je, tad-dvárá párshva-stha eka-khanḍa tri-kon bhúmir dui-dik beshtita haiyáchila; tritíya dike mánaba-hasta-khádita ek gaṇ chila; ei tri-kon bhúmi-khanḍer agra-deshe, jatháy nadír bakra gati árambha haiyáche, tatháy ek brihat durga jal haite ákásha-pathe utthán kariyá birájamán chila. Aṭṭáliká ámúl shirapparjyanta krishna-prastara-nirmita; dui-dike prabal nadí-prabáha durga-múl prabata karita. Adyápi parjyaṭak Gaṇ Mándáran gráme ei áyása-langhya durger bishál stúpa dekhite páiben; durger nimna-bhága-mátra eksbane bartamán áche, aṭṭáliká káler karála sparshe dhúli-ráshi haiyá giyáche, tad-upari tintiri, mádhábí, prabhriti briksha o latá sakal kánanákáre bahutara bhujanga bhaḷlúkádi hinsra pashuganke áshray diteche. Nadí-páre apar kayekta durga chila. Ei kayek durga-madhye eka-banshíya kayek jan sampatti-sháli byakti prithak prithak basati kariten. Kintu prathama-kathita durga byatíta anya gaṇer sahít atra ákhyáyikár sanshrab náí.

Jat-kálo Dillíshvar Bálin sasainye Banga jay karite áisen takhan Jayadharsinha náme eka-jan sainik samráṭer sange ási-yáchilen, je rátre Báliner jaya-lábh hay, sei rátre ai sainik asambhab sáhas prakásh kariyá Dillí-náther kárjyoddhár karen; Dillíshvar puraskár svarúp táñháke ei Gaṇ Mándáran grame ek jágír dán karen. Jágírdárer bansha krame bala-banta haiyá Bangeshvarke abajná karite lágila, ebam svecchá-mata durga-nirmán



karila. Je durger bistárita barnaná kará giyáche, 998 abde tan-madhye Bírendrasinha-námá Jayadharsinher eka-jan uttara-purush basati kariten.

Jaubana-kále Bírendrasinher pitár sahit sampríti chila ná. Bírendrasinha svabhábatah dāmbhik ebam adhír chilen, pitár ádesch kadácit pratipálan kariten, e janya pitá-putre sarbadá bibád bacasá haita. Putrer bibáhártha briddha bhú-svámí nikaṣastha svajátíya apar kona bhú-svámí-kanyár sahit sambandha sthir karilen. Kanyár pitá putra-hín, ejanya ei bibáhe Bírendrer sampatti-briddhir sambhábaná; kanyáo sundarí baṭe, sutarám emat sambandha briddher bibecanáy ati ádaraníya bodh haila; tini bibáher udjog karite lágilen. Kintu Bírendra se sambandhe ádar ná kariyá nija-pallí-stha ek pati-putra-híná daridra ramanír duhitáke gopane bibáha karilen. Ei brittánta jánite páribá-mátra briddha rosha-para-bash haiyá putrake griha-bahish-krita kariyá dilen; jubá pitri-griha haite bahish-krita haiyá joddhri-britti abalamban karanáshaye Dillí játrá karilen. Táñhár saha-dharminí tat-kále antassvatvá, ejanya táñháke samabhibyáháre laiýá jáite páriken ná. Tini mátri-kuṭíre rahilen.

Edike putra deśhántar jáile par briddha bhú-svámír antakkarane putra-bicchede manappírár sancár haite lágila; gatánushocanár para-bash haiyá putrer sambád ánayane jatna-bán hailen; kintu jatne krita-kárjya haite páriken ná. Putrake punar-ánayan karite ná páriyá tat-paribarte putra-badhúke daridrár griha haite sádare nijálaye ánilen. Upajukta kále Bírendrasinher patní ek kanyá prasab karilen. Kichu din pare kanyár prasútir para-lok prápti haila.

Bírendra Dillíte upaníta haiyá Mughal samráter ájná-kárí Rájput sená-madhye joddhritve brita hailen; alpa-kále nija-gune ucca padaस्था haite páriken. Bírendrasinha kayek batsare dhan o jashas-sancay kariyá pitár lokántar sambád páilen. Ár ekshane bidesh parjyaṭan bá parádhín britti nishprayojan bibecaná kariyá bátí pratyágaman karilen. Bírendrer sahit Dillí haite anekánék sahacar ásiyáchila. Tan madhye janek paricáríká ár ek Paramahansa

chilen. Ei ákhyáyikáy dui janer paricay ábashyak haibek. Paricárikár nám Bimalá, Paramahanser nám Abhirám Svámí.

Bimaláke ámará púrbe paricáriká baliyá ullekh kariyáchi, ekshane o paricáriká balitechi; tini paricarjyártha Bírendrer betana-bhoginí baliyá raṭaná chila, ár griha-madhye griha-karme bishesh Bírendrer kanyár lálana-pálan rakshanábekshane nijukta thákiten, tad-byatíta durga-madhye Bimalár abasthiti karár anya káran o lakshita haita ná, sutarám táñháke paricáriká balite bádhyá haiyáchi; kintu Bimaláte dásir lakshan kichui chila ná. Grihiní jádrishí mányá, Bimalá paúra-ganer nikaṭe práy tádrishí mányá chilen; paura-jan sakalei táñhár bádhyá chila. Mukha-shrí dekhile bodh haita je, Bimalá jaubana-kále paramá sundarí chilen. Prabháte candráster nyáy se rúper pratibhá e bayase o chila. Gajapati Bidyádiggaj náme Abhirám Svámír eka-ñ jan shishya chilen; táñhár alankára-shástre jata byutpatti thákuk, bá ná thákuk, rasikatá prakásh karár trishnáṭa baṛa prabal chila. Tini Bimaláke dekhiyá baliten, “paricárikáñi jena bhándastha ghrita; madan águn jata shítal haiteche, deha-kháni tatai jamáṭ bándhiteche.” Ei kháne balá ucit, je din Gajapati Bidyádiggaj ei-rúp rasikatá kariyá phelilen, sei din abadhi Bimalá táñhár nám rákhilen “Rasikdás Svámí.”

Ákarengit byatíta, Bimalár sabhyatá o bág-baidagdhyá emat prasiddha chila, je táhá sámanyá paricárikár sambhabe ná. Aneke erúp baliten je, Bimalá bahu-kál Mughal Samráṭer pura-básiní chilen; e kathá satya ki mithyá táhá Bimalái jániten, kintu kakhana se bishayer kona prasanga kariten ná.

Bimalá bidhabá ki sadhabá, ke jáne? tini alankár pariten, ekádashí kariten ná. Sadhabár nyáy sakal ácaran kariten.

Durgesha-nandiní Tilottamáke Bimalá je ántarik sneha kariten, táhár paricay mandira-madhye dewá giyáche. Tilottamá o Bimalár tad-rúp anuráginí chilen. Birendrasinher apar samabhibyáhári Abhirám Svámí sarbadá durga-madhye thákiten ná. Madhye madhye desha-parjyaṭane gaman kariten, dui ek más Gar Mándá-

rane, dui ek más bidesha-paribhramane, jápan kariten. Pura-bási o aparápar loker ei-rúp pratíti chila je, Abhirám Svámí Birendrasinher díkshá-guru; Birendrasinha táñháke jerúp sammán ebam ádar kariten táháte `sei-rúpa-i sambhábaná. Eman ki sánsárik jábatíya kárjya Abhirám Svámir parámarsha byatíta kariten ná, o guru-datta parámarsha-o práy satata saphal haita. Bastutah Abhirám Svámí bahu-darshí o tíkshna-buddhi-sampanna chilen; ár-o nija brata-dharme sánsárik adhikánsha bishaye ripu sanjata kará abhyás kariyáchilen; prayojana-mate rága-kshobhádi daman kariyá sthira-citte bishayálocaná karite páriten, se sthale je adhír dámbhik Birendrasinher abhisandhi apekshá táñhár parámarsha phala-prada haibek áshcarjya ki?

Bimalá o Abhirám Svámí bhinna Ásmáni-námní eka-jan apar paricáriká Birendrasinher sange ásiyáchila.

## SHASHTHA PARICCHED.

### ABHIRÁM SVÁMIR MANTRANÁ.

Tilottamá o Bimalá Shaileshvara-mandir haite nirbighne durge pratyágaman karilen. Pratyágamaner tin cári dibas pare Birendrasinha nija dewán-khánáy masnade basiyá áchen, emat samaye Abhirám Svámí tatháy upasthit hailen. Birendrasinha gátrotthán púrbak dandabat hailen, Abhirám Svámí Birendrer hasta-datta kushásanopari upabishta hailen, anumati krame Birendra punar upabeshan karilen. Abhirám Svámí kahilen,

“Birendra! adya tomár sahit kona bishesh kathá áche.”  
Birendrasinha kahilen, “ájna karun.”

Abhirám Svámí kahilen, “ekshane Mughal Pátháne tumul sangráman upasthit.”

Bí. Hãñ, kona bishesh gurutara ghañaná upasthit hawá sambhab.

A. “Sambhab—ekshane ki kartabya sthir kariyácha?”

Bírendra sadarpe uttar karilen, “shatru upasthit haile báhu-bale paránmukh kariba.”

Paramahansa adhikatar mridu-bhábe kahilen, “Bírendra ! e tomár tulya bírer upajukta pratyuttar ; kintu kathá ei je kebal bíratve jaya-lábh ná ; jathá-níti sandhi-bigraha karilei jaya-lábh. Tumi nije bíráraganya ; kintu tomár sená sahasrádhik nahe ; kon joddhá sahasrek sená laiyá shata-gun sená bimukh karite páre ? Mughal Páthán ubhay pakshai sená-bale tomár apekshá shata-gune bala-bán ; ek paksher sáhájya byatíta apar paksher hasta haite uddhár páite páribe ná. E katháy rushta haio ná ; sthir-citte bibecaná kara. Áro kathá ei je, dui paksherai sahit shatru-bhábe prayojan ki ? shatru ta manda ; dui shatrur apekshá ek shatru bhála ná ? ataeb ámár bibecanáy pakshápaksha karái ucit.”

Bírendra bahu-kshan nistabdhe thákiyá kahilen, “kon paksha abalamban karite anumati karen ?”

Abhirám Svamí uttar karilen, “‘jato dharma tato jayah ;’ je paksha abalamban karile adharma ná sei pakshe jáo ; rája-bidrohítá mahápáp, rája-paksha abalamban kara.”

Bírendra punar-bár kshanek cintá kariyá kahilen, “rájá ke ? Mughal Páthán ubhayerai rájatva laiyá bibád.”

Abhirám Svamí uttar karilen, “jini kara-gráhi tinii rájá.”

Bi. “Akbar Sháh ?”

A. “Abashya.”

Ei katháy Bírendrasinha aprasanna mukha-bhangí karilen ; krame cakshu árakta-barna haila ; Abhirám Svamí ákarengit drishte kahilen,

“Bírendra ! krodh sambaran kara, ámi tomáke Dillísvarer anugata haite baliyáchi ; Mánsinher ánugatya karite bali ná.”

Bírendrasinha dakshin hasta prasáran kariyá Paramahansake dekháilen ; dakshin haster upar bám haster anguli nirdesh kariyá

kahilen, “o páda-padmer áshírbáde ei hasta Mánsinher rakte plábita kariba.”

Abhirám Svámí kahilen, “sthíir hao; rágándha haiya átma-kárjya nashta kario ná; Mánsinher púrba-krita aparádhher abashya danda kario, kintu Akbar Sháher sahít juddhe kárjya ki?”

Bírendra sakrodhe kahite lágilen, “Ákbar Sháher paksha haile kon senápatir adhín haiyá juddha karite haibek? kon joddhár sáhájya karite haibek? káhár ánugatya karite haibek? Mánsinher. Guru-deb! e deha bartamáne e kárjya Bírendrasinha haite haibek ná.”

Abhirám Svamí bishanna haiyá nírab hailen. Kiyat-kshan pare jijnásá karilen, “tabe ki Páṭhaner saháyatá kará tomár shreyah haila?”

Bírendra uttar karilen, “pakshápaksha prabhed kará ki shreyah?”

A. “Hán pakshápaksha prabhed kará shreyah.”

Bí. “Tabe ámár Paṭhan-sahakári hawá shreyah.”

Abhirám Svámí dírga nisshvás tyág kariyá punaráy nírab hailen; cakshe tañhár bári-bindu upasthit haila. Dekhiyá Bírendrasinha jat-paro-násti bismayápanna haiyá kahilen,

“Guro! kshamá karun; ámi ná jániyá ki aparádh karilám, ájné karun.”

Abhirám Svámí uttariya bastre cakshuh parishkár kariyá kahilen, “shrabán kara; ámi kayek díbas parjyanta jyotishí gananáy nijukta áchi; tomá apekshá tomár kanyá ámár sneher pátrí, ihá tumi abagata ácha; svabhábatah tat-sambandhei bahu-bidha gananá karilám.” Bírendrasinher mukh bishushka haila; ágraha-sahakáre Paramahansake jijnásá karilen, “gananáy ki dekhilen?” Paramahansa kahilen, “dekhilám je, Mughal senápati haite Tillottamár mahat amangal.” Bírendrasinher mukh krishna-barna haila. Abhirám Svámí kahite lágilen,

“Mughaler bipaksha hailei tat-kartrik Tilottamár amangal sambhabe; sva-paksha haile sambhabe ná, ei, janyai ámi tomáke Mughal-pakshe prabritti lawáitechilám. Ei kathá byakta kariyá tomáke manappírá dite ámár icchá chila ná; manushya-jatna biphal; bujhi laláta-lipi abashya ghaṭibe, nahile tumi eta sthira-pratijña haibe kena?”

Bírendrasinha mauna haiyá thákilen. Abhirám Svamí kahilen, “Bírendra, dváre Katlu Khánr dút dandáyamán; ámi táháke dekhiyái tomár nikaṭ ásiyachi, ámár nishedha-kramei daubárikerá eparjyanta táháke tomár sammukhe ásite dey ná, ekshane ámár baktabya samápan haiyáche, dútke áhván kariyá ucit pratyuttar dáo.” Bírendra Sinha nisshvás-sahakáre mastak-ottolan kariyá kahilen, “guru-deb! jata-din Tilottamáke ná dekhiyá-chilám, tata-din kanyá baliyá táháke smarano karitám ná; ekshane Tilottamá byatíta ár ámár sansáre kehai ná; ápanár ájná shiro-dhárya karilám, adyábadhi bhúta-púrba bisarjan dilám; Mán-sinher anugámí haiba; daubárik\* dútke ányan karuk.”

Ajná-mate daubárik dútke ányan karila. Dút Katlu Khánr patra pradán karila. Patrer marma ei je, Bírendrasinha ek sahasra ashvárohí sená ár panca sahasra svarna-mudrá Páṭhan-shibire preran karun, nacet Katlu Khán binshati sahasra sená Gar Mándárane preran kariben.

Bírendrasinha patra páṭh kariyá kahilen, “dút! tomár prabhuke kahio, tinii sená preran karun.” Dút nata-shir haiyá prasthán karila.

Sakal kathá antarále thákiyá Bimalá ádyopánta shraban kari-len.

## SAPTAM PARICCHED.

## ASÁBADHÁNATÁ.

Durger je bháge durga-múl bidhauta kariyá Ámodara-nadí kala-kala-rabe prabahan kare, sei anshe ek kāksha-bátáyane basiyá Tilot-tamá nadí-jalábartá niríkshan karitechilen. Sáyáhna-kál upasthit, pashcima-gagane astácala-gata dinamanir mlána kirane je sakal megh káncana-kánti dháran kariyáchila. tat-sahit nílámbara-pratibimba srotasvatí-jala-madhye kampita haitechila; nadí-pára-sthita ucca atṭáliká ebam dírga tarubar sakal bimalákāsha-paṭe citrabat dekhá-itechila; durga madhye mayúr sárasádi kala-nadí pakshí-gan praphulla citte rab karitechila; kotháo rajanír udaye nírānveshana-byasta bihangam nílámbara-tale biná-shabde uritechila; ámra-kānan doláiyá Ámodara-sparsha-shítal naidágh báyu Tilottamár alaka-kuntal athabá ansárúrha cáru-bás kampita karitechila.

Tilottamá sundarí. Páṭhakke, sundarír rúpānubhab karáite básaná kari, kintu kirúpe se rúpa-ráshi anubhúta karáiba? páṭhak! kakhana kishor bayase kona sthirá, dhírá, komala-prakriti kishorír naba-sancárita lābanya prema-caksho dekhiyáchen; eka-bár mátra dekhiyá cira-jīban-madhye jáhár mádhurjya bismrita haite páren náí; kaishore, jaubane, pragalbha-bayase, kárjye, bishráme, jágrate, nidráy, punah punah je mano-mohiní múrta smarana-pathe svapna-bat játáyát kare, athaca tat-sambandhe kakhana citta-mālinya-janak lālasá janmáý ná, eman taruní dekhiyáchen? jadi dekhiyá tháken, tabei Tilottamár abayab mano-madhye svarúp anubhúta karite páriben. Je múrta saundarjya-prabhá-prácurjye manah pradípta kare, je múrta līlā-lābanyádir páripátýe hridaya-madhye bisha-dhara-danta ropita kare, e se múrta nahe; je múrta komalatá, madhuratádi gunē citter santushti janmáý, e sei múrta. Je múrta sandhyá-samírana-kampita basanta-latár nyáy smriti-madhye dulite tháke, e sei múrta.

Tilottamár bayas shorash batsar; sutarám táñhár deháyatan pragalbha-bayasí ramanídiger nyáy adyápi sampúrnatá-prapta hay nai. Deháyatane o mukhábayabe kincit bálíká-bháb chila.

Sugaṭhita sugol lalát, aprashasta nahe, athaca ati-prashasta-o nahe, nishítha-kaumudí-dípta nadír nyáy prashánta-bhába-prakáshak ; tat-párshve ati nibíra-barna kuncitálak kesh sakal bhrú-juge, kapole, gande, anse, urase, ásiyá paṛiyáche ; mastaker pashcád-bháge andha-kára-may kesha-ráshi subinyasta muktá-háre granthita rahiyáche ; laláṭa-tale bhrú-jug subankim, nibíra-barna, citra-kar-likhitabat haiyáo kincit adhik súkshamákar : ár ek sútá sthúl haile nirdosh haita. Páṭhak ki cancel cakshu bhála bása ? tabe Tilottamá tomár mano-ranjiní haite páriben ná. Tilottamár cakshu ati shánta ; táháte “bidyud-dáma-sphurana-cakita” kaṭáksha nikshap haita ná. Cakshu du-ṭí ati prashasta, ati suṭhám, ati shánta-jyotih. Ár cakshur barna, úshá-kále súrjyodayer kincit púrbe, candráster samaye ákásher je komal níla-barna prakásh páy, sei-rúp ; sei prashasta parishkár cakshe jakhan Tilottamá drishti kariten, takhan táháte kichu-mátra kuṭilatá thákita ná ; Tilottamá apánge arddha-drishti karite jániten ná, drishtite kebal spashtatá ár saralatá ; drishtir saralatá o baṭe, maner saralatá o baṭe ; tabe jadi táñhár páne keha cáhiyá dekhita, tabe tat-kshanát komal pallab du-khání paṛiyá jáita, Tilottamá takhan dhará-tal bhinna anyatra drishti kariten ná. Tilottamár sugaṭhan násiká kakhana nather bhára-bahan jantraná bhog kare ná : oshthádhār dui-khání golábí, rase ṭalmal karita ; choṭa choṭa, ekṭu ghurána, ekṭu hási hási ; se oshthádhare jadi eka-bár hási dekhite, tabe jogí hao, muni hao, jubá hao, briddha hao, ár bhulite párite ná. Athaca se hásite saralatá o bálíká-bháḃ byatíta ár kichui chila ná.

Tilottamár sharír sugaṭhan haiyá o púrnáyata chila ná ; bayaser nabínatá prajuktai hauk, bá sharírer svábháḃik gaṭhaner janyai hauk, ei sundar dehe kshínatá byatíta sthúlatá-gun chila ná. Athaca tanvír sharíra-madhye sakal sthání sugol ár sulalíta. Sugol prakosṭhe mārwarí cúṛ ; sugol báhute híraka-mandita tár ; sugol angulite anguríya ; sugol úrute mekhalá ; sugaṭhan ansopare svarna-hár, sugaṭhan kanṭhe ratna-kanṭhi ; sarbatrer gaṭhan sundar.

Tilottamá ekákiní kaksha-bátáyane basiyá ki karitechen ; sáyáhna-gaganer shobhá niríkshan karítechen ? táhá haile bhú tale



cakshu kena? nadí-tíraja-kusum-subásita-báyu-seban karitechen? táhá haile laláte bindu bindu gharma haibe kena? mukher ekapárshva byatíta ta báyu lágiteche ná. Go-cáran dekhitechen? tá o nay, gábhí sakal ta krame krame grihe ásila; kokila-rab shunitechen? tabe mukh eta mlán kena? Tilottamá kichui dekbitechen ná, shunitechen ná; cintá karitechen.

Eta gabbír cintá kiser? e bálíká bayase eta cintá ki janya? Tilottamár mano-madhye pratham prema-sancára-sukha prabesh kariyáche? habe.

Dásíte pradíp jváliyá ánila. Tilottamá cintá tyág kariyá eka-khán pustak laiýá pradíper káche basilen. Tilottamá paṛite jániten; Abhirám Svámír nikat sanskrita paṛite shikhiyáchilen. Ki pustak paṛitechen? Kádambarí. Kiyat-kshan paṛiyá birakti prakásh kariyá Kádambarí parityág karilen. Ár eka-khán pustak ánilen; Subandhu-krita Bāsabadattá; kakhana paṛen, kakhana bháben, ár bár paṛen, ár bár anya-mane bháben; Bāsabadattá o bhála lágila ná. Táhá tyág kariyá Gítagobinda paṛite lágilen; Gítagobinda kichu-kshan bhála lágila, “mukharam adhíram tyaja manjíram ripum iba kelishu lolam.” Ei caran paṛibá-mátra salajja íshat-hási hásiyá pustak nikshep karilen. Pare nishkarmá haiyá shajyár upare basiýá rahilen. Nikáte ektá lekhaní o masípátra chila; anya-mane táhá laiýá pálanger káshthe e o tá “ka” “s” “ma,” ghar, dvár, gách, mánush, ityádi likhite lágilen; krame krame kháṭer ek bázu kálír-cibṇe paripúrna haila; jakhan ár sthán náí takhan, se bishaye cetaná haila. Nija-kárjya dekhíyá íshat hásyá karilen; ábár ki likhiyáchen táhá hásite hásite paṛite lágilen. Ki likhiyáchen? “Bāsabadattá,” “Mahásvetá,” “k,” “í,” “i,” “p,” ektá briksha, Señjutir Shib, “Gítagobinda,” “Bimalá,” latá pátá, hiji, biji, gaṛ, sarbanásh! ár ki likhiyáchen?

“Kumár Jagatsinha.”

Lajjáy Tilottamár mukh rakta-barna haila. Nirbuddhi! ghare ke áche je lajjá?

“Kumár Jagatsinha.” Tilottamá dui-bár, tin bár, bahu-bár páth karilen; dvárer dike cáhen ár páth karen; punar-bár cáhen ár páth karen, jena cor curi kariteche.

Bara adhik kshan páth karite sáhas haila ná; ke ásiyá dekhite páibe. Ati byaste jal ániyá lipi dhauta karilen; dhauta kariyá manappúti haila ná; bastra diyá uttam kariyá muchilen; ábár pariya dekhilen, kálir eihna mátra ná; tathápi bodh haila jena ekhan o pará jáy; ábár jal ániyá dhuilen, ábár bastra diyá muchilen tathápi bodh haite lágila jena lekhá rahiyáche,

“Kumár Jagatsinha.”

## ASHTAM PARICCHED.

### BIMALÁR MANTRANÁ.

Bimalá Abhirám Svámír kuṭíra-madhye danḍāyamán áchen. Abhirám Svámí bhúmi-pare jogásane basiyá áchen. Jagatsinher sahit je prakáre Bimalá o Tilottamár sákshát haiyáchila, Bimalá táhá ádyopánta Abhirám Svámír nikaṭ barnaná karitechilen; barnaná samápta kariyá kahilen, “áj caturdash dibas; kál paksha púrna haibek.” Abhirám Svámí kahilen, “ekshane ki sthír kariyácha?”

Bimalá uttar karilen, “ucit parámarsha janyai ápanár káche ásiyáchi.”

Svámí kahilen, “uttam! ámar parámarsha ei je, e bishay ár mane sthán dío ná.”

Bimalá ati bishanna badane nírab haiyá rahilen. Abhirám Svámí jijnásá karilen, “bishanna haile kena?”

Bimalá kahilen, “Tilottamár ki upáy haibe?”

Abhirám Svámí sabismaye jijnásá karilen, “kena? Tilottamár mane ki anurág sancár haiyáche?”

Bimalá kiyat-kál nírab thákiyá kahilen, “ápanáke kata kahiba. Ámi áj caudda-din aho-rátra Tilottamár bhába-gatike bilakshan kariyá dekhitechí, ámar mane eman bodh haiyáche je, Tilottamár mano-madhye ati pragárho anuráger sancár haiyáche.”

Paramahansa íshat hásyá kariyá kahilen, “tomará strí-lok, mano-madhye anuráger lakshan dekhilei gárho anurág bibecaná kara. Bimale, Tilottamár maner sukher janya cintita haio ná; bálíká svabháb bashatai pratham darshane manash-cáncalya haiyáche; e bishayer kona kathábártá utthápan ná hailei shíghra Jagatsinhake bismrita haibek.”

Bimalá kahila, “ná ná prabhu, se lakshan nay. Paksha-madhye Tilottamár svabháb paribartan haiyáche. Tilottamá ámar sange ki bayasyadiger sange se-rúp dibá-rátra hásiyá kathá kahe ná; Tilottamá ár práy kathá kay ná; Tilottamár pustak sakal pálangar nice pariyá paciteche; Tilottamár phula-gác sakal jalá-bhábe shushka haila; Tilottamár pákhí-gulite ár se jatna ná; Tilottamá nije áhár karená; rátre nidrá jay ná; Tilottamá ũesha-bhúshá kare ná, Tilottamá kakhana cintá kare ná ekshane dibá-nishi anya mane tháke. Tilottamár mukhe kálimá pariyáche.”

Abhirám Svámí shuniya nistabdhe rahilen. Kshanek pare kahilen, “ámar bodh chila je darshana-mátra gárho anurág janmite páre ná; tabe strí-caritra, bisheshatah bálíká caritra, íshvara-í jánen. Kintu ki karibe? Birendra e sambandhe sammata haibek ná.”

Bimalá kahila, “ámi sei áshankáy e parjyanta ihár kona ullekh kari ná, mandira-madhye o Jagatsinhake paricay dii ná. Kintu ekshane jadi Sinha maháshay—” ei kathá balite Bimalár mukher kincit bhábántar haila—“ekshane jadi Sinha maháshay Mánsinher sahit mitratá karilen, tabe Jagatsinhake jámatá karite háni ki?”

A. “Mánsinhai bá sammata haibe kena?”

Bi. “Ná hay, juba-ráj svadhín.”

A. “Jagatsinhai ba Bírendrasinher kanyáke bibáha karibe kena.”

Bi. “ Jāti-kuler dosh kona pakshei náí, Jayadharsinher púrba-purusheráo Jadu-banshíya.”

A. “ Jadu-banshíya kanyá Musalmáner shyálaka-putrer badhú haibe ?”

Bimalá udásíner prati sthir drishti kariyá kahila, “ ná haibe bá kena, Jadu-banshe kon kul ghrinya ?”

Ei kathá balibá-mátra krodhe Paramahanser cakshu haite agni bishpurita haite lágila ; kaṭhora-svare kahilen,

“ Pápíyasi ! nij bata-bhágya bismrita hao náí ! dúr hao !”

## NABAM PARICCHED.

KULA-TILAK.

Jagatsinha pitri-caran haite sasainye bidáy haiyá je je kárjya karilen, táháte Páṭhán sainya-madhye mahá bhíti-pracár haila. Kumár pratijná kariyáchilen, panca sahasra sená laiýá tini Katlu Khánr pancáshat sahasrake Subarnarekhá pár kariyá díben ; jadio e parjyanta tata-dúr krita-kárjya haibár sambhábaná dekháite páren náí, tathápi tini Jáhánábád haite ásiyá dui saptáhe je parjyanta joddhri-patitva-guner paricay diyáchilen, táhá shraban kariyá Mánsinha kahiyáchilen, “ bujhi ámár kumár haite Rájput námer púrba gaurab punar-uddípta haibe.”

Jagatsinha uttam rúpe jániten, panca sahasra sená laiýá pancáshat sahasrake sammukh sangráme bimukh kará kona rúpei sambhab nahe, baram parájay bá mrityui nishcay. Ataeb sammukha-sangrámer ceshtáy ná thákiyá, jáháte sammukha-sangráma ná hay emat prakár rana-pranálí abalamban karilen. Tini nija sámánya-sankhyak sená sarbadá ati gopane lukkáyita rákhiten ; nibir bana-madhye, bá ei pradeshe samudra-tarangabat kotháo nimna kotháo uccaje sakal bhúmi áche tan-madhye emat stháne shibir kariten je, párshva-bartí ucca bhúmi-khandá sakaler antarále,

ati nikaṭ haiteo keha tāñhār sená dekhite páita ná. Eirúp gopana-bhábe thákiyá, jakhan kotháo svalpa-sankhyak Páthán senár sandhán páiten, takhan taranga-prapáta-bat bege tad-upari sasainye patita haiyá táhá eke-báre nisslesh kariten. Táñhār bahu-sankhyak car chila; táhárá phal múl matsyádir bikretá bá bhikshuk udásín Bráhmaṇ baidyádir beshe náná stháne bhramaṇ kariyá, Páthán senár gati-bidhir sandhán ániyá dita. Jagatsinha sambád páibá-mátra, ati sábadháne athaca druta-gati, emat stháne giyá sainya sansthápan kariten, je jena ágantuk Páthán-senár upare sukaushale ebam apúrba-drishta haiyá ákramaṇ karite páren. Jadi Páthán-sená adhika-sankhyak haita, tabe Jagatsinha táhádigake ákramaṇ karár kona spashta udyam kariten ná; kena ná tini jániten, táñhār bartamán abastháy e juddhe parájay haile sakal nashta haibe; takhan kebal Páthán-sená caliyá gele sábadháne táhár pascheáte pascheáte giyá táhádiger áháriya drabya, ashva, kámán ityádi apaharaṇ kariyá laiýa caliyá ásitén. Jadi Páthán-sená prabal ná haiyá svalpa-sankhyak haita, tabe jata-kshane sená nija mano-mata sthán parjyanta nú ásitá se parjyanta sthir haiyá gopan stháne thákitén; pare samay bujhiyá, kshudhita byághrer nyáy cítkár shabde dhábamán haiyá hata-bhágya Páthándigake khaṇḍa khaṇḍa kariyá pheliten. Se abastháy Páthánerá shatrur nikaṭa-sthiti abagata thákita ná; sutarám rana-janya prastut thákita ná. Akasmát shatru-prabáha-mukhe patita haiyá práy biná juddhei prán háráita.

Eirúpe bahutara Páthán-sainya nipát haila. Páthánprá atyanta byatibyasta haila; ebam sammukha-sangráme Jagatsinher sainya binashta karibár janya bishesh sajatna haila. Kintu Jagatsinher sainya kotháy tháke, kona sandhán páwá jáy ná; kebal Jama-dúter nyáy Páthán-senár mrityu-kále eka-bár dekhá-diyá mrityu-kárjya sampádan kariyá antardhán hay. Jagatsinha kaushala-may; tini panca sahasra sená sarbadá ekatra rákhiten ná; kotháy sahasra, kotháy panca-shata, kotháy dvi-shata, kotháy dvi-sahasra, ei rúpe bháge bháge, jakhan jatháy je-rúp shatru-sandhán páiten, takhan sei-rúp pátháiten; kárjya sampádan haile ár tatháy rákhiten ná. Kakhan kon kháne Rájput áche, kon kháne náí, Páthánerá

kichui sthir karite párita ná. Katlu Khánr nikaṭ pratyahai-sená-násher sambád ásita. Práte, madhyáhne, sáyáhne, sakal samayei amangal sambád ásita. Phale, je kárjyei hauk ná, Páṭhán-senár alpa-sankhyáy durga haite nishkránta hawá dussádhye haila. Luṭh-páṭh eke-báre bandha haila ; sená sakal durga-madhye áshray laila ; adhikantu áhár áharan kará sukāṭhin haiyá uṭhila. Shatru-pírta pradesh eirúp sushásita hawár sambád páiyá Maháráj Man-sinha putrake ei patra likhilen,

“Kula-tilak ! tomá haite rájyádhikár Paṭhán-shúnya baibe jáni-lám ; ataeb tomár sáhájyārtha ér dash sahasra sená páṭhailám.”

Juba-ráj pratyuttar likhilen,

“Mahárájer jerúp abhipráy ; ár sena áise bhálá ; nacet o shrí-caranáshírbáde e dás panca sahasre Kshatriya-kulocit pratijná-pálan karibek.”

Kumár bíra-made matta haiyá abádhe rana-jay karite lágilen. Shaileshvar ! tomár mandira-madhye je sundarír saral drishtite ei joddhá parábhúta haiyáchilen, se sundaríke sená koláhal madhye ki táñhár eka-bár o mane paṛe náí ? jadi ná pariya tháke, tabe Jagat-sinha tomári nyáy páshán.

Páshán ki manushya cala giyá Bimaláke jijnásá kari. Juddha-gola-jog thák ; Bimalái ihár madhye saras.

## DASHAM PARICCHED.

### MANTRANÁR PAR UDJOG.

Je dibas Abhirám Svámí Bimalár prati kruddha haiyá táñháke griha-bahish-krita kariyá den, táhár para-din pradosha-kále Bimalá nija-kakshe basiyá besha-bhúshá karitechilen. Pancatrinshat barshíyár besha-bhúshá ? kenai ná karibe ? bayase ki jauban jáy ? jauban jáy rúpe ár mane. Jár rúp náí se binshati batsar bayaseo briddhá, jár rúp áche se sakal bayasei jubatí ! jár mane ras náí se cira-kál prabín ; jár ras áche, se cira-kál nabín. Bīmalár ájo rúpe sharír ṭal ṭal kariteche, rase man ṭal ṭal kariteche. Bayase áro raser paripák ; páṭhak maháshayer jadi kincit bayas haiyá tháke tabe e kathá abashya svíkár kariben.

Ke Bimalár se támbúla-rága-rakta oshthádhār dekhīyá balibe e jubatī nay? táhār kajjala-nibīr prashasta locaner cakita kaṭáksha dekhīyá ke balibe je e caturbinshatir nyún-bayasí nahe? ki cakshu! sudírgha; ujjal; cancel; ábesha-may. Kona kona pragalbha-jaubaná káminír cakshu dekhibá-mátra mano-madhye bodh hay, je ei ramaní darpitá; e ramaní madana-rasa-lálasá-paripúrná. Bimalár cakshu sei-rúp. Ámi nishcita páṭhak maháshayke balitechi Bimalá jubatī, sthira-jaubaná balileo balá jáy. Tánhār se campaka-barna tvaker komalatá dekhile ke balibe je, shorashí tánhār apekshá komalá? Je ekṭi ati kshudra guccha alaka-kesh kunchita haiyá karna-múl haiteasábadháne kapola-deshe pariyáche, ke dekhīyá balibe, je jubatír kapole jubatír kesh pare náí? páṭhak! anurodh rákha, manash-cakshu unmlita kara; jekháne basiyá darpana-sammukhe Bimalá kesh binyasta kariteche, táhá dekha; bipul keshaguccha bām kare laiý, sammukhe rákhiyá je prakáre táháte ciruní diteche, dekha; nija jaubana-bhábh dekhīyá ṭipi ṭipi je hásiteche táhá dekha; madhye madhye bíná-nindita madhur svare je mridu mridu sangít kariteche, táhá shraban kara; prabritti hay, káñcalishúnnya bakshas-sthal kála-jayí ki ná dekha. Dekhiyá shuniyá bala, Bimalá apekshá kon nabíná tomár mano-mohiní.

13273.

Bimalá kesh binyasta kariyá kabará bandhan karilen ná; prishtha-deshe bení lambita karilen. Gandha-bári-sikta rumále mukh parishkár karilen; gluáb púg karpúr-púrna támbúle punar-bár oshthádhār ranjan karilen; muktá-bhúshita káñcali laiý bakshe dilen; sarbáñge kanaka-ratna-bhúshá paridhán karilen; ábár ki bhábiyá táhār kiyad-anshá parityág karilen; bicitra káru-karjyakhacita basan parilen; prabála-shobhita páduká grahan karilen; ebam subinyasta cikure juba-ráj-datta bahu-múlya muktá-hár ropita karilen.

Bimalá besh kariyá Tilottamár kakshe gaman karilen. Tilotamá dekhibá-mátra bismayápanna hailen; hásiyá kahilen,

“E ki Bimal! e besh kena?”

Bimalá kahilen, “tor se katháy káj ki?”

Ti. "Satya bala ná kothá jábe?"

Bi. "Ámi je kothá o jába, tomáke ke balila?"

Tilottamá apratibha hailen. Bimalá táñhár lajjá dekhiyá sakarune íshat hásiyá kahilen,

"Ámi anek dúr jába!"

Tilottomár mukh praphulla padmer nyáy harsha-bikasita hails. Mridu-svare jijuása karilen, "kothá jábe?"

Bimalá sei-rúp mukh tipiyá hásite hásite kahilen, "ándáz kara ná."

Tilottomá táñhár mukha-páne cáhiyá rahilen.

Bimalá takhan táñhár hasta-dhāran kariyá "shuna dekhi" baliyá gabáksher nikaṭ laiyá gelen. Tatháy káne káne kahilen, "ámi Shaileshvara-mandire jába; tatháy kona rája-puterer sahit sákshát haibe."

Tilottamár sharír romāncita hails. Kichui uttar karilen ná.

Bimalá balite lágilen, "Abhirám ṭhákurer sange ámár kathá haiyáchila, ṭhákurer bibecanáy Jagatsinher sahit tomár bibáha haite páre ná. Tomár báp kona mate sammata haiben ná. Táñr sáksháte e kathá páñle jhāñṭá láṭhi ná khái ta bistar."

"Tabe kena?" Tilottamá adho-badane, asphuṭa-svare prithibí-páne cáhiyá ei dui-ṭi kathá balilen,

"Tabe kena?"

Bi. "Kena? ámi rája-puterer nikaṭ svíkár kariyá ásiyáchilám, áj rátre táñhár sahit sákshát kariyá paricay diba. Shudhu paricay páñle ki haibe? ekhan ta paricay dii, tár par táñhár kartabyá-kartabya tini kariben. Raja-putra jadi tomáte anurakta han—"

Tilottamá táñháke ár balite ná diyá mukhe bastra diyá kahilen, "tomár kathá shuniyá lajjá kare; tumi jekháne icehá sekháne jáo ná kena, ámár kathá káháke balio ná, ár ámár káche káhārao kathá balio ná."



Bimalá punar-bár hásiyá kahilen,

“Tabe e bálíká bayase e samudre jháñp dile kena?”

Tilottamá kahilen, “tui já! ámi ár tor kona kathá shuniba ná.”

Bi. “Tabe ámi mandire jába ná.”

Ti. “Ámi ki kotháo jete báran karitechi? jekháne icchá sekháne jáo ná.”

Bimalá hásite lágilen; kahilen, “tabe ámi jáiba ná.

Tilottamá punaráy adho-mukhí haiyá kahilen, “jáo.” Bimalá ábár hásite lágilen. Kiyat-kshan pare kahilen, “ámi calilám; ámi jata-kshan ná ási, tata-kshan nidrá gaman kario ná.”

Tilottamáo íshat hásilen; se hásir artha ei je “nidrá ási be kena?” Bimalá táhá bujhite páriren. Gamana-kálín Bimalá ek hásta Tilottamár ansa-deshe nyasta kariyá apar haste táñhár cibuk grahan karilen; eham kiyat-kskan táñhár sarala-prema-pabitra mukha-prati drishti kariyá sasnehe cumban karilen; Tilottamá dekhite páilen jakhan Bimalá caliyá ján takhan táñhár cakshe ek bindu bári rahiyáche.

Kaksha-dváre Ásmáni ásiyá Bimaláke kahila, “kartá tomáke dákitechén.”

Tilottamá shunite páiyá ásiyá káne káne kahilen, “besh tyág kariyá jáo.”

Bimalá kahilen “bhañ náí.”

Bimalá Bírendrasinher shayana-kakshe gelen. Tatháy Bírendrasinha shayan kariyá rahiyáchen; ek dásí pada-sebá anye byajan karitechila. Pálanger nikaṭ upasthit haiyá Bimalá kahilen,

“Ámár prati ki ájñá?”

Bírendrasinha mastakottolan kariyá camat-krita hailen; balilen, “Bimalá tumi karmántare jáibe ná ki?”

Bimalá kahilen, “ájñá háñ? ámár prati ki ájñá chila?”

Bí. "Tilottamá keman áche? sharíre asukh chila, bhála haiyáche?"

Bi. "Bhála haiyáche."

Bí. "Tumi ámake kshanek byajan kara, Ásmáni Tilottamáke ámár níkaṭ ḍákiyá ánuḱ."

Byajana-káriní dásí byajan rákhiyá gela.

Bimalá Ásmánike báhire dáñráite ingit karilen. Bírendra apará dásíke kahilen,

"Lachmani, tui ámár janya pán taiyár kariyá án." Pada-sebá-káriní caliyá gela.

Bí. "Bimalá, tomár áj e besh kena?"

Bi. "Ámár prayojan áche."

Bí. "Ki prayojan áche ámi shuniba."

Bi. "Tabe shunun" balite balite Bimalá manmatha-shajyá-rúpí cakshur-dvaye Bírendrer prati drishti-pát karite lagilen, "tabe shunun, ámi dushcáriní; ekhan abhisáre gaman kariba."

Ei baliyái Bimalá beḡe prásthán karila.

## EKÁDASH PARICCHED.

### ÁSMÁNIR DAUTYA.

Edike Bimalár ingita-mata Ásmáni griher báhire ásiyá pratíksá karitechila. Bimalá ásiyá táháke kahilen,

"Ásmán, tomár sange kona bishesh gopaníya kathá áche."

Ásmáni kahila, "besh bhúshá dekhiyá ámio bhábíte chilám áj ki ektá kánda."

Bimalá kahilen, "ámi áj kona prayojane adhik dúr jáiba. E rátre ekákiní jáíte páriba ná; tumi chárá ár káhákeo bishvás kariyá sange laite páriba ná; tomáke ámár sange jáíte haibe."

Āsmāni jijnásá karila, “kothá jábe?”

Bimalá kahilen, “Āsmāni, tumi ta sekále eta kathá jijnásá karite ná?”

Āsmāni kichu apratibh haiya kahila, “tabe tumi ekṭu apekshá kara, ámi katak-gulá káj sáriyá ási.”

Bimalá kahilen, “ár ekṭá kathá áche; mane kara, jadi tomár sange áj se káler kona loker dekhá hay, tabe ki tomáke cinite páribe?”

Āsmāni bismitá haiyá kahila, “se ki?”

Bimalá kahilen “mane kara, jadi kumár Jagatsinher sahít dekhá hay?”

Āsmāni anek kshan nírab thákiyá gada-gada-svare kahila, “eman din ki habe?”

Bimalá kahilen, “haiteo páre.”

Āsmāni kahila, “kumár cinite páriben bai ki.”

Bimalá kahilen, “tabe tomár jáwá haibe ná, ár káháke laiýá jái,—ekáo ta jáite pári ná.”

Āsmāni kahila, “kumár dekhíba mane barai sádh haiteche.”

Bimalá kahilen, “maner sádh mane mane thák; ekhan ámi ki kari?”

Bimalá cintá karite thágilen. Āsmāni akasmát mukhe kápar diyá hásite lagila. Bimalá kahilen, “mar! ápaná-ápani hese hese maris kena?”

Āsmāni kahila, “mane mane bhábitechilám, bali ámár sonár cáñú Diggajke tomár sange pátháile ki hay?”

Bimalá hásiyá ulláse kahilen, “sei kathái bhála; Rasikdáskei sange laiba.”

Āsmāni bismita haiyá kahila, “se ki, ámi je támáshá karite-chilám?”

Bimalā kahilen, “tāmāshā nā, bokā bāmunke āmār abishvās nāi. Andher din rātri nāi, o ta kichui bujhitē pāribe nā, sutarām oke abishvās nāi. Tabe, bāman jete cābe nā.”

Āsmāni hāsīyā kahila, “se bhār āmār; āmi tāhāke sange kariyā niyā āsitechi, tumi phāṭaker sammukhe ek-ṭu apekshā kario.”

Ei baliyā Āsmāni hāsīte hāsīte durga-madhyastha ekṭi kshudra kuṭīrābhimukhe calila.

Abhirām Svāmīr shishya Gajapati Bidyādiggaḥ itipūrbei pāṭhak mahāshayer nikaṭ eka-bār paricita haiyāchen. Je hetute Bimalā tāñhār Rasikdās Svāmī nām rākhiyāchilen, tahāo pāṭhak mahāshay abagata āchen. Sei mahāpurush ei kuṭīrer adhikāri. Diggaḥ mahāshay dairghe prāy sāre pāñc hāt haiben, prasthe bara jor ādh hāt tin poā. Pā dui-khāni kāñkāl haite māṭi-parjyanta māpile caudda poā cāri hāt haibek; prasthe rālā kāshter parimān. Barna dawāter kāli; bodh hay agni kāshtā-bhrame pā dui khāni bhakshan karite basiyāchilen kichu-mātra ras nā pāiyā arddhek angār kariyā pheliyā giyāchen. Diggaḥ mahāshay adhik dairghya-baṣhatah ekṭu ekṭu kuñjo. Abayaber madhye nāsikā prabal, sharīrer māsābhāb sei-khānei sanshodhan haiyāche. Māthāṭi behārā-kāmāna, kāmāna cul guli jāhā āche, tāhā choṭa choṭa; ābār hāt dile sūc phuṭe, ārka-phalār ghaṭāṭā jāñkāla raqam.

Gajapati Bidyādiggaḥ upādhi sādḥ kariyā pān nāi, buddhi khānā ati tīkshna. Bālya-kāle catuṣ-pāṭhīte byākaran ārambha kariyāchilen; sāre sāt māse “saharnerghah” lakshanaṭi byākhyā shuddha mukhastha hay. Bhattācārjya mahāshayer anugrahe ār dash janer gole hari-bole pancadash batsar pāṭh kariyā shabda-kāṇḍa shesh karilen. Pare anya kāṇḍa ārambha karibār pūrbe adhyāpak bhābilen, dekhi dekhi kāṇḍa-khānāi ki?” shishyake jijnāsā karilen, “bala dekhi bāpu rāma shabder uttar am karile ki hay?” Chātra anek bhābiyā uttar karilen, “rāmambha.” Adhyāpak kahilen, bapu tomār bidyā haiyāche; tumi ekshane grihe jāo; tomār ekhānkār pāṭh sānga haiyāche; āmār ār bidyā nāi je tomāke dān kari.”

Gajapati ati sáhankára-citta haiyá kahilen, “ámár ek nibedan—ámár upádhi?”

Adhyápak kahilen, “bápu tumi je bidyá upárjan kariyácha tomár nútan upádhi ábashyak, tumi Bidyádiggaj upádhi grahan kara.”

Diggaj hrishta citte guru-pade pranám kariyá grihe calilen.

Grihe ásiyá Diggaj pandit mane bhábilen je byákaranádite ta krita-bidya hailám; ekshane kincit smriti páth kará ábashyak, shuniyáchi Abhiram Svámí bara pandit, tini byatíta ámáke shikshá dey emat lok ár náí, ataeb táñhár níkaṭe giyá kichu smriti shikshá kará ucit. Ei sthir kariyá Diggaj durga-madhye adhiṣṭhán karilen. Abhirám Svámí anekke shikshá diten; káháro prati birati chila ná. Diggaj kichu shikhuk bá ná shikhuk, Abhirám Svamí táháke páth diten.

Gajapati thákur kebal baiyákaran ár smárta nahen; ekṭu álankárik, ekṭu ekṭu rasik, “ghrita-bhánḍa” táhár paricayer sthal. Táñhár rasikatár árambartá kichu Ásmánir prati gurutara haita; táhár kichu gúrha tátparjyao chila. Gajapati mane kariten ámár tulya byaktir Bhárate kebal lílá karite ásá; ei ámár Shri-Brindában; Ásmáni ámár Rádhiká. Ásmánio rasiká; madana-mohan páiyá bánar poshár sádh miṭáiyá laita. Bimaláo sandhán páiyá kakhana kakhanao bánar nácaíte jáiten; Diggaj mane kariten “ei ámár Candrábalí juṭiyáche; náhabe kena? je “ghrita-bhánḍa” jháriyáchi; bhágye Bimalá jáne ná, oṭṭhámár shoná kathá.”

Áj Mádhaver kapále bara ánanda; Brikabhánu-sutá kunja-kuṭíre ásiteche.

## DVÁDASH PARICCHED.

### ĀSMÁNIR ABHISÁR.

Diggaj Gajapatir mano-mohiní Āsmáni kirúp rúpa-batí jánite páthak maháshayer kautúhal janmiyáche sandeha náí. Ataeb táñhár sádñ puráíba. Kintu strí-loker rúpa-barnaná bishaye grantha-kára-gane je paddhati abalamban kariyá tháken, ámar sadrishha akin-can janer tat-paddhati-bahir-bhúta [hawá ati dhrishtatár bishay. Ataeb prathame mangalácaran kará kartabya.

He Bágdebi ! he kamalásane ! sharad-indu-nibhánane ! amala-kamala-dala-nindita-carana-bhakta-jana-batsale ! ámaíke sei carana-kamaler cháyá dán kara ; ámi Āsmánir rúpa-barnaná kariba. He arabindánana-sundarí-kula-garba-kharba-kárini ! he bishál-rasála-dírg-gha-samása-sankula-srishti-kárini ! eka-bár pada-nakher eka-párshve sthán dáo, ámi rúpa-barnaná kariba. He pandita-kulepsita payappra-srabini ! he múkha-jana-prati kvacit-kripá-kárini ! he adhama-tárini, he anguli-kandúyana-bishama-bikára-samutpádini, he Baṭa-talá-bidyá-pradípa-taila-pradáyini ! ámar buddhir pradíp eka-bár ujjval kariyá diyá jáo. Má ! tomár dui rúp, je rúpe tumi Kálidáske bara-pradá haiyáchile, je prakritir prabhábe Raghubansha, Kumára-śambhab, Meghadút, Shakuntalá janmiyáchila, je prakritir dhyán kariyá Bálmíki Rámáyan, Bhababhúti Málátí Mádhav, Bhárábi Kirátárjuníya racaná kariyáchilen, se-rúpe ámar skandhe árohan kariyá pírá janmaío. ná ; je múruti bhábiyá Shríharsha Naishadh likhiyáchilen, je prakriti-prasáde Bháratcandra Bidyár apúrba rúpa-barnaná kariyá Banga-desher mano-mohan kariyáchén, jáhár prasáde Dásharathi-Ráyer janma, je múruti ájio Baṭa-talá álo kariteche, sei múruti eka-bár ámar skandhe ábirbhúta hao, ámi Āsmánir rúp barnaná kari.

Āsmánir benír shobbá phaninír nyáy, phaniní sei tápe, mane bhábila jadi benír káche parástha hailám, tabe ár e deha loker káche láiyá beráibár prayojantá ki ? ámi garte jái. Ei bhábiyá sáp garter bhitar gelen. Brahmá dekhilen pramá ; sáp, garte gelen, mánush danshan kare ke ; ei bhábiyá tini sápe lyáj dhariyá

ṭāniyá báhir karilen, sáṇp báhire ásiyá, ábár mukh dekháite haila, ei kshobhe máthá kuṭite lágila; máthá kuṭite kuṭitè máthá ceṭṭá haiyá gela, sei abadhi sáper phaná haiyáche. Ásmánir mukha-candra adhik sundar, sutarám candra-deb uday haite ná páriyá Brahmár nikaṭ nálsh karilen. Brahmá kahilen bhay náí, tumi giyá uday hao, áji haite strí-lokdiger mukh ábrita haibek, sei abadhi ghomṭár srishti. Nayan du-ṭí jena khanjan, páche pákhí dānā báhir kariyá uriyá paláy ei janya Bidhátá pallaba-rúp piñjarár kabát kariyá diyáchen. Násiká Garuṇer násár nyáy mahá bishál; dekhiyá Garuṇ áshankáy brikshárohan karila, sei abadhi pakshí-kul briksher uparei tháke. Káranántare dārimba Banga-desh cháriyá Páṭná ancale paláiyá rahilen; ár hastí kumbha laiýá Brahma-deshe pālái-len; báqi chilén Dhabalgiri, tini dekhilen je, ámár curá katai bá ucca, áráí krosh bai ta nay, e curá anyún tin krosh haibek; ei bhábite bhábite Dhabalgirir máthá garm haiyá uṭhila; baraf ḍhálite lágilen, tini sei abadhi mátháy baraf diyá basiyá áchen. Ityádi ityádi.

Kapáler likhana-doshe Ásmáni bidhabá. Ásmáni Diggajer kuṭíre ásiyá dekhila, je kutírer dvár ruddha; bhitare pradip ívali-teche. Dákilen—"o ṭhákur!"

Keha uttar dila ná.

"Bali o Goṇsāñi!"

Uttar náí.

"Mar! biṭle ki kariteche? o Rasikdás prabhu!"

Uttar náí.

Ásmáni kuṭírer dvárer chidra diyá uki máriyá dekhila, Bráhmaṇ áháre basiyáche, sei janya kathá náí; kathá kahile Bráhmaṇer áhár hay ná. Ásmáni bhábila, ihár ábár nishthá; dekhi dekhi kathá kahiýá ábár kháy ki ná.

"Bali o Rasikdás!"

Uttar náí.

“ O Rasarāj !”

Uttar. “ Hum !”

“ Bāman bhāt gāle kariyā uttar diyāche, o ta kathā halo nā”  
ei bhābhiyā Āsmāni kahila,

“ O Rasamānik !”

Uttar. “ Hum”

A. “ Bali kathāi kao nā, kheo er pare.”

Uttar. “ Hu—u—um !”

A. “ Baṭe, bāman haiyā ei kāj—āji Svāmī ṭhākurke bale deba,  
gharer bhitare ke o ?”

Brāhman sashanka-citte shūnya gharer catur-dik nirīkshan  
karite lāgila. Keba nāi dekhīyā punar-bār āhār karite lāgila.

Āsmāni ābār kahila,

“ O ki, ābār khāo je ? Kathā kahiyā ābār khāo ?”

Di. “ Kai kakhan kathā kahilām ?”

Āsmāni khil khil kariyā hāsiyā uṭhila. “ Ei ta kahile.”

jvala-  
sundarī. “ Baṭe, baṭe, baṭe, tabe, ār khāwā haila nā.”

utsrisht “ Hāñ ta ; uṭhe āmāy dvār khuliyā dāo.”

Āsmāni chidra haite dekhitechila Brāhman jathārthai anna  
tyāg kariyā uṭhe. Kahila,

“ Nā, nā, o kayati bhāt khāiyā uṭhio.”

Di. “ Nā, ār khāwā haibe nā, kathā kahiyāchi.”

A. “ Se ki ? nā khāo ta āmār māthā khāo.”

Di. “ Rādhe Mādhav ! kathā kahile ki ār āhār karite āche.”

A. “ Baṭe, tabe āmi calilām ; tomār sange āmār ānek māner  
kathā chila, kichui balā haila nā. Āmi calilām.”



D. "Ná, ná, Āsmán ! tumi rág kario ná ; ámi ei kháitechí."

Bráhmaṇ ábár kháite lágila ; dúi tin grás áhár karibá-mátra Āsmáni kahila,

"Uṭha, haiyáche ; dvár khola."

Di. "Ei kaṭá bhát khái."

A. "E je peṭ ár bhare ná ; uṭha, nahile kathá kahiyá bhát kháiyácha, baliyá diba."

Di. "Áh náó ; ei uṭhilám."

Bráhmaṇ ati kshunna-mane anna tyág kariyá gandúsh kariyá uṭhiyá dvár khuliyá dila.

## TRAYODASH PARICCHED.

### ĀSMÁNIR PREM.

Dvár khulile Āsmáni grihe prabesh karibá-mátra Dig-gajer hrid-bodh haila, je pranayiní ásiyáchen, inñhár saras abhyarthaná kará cáí ; ataeb hasta ándolan kariyá kahilen,

"Oñ áyáhi barade debi !"

Āsmáni kahila, "eṭi je bará saras kabitá, kothá páile?" páiyá khana

Di. "Tomár janye eṭi áí-racaná kariyá rákhiyáchi."

A. "Sádh kariyá ki tomáy rasik-ráj baleche."

Di. "Rasikah kaushiko básah—sundari ! tumi baisa ; ámi hasta-prakshálan kari."

Āsmáni mane mane karila, "álop-peye ! tumi hát dhobe ? ámi tomáke ai eñṭo ábár kháwába."

Prakáshye kahila, "se ki, hát dho o je, bhát kháo ná."

Gajapati kahilen, "ki kathá, bhojan kariyá uṭhiyáchi, ábár bhát khába kirúpe."

A. “Kena, tomár bhát rahiyáche je, upabás karibe?”

Diggaj kichu kshunna haiyá kahilen, “ki kari, tumi tarátári karile.” Ei baliyá satrishna-nayane anna-páne drishti-pát karite lágilen.

Ásmáni kahila, “tabe ábár kháite haibe.”

Di. “Rádhe Mádhav! gandúsh kariyáchi, gátrotthán kariyáchi, ábár kháiba?”

A. “Hán, kháibe bai ki. Ámári utsrishta kháibe. Ei baliyá Ásmáni bhojana-pátra haite ek grás anna laiýá ápani kháila.”

Bráhmañ abák haiyá rahilen.

Ásmáni utsrishta anna bhojana-pátre rákhiyá kahila, “kháo.”

Bráhmañer bán-nishpatti náí.

A. “Kháo, shona, káhákeo ámi baliba ná je tumi ámar. utsrishta kháiyácha. Keha ná jánite pári le dosh ki?”

Di. “Táo ki hay?”

Kintu Diggajer udara-madhye agni-deb pracanda jvaláy jvalitechilen. Diggaj mane mane karitechila je Ásmáni jeman sundarí hauk ná kena, prithibí íháke grás karun, ámi gopane íhár utsrishtá bashesh bhojan kariyá dahyamán udar shítal kari.

Ásmáni bháb bujhiyá balila je, “kháo ná kháo eka-bár páter káche baso.”

Di. “Kena, táte ki haibe.”

A. “Ámar sádha. Tumi ámar ektá sádha puráite pára ná?”

Diggaj balilen, “shudhu páter káche basite ki? táháte kona dosh náí. Tomár kathá rákhlám.” Ei baliyá Diggaj pandit, Ásmánir katháy, páter káche giýá basilen. U dare kshudhá, kole anna, athaca kháite páritechen ná—Diggajer cakshe jal áсила.

Āsmāni balila, “shúdrer utsrishta bráhmāne chuñle ki hay?”

Pandit balilen, “náite hay.”

A. “Tumi ámay kemāp bhála-bāsa áj bujhiyá pariya tabe ámi jába. Tumi ámar katháy ei rátre náite pára?”

Diggaj maháshay, kshudrá cakshu rase arddha mudrita kariyá dírga násiká bāñkáiyá, madhur hási, ákarna hásiyá balilen, “tár kathá ki? ekhanai náite pári.”

Āsmāni balila, “ámár icchá haiyáche, tomár páte prasád páiba. Tumi ápan háte ámake duiṭi bhát mákhíyá dào.”

Diggaj balila, “tár áshcarjya ki? snānei shuci.” Ei baliyá u'srishtábashesh ekatritā kariyá mákhite lágila.

Āsmāni balila je, “ámi ekṭi upakathá bali shuna. Jata-kshan ámi upakathá baliba, tata-kshan tumi bhát mákhibe, nahile ámi kháiba ná.”

Di. “Acchá.”

Āsmāni, ek Rájá ár táhár duyó shuyo dui ránír galpa árambha karila. Diggaj hāñ kariyá táhár mukh-pāne cáhiyá shunite lágila—ár bhát mákhite lágila.

Shunite shunite Diggajer man Āsmānir galpe dubiyá gela—Āsmānir hási cáhani o nather májh-khāne áṭkáiyá rahila. Bhát mákhá bandha haila—páte hát lágíyá rahila—kintu kshudhár jātānátá áche. Jakhan Āsmānir, galpa baṛa jamiyá áсила—Diggajer man táháte baṛai nibishta haila—takhan Diggajer hát bishvása-ghátakatá karila. Pátrastha hát nikaṭastha mákhá bhāter grás tuliya, cupi cupi Diggajer mukhe laiya gela. Mukh hāñ kariyá táhá grahan karila. Danta, biná ápattite, táhá carban karite árambha karila. Rasaná, táhá galádhakkaran karáila. Niríha Diggajer kona sár chila ná. Dekhiyá Āsmāni khil khil kariyá hásiyá uṭhila. Balila, “tabe re biṭle—ámár eñṭo náki khábine?”

Takhan Diggajer cetan haila. Tárátarí ár ek grás mukhe diyá gilite gilite eñṭo háte Āsmānir páye jaráiyá paṛila. Carban karite karite káñḍiyá balila, “ámáy rákha, Āsmán káháke balio ná.”

## CATURDASH PARICCHED.

## DIGGAJ HARAN.

Eman samay Bimalá ásiyá báhir haite dvár nářila. Bimalá dvára-párshva haite alakshye sakal dekhitechila. Dvárer shabda shuniyá Diggajer mukh shukáila. Ásmáni balila, “ki sarba-násh, Bimalá ásiteche—luko o luko o.”

Diggaj řhákur káñdiyá kahila, “kotháy lukáiba?”

Ásmáni balila, “ai andhakár kone ektá kele háñři mátháy diyá baso giyá—andhakáre řháor páibe ná. Diggaj táhái karite gela—Ásmánir buddhir tíkshnatáy bismita haila. Durbhágya-bashatah tárátárite bráhmán ektá ařhar dáleř háñři pářiyá mátháy dila—táháte ádh háñři ráñdhá ařhar dál chila—Diggaj jeman háñři ulťáiyá mátháy diben, amani mastak haite ařhar dáleř shata-dhárá bahila—řiki diyá ařhar-dálir srot námila—skandha, baksha, prishtha, o báhu haite ařhar-dáleř dhárá, parbat haite bhú-tala-gáminí nadí sakaler nyáy tarange tarange námite lágila, ucca násiká ařhayer prasrabana-bishishta girishringer nyáy shobhá páite lágila. Ei samaye Bimalá griha-prabesh kariyá Diggajer shobhá-ráshi sandarshan karite lágilen. Diggaj Bimaláke dekhíyá káñdiyá uřhila. Dekhiyá Bimalár dayá haila. Bimalá balilen káñdio ná. Tumi jadi ei abashishta bhátguli kháo, tabe ámará káháro sáksháte e sakal kathá baliba ná.”

Bráhmán takhan praphulla haila; praphulla badane punashca áháre basila—icchá anger ařhar-dáli řukuo muchiyá lay, kintu táhá pářila ná, kimbá sáhas karila ná. Ásmánir janya je bhát mákhiyáchila, táhá kháila. Binashtha ařharer janya anak paritáp karila. Áhár samápanánte Ásmáni táháke snán karáila. Pare bráhmán sthir haile Bimalá kahilen, “rasik! ektá bara bhári kathá áche.”

Rasik kahilen “ki?”

Bi. “Tumi ámáder bhála-bása?”

Di. "Bási ne?"

Bi. "Dui-jankei?"

Di. "Dui-jankei."

Bi. "Já bali tá páribe?"

Di. "Páriba ná?"

Bi. "Ekhani?"

Di. "Ekhani."

Bi. "Ei dande?"

Di. "Ei dande."

Bi. "Ámará dujane kena esechi jána?"

Di. "Ná."

Ásmáni kahila, "ámará tomár sange paláiyá jába."

Bráhmaṇ abák haiyá háñ kariyá rahilen. Bimalá kashte ucca hási sambaran karilen. Kahilen,

"Kathá kao ná je?"

"Ayáñ ayáñ ayáñ, tá tá tá tá"—báñ-nishpatti haiyá uṭhila ná.

Ásmáni kahila, "tabe ki páribe ná?"

"Ayáñ ayáñ ayáñ, tá tá—Svámí ṭhákurke baliyá ási."

Bimalá kahilen, "Svámí ṭhákurke ábár balbe ki? eki tomár mátri-śhráddha upasthit je Svámí ṭhákurer káche byabasthá nite jábe?"

Di. "Ná ná, tá jába ná; tá kabe jēte habe?"

Bi. "Kabe? ekhani cala, dekhitecha ná gamaná-patra laiýá báhir haiyáchi."

Di. "Ekhanai?"

Bi. "Ekhanai ná ta ki? nahile bala ámará anya-loker tálásh kari."

Gajapati ár thákite párilen ná, balilen, “cala jáitechi.”

Bimalá balilen, “dochoť lao.”

Diggaj námábalí gáye dilen. Bimalá agre, bráhmaṇ pascáte játrá karen, emat samaye Diggaj balilen,

“Sundari !”

Bi. “Ki ?”

Di. “Ábár ásibe kabe ?”

“Ásibe ki ábár ? eke-báre calilám.”

Hásite Diggajer mukh harsha-paripúrṇa haila. Balilen,

“Taijas patra rahila je.”

Bi. “O sab tomáy kine diba ?”

Bráhmaṇ kichu kshunna hailen ; ki karen, strí-lokerá mane karibe áamáder bhála báse ná, abhába-pakshe balilen,

“Khungí-puthi ?”

Bimalá balilen, “shíghra lao.”

Bidyádiggajer sabe dukháni puthi,—byákaran ár eka-kháni smriti. Byákarana-kháni haste laiýá balilen, “ekhánite kájai bá ki, eta ámar kanṭhe áche.” Ei baliýá kebal smriti-kháni khungír madhye lailen. Durgá Shríhari baliýá Bimalá o Ásmánir sahít játrá karilen.

Ásmáni kahila, “tomará águ hao, ámi pasheát jáitechi.”

Ei baliýá Ásmáni grihe gela, Bimalá o Gajapati ekatre calilen. Andakáre ubhaye alakshya thákíyá durga-dvárer báhir hailen. Kiyad-dúr gam kariýá Diggaj kahilen,

“Kai Ásmáni áсила ná ?”

Bimalá kahilen, “se bujhi ásite páriḷa ná. Ábár táke kena.”

Rasikráj nírab haiýá rahilen. Kshanek pare nisshvás tyág kariýá kahilen, “taijas patra.”

## PANCADASH PARICCHED.

## DIGGAJER SÁHAS.

Bimalá druta-páda-bikshepe shíghra Gar Mándáran grám pashcát karilen. Nishá atyanta andhakár, nakshatráloke sábadháne calite lágilen. Prántara-pathe prabesh kariyá Bimalá kincit shankánvitá hailen; samabhibyáhárí nisshabde pashcát ásitechen, bákyá-byay náí. Eman samaye manushyer kanṭha-svar shunile kichu sáhas hay, shunite iccháo kare. Ei-janya Bimalá Gajapatike jijnásá karilen,

“Rasik ratan ki bhábitecha?”

Rasik ratan balilen, “bali taijas-patra gulá.” Bimalá uttar ná diyá mukhe kápar diyá hásite lágilen.

Kshanek kál pare, Bimalá ábár kathá kahilen, “Diggaj, tumi bhúter bhay kara?”

“Rám! Rám! Rám! Rám nám bala,” baliyá Diggaj Bimalár pashcáte dui hát sariyá ásilen.

Eke páy ár cáy, Bimalá kahilen,

“E pathe bara bhúter daurátmya.” Diggaj ásiyá Bimalár ancal dharilen. Bimalá balite lágilen,

“Ámārā se din Shaileshvarer pújá diyá ásitechilám, pather madhye baṭa-taláy dekhi je ek bikaṭákár murti.”

Ancaler táranáy Bimalá jánite páriken je, bráhmaṇ thaṭáhari káṇpíteche, bujhilen je ár adhik bárá-bári karile bráhmaṇer gati-shakti rahit haibe. Atae kshánta haiyá kahilen,

“Rasikdás! tumi gáite jána?”

Rasik purush ke kotháy sangíte apaṭu? Diggaj balilen, “jáni bai ki?”

Bimalá balilen, “ekṭí gít gáo dekhi.”

Diggaj árambha karilen,

“ E hum—u, hum—sai ki kshane dekhilám

Shyáme kadamberi dále—”

Pather dháre ektá gábhí shayan kariyá romantha karitechila,  
alaukik shabda shuniyá bege paláyan karila.

Rasiker gít calite lágila.

“ Sei din purila kapál mor—

Káli dilám kule.

Mátháy cūrā háte bāñshí ; kathá kay hási hási ;

Bale o gwálá māsí—kalasí diba phele.”

Diggajer ár gán haila ná ; haṭhát táñhár shrabanendriya eke-báre  
mugdha haiyá gela ; amritamay, mánasonmád-kar, apsará-hasta-  
sthita bíná-shabda-bat madhur sangít táñhár karna-kuhare prabesh  
karila. Bimalá nije pūrna-svare sangít árambha kariyáchilen.

Nistabdha prántara-madhyc naisha gagan byápiyá sei sapta-  
svara-paripūrna dhvani uṭhite lágila. Shítal naidággha pabane  
dhvani árohan kariyá calila.

Diggaj nisshvās rahita kariyá shunite lágilen. Jakhan Bimalá  
samápta karilen, takhan Gajapati kahilen “ ábár.”

Bi. “ Ábár ki ? ”

Di. “ Ábár ekti gáo.”

Bi. “ Ki gáiba ? ”

Di. “ Ekti Bángalá gáo.”

● “ Gáitechí ” baliyá Bimalá punar-bár sangít árambha karilen.

Gít gáite gáite Bimalá jánite páriken, je táñhár ancale bisham  
tán pariýáche ; pashcát phiriyá dekhilen, Gajapati eke-báre táñhár  
páyer upar ásiyá pariýáchen, prána-pane táñhár ancál dhariyáchen.  
Bimalá bismayápanná haiyá kahilen,

“ Ki haiyáche ? ábár bhút ná ki ? ”



Bráhmañer bákyá sare ná, kebal anguli-nirdesh kariyá dekhá-ilen,

“Ai!”

Bimalá nistabdha haiyá sei-dike niríkshan karite lágilen. Ghana ghana prabal nisshvása-shabda táñhár karna-kuhare prabesh karila, eham nirdishta dike patha-párshve ektá padártha dekhite páilen.

Sáhase nirbhar kariyá nikate giyá Bimalá dekhilen, ektá sugaṭhan susajjí-bhúta ashva mrityu-játanáy pariýá nisshvás tyág kariteche.

Bimalá patha-báhan karite lágilen. Susajjí-bhúta sainik ashva pathi-madhye mumúrshu abastháý dekhíyá tini cintá-magná hailen. Anek kshan kathá kahilen ná. Práy arddha krosh atibáhita karile, Gajapati ábár táñhár aual dhariyá tánilen.

Bimalá balilen, “ki?”

Gajapati ekti drabya laiýá dekháilen. Bimalá dekhíyá balilen, “e sipáhir págri.” Bimalá ‘punar-bár cintáy magná hailen, ápaná ápani kahite lágilen, “jári ghorá tári págri! ná, e ta padátiker págri.”

‘Kiyat-kshan pare candroday haila. Bimalá adhikatará ananya-maná hailen. Anek kshan pare Gajapati sáhas kariyá jijnásá karilen, “sundari, ár kathá kaha ná je?”

Bimalá kahilen, “pathe kichu cihna dekhitecha?”

Gajapati bishesh manojoger sahit path niríkshan kariyá dekhíyá kahilen,

“Dekhitechi, anek ghorár páyer cihna.”

Bi. “Buddhi-mán—kichu bujhite párile?”

Di. “Ná.”

Bi. “Okháne mará ghorá, sekháne sipáhir págri, e kháne eta ghorár páyer cihná, ete kichu bujhite párile ná?—kárei bá bali!”

Di. “Ki?”

Bi. Ekhani bahutara sená ei pathe giyáche.

Gajapati bhíta haiyá kahilen, “tabe ekṭu áste háñṭa ; tárá khub águ haiyá ják.”

Bimalá háśya kariyá kahilen, “múrkha, Táhára águ haibe ki ? kon dike ghorár khurer sammukh, dekhitecha ná ? e sená Gaṛ Mándárane giyáche,” baliyá Bimalá bimarsha haiyá rahilen.

Acirát Shaileshvarer mandirer dhabal shrí nikaṭe dekhite páilen. Bimalá bháñilen, je, rája-putra-sahit bráhmaṇer sáksháter kona prayojan ná ; baram táháte anishta áche. Ataeb ki prakáre táháke bidáy diben, cintá karitechilen. Gajapati niĳei táhár súcaná kariyá dilen.

Bráhmaṇ punar-bár Bimalár prishther nikaṭ áśiyá ancal dhariyá-chen ; Bimalá ĳijnásá karilen.

“Ábár ki ?”

Bráhmaṇ asphuṭa-svare kahilen, “se kata dúr ?”

Bi. “Ki kata dúr ?”

Di. “Sei baṭ gách ?”

Bi. “Kon baṭ gách ?”

Di. “Jekháne tomará se din dekhechile ?”

Bi. “Ki dekhechilám ?”

Di. “Rátri-kále nám karite ná.”

Bimalá bujhite páriyá sujog páilen.

Gambhír svare balilen “ih !”

Bráhmaṇ adhikátára bhíta haiyá kahilen “ki gá ?”

Bimalá asphuṭa svare, Shaileshvara-nikaṭastha baṭa-briksher prati anguli nirdesh kariyá kahilen,

“Se ai baṭ talá.”

Diggaj ár narilen ná ; calat-shakti-rahit, ashvattha patrer nyáy káñpíte lágilen.

Bimalá balilen, “ áisa.”

Bráhmañ káñpíte káñpíte kahilen, “ ámi ár jáite páriba ná.”

Bimalá kahilen, “ ámaro bhay kariteche.”

Bráhmañ ei shuniyá ek pá phiráiyá paláyanodyata hailen.

Bimalá briksha-páne drishti kariyá dekhilen, briksha-múle ektá dhabalákár ki pádártha rahiyáche. Tini jániten je briksha-múle Shaileshvarer sháñr shuiyá tháke ; kintu Gajapatike kahilen,

“ Gajapati ! ishta-deber nám japa ; briksha-múle ki dekhitecha ?”

“ Ogo—bábá go—” baliyái Diggaj eke-báre campat. Dírga dírga caran—tilárdha madhye arddha krosh pár haiyá gelen.

Bimalá Gajapatir svabhláb jániten, atae besh bujhite páriken je, tini eke-báre durga-dváre griyá upasthit haiben. Bimalá takhan nisheinta haiyá mandirábhimukhe calilen.

Bimalá sakal dik bhábiyá ásiyáchilen, kebal eka-dik bhábiyá áisen ná ;

Rája-putra mandire ásiyáchen ki ?

Mane ei-rúp sandeha janmile Bimalár bisham klesh haila. Mane kariyá dekhilen je, rája-putra ásár kathá nishcit kichui balen ná ; kebal baliyáchilen je, “ ei káñe ámar sákshát páibe, ekháne ná dekhá páo tabe sákshát haila ná.” Tabe ta ná ásáro sambhábaná.

Jadi ná ásiyá tháken tabe eta klesh brithá haila. Bimalá bishanna haiyá ápaná ápani kahite lágilen, “ e kathá áge kena bhábi ná ? bráhmañkei bá kena táráilám ? ekáñi e rátre ki prakáre phiriyá jáiba ! Shaileshvar tomár icchá.”

Baṭa-briksha tal diyá Shaileshvara-mandire uṭhite hay. Bimalá briksha-tal diyá jáite dekhilen je tatháy shandá ná ; briksha-múle je dhabal padártha dekhiyáchilen táhá ár tatháy ná.

Bimalá kincit bismita hailen ; shanda kotháo uṭhiyá gele prántara-madhye dekhá jáita.

Bimalá briksha-múler prati bishesh drishti-pát karilen ; bodh haila jena briksher pasheád-dikastha kona manushyer dhabal paricchader ansha-mátra dekhite páilen. Bimalá áro bhíta hailen, sátishay cancala-pade mandirábhimukhe calilen ; lampha diyá mandirer sopánábalí árohan karilen ; sabale kabát kara-tárita karilen.

Kabát bandha.

Bhitar haite gambhír svare praśna haila, “ke?”

Shúnya mandira-madhye haite gambhír svare pratidhvani haila, “ke?”

Bimalá prána-pane sáhasa bhar kariyá kahilen,

“Patha-shránta strí-lok.”

Kabát mukta haila.

Dekhilen mandira-madhye pradíp jvaliteche, sammukhe kripánakosh haste ek dírgbhákár purush dandáyamán.

Bimalá dekhiyá cinilen ; kumár Jagatsinha.

## SHORASHI PARICCHED.

### SHAILESHVAR SÁKSHÁT.

Bimalá mandira-madhye prabesh kariyá prathame basiyá ektu sthir hailen. Pare nata-bhábe Shaileshvarke pranám kariyá, jubarájke pranám karilen. Kiyat-kshan ubhayei nírab haiyá rahilen, ke ki baliyá ápan mano-gata byakta kariben ? Ubhayeri sankat. Ki baliyá prathame kathá kahiben.

Bimalá e bishayer sandhi-bigrahe pandítá, íshat hásyá kariyá balilen,

“Jubaráj ! áj Shaileshvarer anugrahe ápanár darshan páilám ; ekákiní e rátre prántara-madhye ásite bhíta haiyááchilám, ekshane mandira-madhye ápanár darshane sáhas páilám.”

Jaba-ráj kahilen, “tomádiger mangal ta?”

Bimalár abhipráy, prathame jánen,—Rája-kumár jathártha Tilottamáte anurakta ki ná, pasheát anya kathá kahiben. Ei bhábiyá balilen, “jáháte mangal hay sei prárthanátei Shaileshvarer pújá karite ásiyáchi. Ekshane bujhilám ápanár pújátei Shaileshvar paritripta áchen, ámár pújá grahan kariben ná, anumati hay ta pratigaman kari.”

Juba. “Jáo. Ekákiní tomár jáwá ucit hay ná; ámi tomáke rákhiyá ási.”

Bimalá dekhilen je, Rája-putra jábaj-jíban kebal astra-shikshá káren náí. Bimalá uttar karilen, “ekákiní jáwá anucit kena?”

Juba. “Pathe náná bhíti áche.”

Bi. “Tabc ámi Maháráj Mánsinher nikat jáiba.”

Rája-putra jijnásá karilen, “kena?”

Bi. “Kena? táñhár káche ámár nálísh áche. Tini je senápati nijukta kariyáchen táñhá kartrik ámadiger pather bhay dúr hay ná. Tini shatru-nipáte aksham.”

Rája-putra sahásye uttar karilen, “sená-pati uttar kariben je, shatru-nipát deber asádhya; manushya kon chár! udáharan, svayam Mahádeb tapo-bane Manmatha shatruke bhasma-ráshi kariyá chilen, adya paksha-mátra haila sei Manmatha táñhár ei mandira-madhyei bara daurátmya kariyáche. Eta bírjya!”

Bimalá íshat hásiyá kahilen,

“Eta daurátmya kábár prati haiyáche?”

Juba-ráj kahilen, “senápatir pratii haiyáche.”

Bimalá kahilen,

“Maháráj émat asambhab kathá bishvás kariben kena?”

Juba. “Ámár sákshí áche.”

Bi. “Maháshay eman sákshí ke?”

Juba. “Sucaritre—”

Rája-putrer bákyá shesh ná haite haitei Bimalá kahilen, “dási ati kucaritrá. Amáke Bimalá baliyá dákiben.”

Rája-putra balilen,

“Bimalái táhár sákshí.”

Bi. “Bimalá emat sákshya dibe ná.”

Juba. “Sambhab baṭe; je byakti paksha-madhye átma-prati-shruti bismritá hay, se ki satya sákshya diyá tháke?”

Bi. “Maháshay! ki pratishruta chilám, smaran kariyá din.”

Juba. “Tomár sakhír paricay.”

Bimalá sabasá byanga-priyatá tyág karilen, gambhíra-bhábe kahilen,

“Juba-ráj! paricay dite sankoc-hay. Paricay páiyá ápani jadi asukhí han?”

Rája-putra kiyat-kshan cintá karilen; táñháro byangásakta bháb dūr haila; cintá kariyá bálilen,

“Bimale! jathártha paricaye ki ámár asukher kona káran áche?”

Bimalá balilen “áche.”

Rája-putra punaráy cintá-magna hailen; kshana-pare kahilen, “jáháí hauk, tumi ámár mánas saphal kara; ámi je asahya utkanthá sahya karitechí, táhár apekshá ár kichui adhik asukher haite páre ná. Tumi je shanká karitecha, jadi táhá satya hay, tabe seo e jantranár apekshá bhála; antakkaranke prabodh dibár ektá kathá pái. Bimale! ámi kebal kautúhalí haiyá tomár sahit sákshát karite ási náí; kautúhalí haibár ámár ekshane abakásh náí; ádya másárdh-madhye ashva-prishtha byatíta anya shajyáy bishráam kari náí. Ámár man atyanta byákul haiyáche baliyái ásiyáchi.”

Bimalá ei kathá shunibár janyai eta udyam karitechilen. Ár kichu shunibár janya kahilen,

“Juba-ráj! ápani rája-nítite bicakshan, bibecaná kariyá dekhun, e juddha-kále ki ápanár dushprápya ramaníte mano-nibesh kará ucit?

Ubhayer mangala-hetu balítechi ápani ámár sakhíke bismrita haite jatna karun ; juddher utsáhe abashya krita-kárjya haiben."

Juba-rájer adhare manas-tápa-byanjak hásyá prakāṭita haila ; tini balilen, " káháke bismrita haiba ; tomár sakhír rúp eka-bár dāṛshanei ámár hridaya-madhye gabhíratara ankita haiyache, e hriday dagdha ná haile táhá ár miláy ná. Loke ámár hriday páshán baliyá tháke, pásháne je murti ankita hay páshán nashta ná haile táhá ár miláy ná. Juddher kathá ki balitecha Bimal ? ámi tomár sakhíke dekhiyá abadhi kebal juddhei nijukta áchi. Ki rana-kshetre, ki shibire, ek pal se mukh bhulite pári nai ; jakhan mastaka-ched karite Páthán kharḡa tuliyáche, takhan, marile se mukh je ár dekhite páiba ná, eka-bár bhinna ár dekhá haila ná, sei kathái áge mane pariyáche. Bimale ! kothá gele tomár sakhíke dekhite páiba ?

Bimalá ár shuniyá ki kariben ! balilen,

" Gaṛ Mándārane ámár sakhír dekhá páiben. Tilottamá sundarí Birendrasinher kanyá."

Jagatsinher bodh haila, jena tañháke kála-sarpa danshan karila. Tarabáre bhar kariyá adho-mukhe dandáyamán haiyá rahilen. Aneka-kshan pare dirgha nisshvās tyág kariyá balilen " tomári kathá satya haila. Tilottamá ámár haibe ná, ámi juddha-kshetre calilám ; shatru-rakte ámár sukhábhilásh bisarjan diba."

Bimalá Rája-putrer kátaratá dekhiyá balilen, " juba-ráj ! sneher jadi puraskár thákita, tábe ápani Tilottamá lábh karibár jogya. Eke-bárei bá kena nirásh hayen ? áj Bidhi bairi, kál Bidhi saday háite páre ! "

Áshá madhura-bhásiní. Ati durdine manushya-shrabane mridu mridu kahiyá tháke, " megh jhar cira-stháyí nahe, kena dukkhita hao ? ámár kathá shuna." Bimalár mukhe áshá kathá kahila, " kena dukkhita hao ? ámár kathá shuna."

Jagatsinha áshár kathá shunilen, Íshvarer icchá ke balite páre ? Bidhátár lipi ke agre páth karite páre ? e sansáre aghaṭaníya ki áche ? e sansáre kon aghaṭaníya ghaṭaná ná ghaṭiyáche ? "

Rája-putra áshár kathá shunilen.

Kahilen, “jáhái hauk, adya ámar man atyanta asthir haiyáche ; kartabyákartabya kichui bujhite páritechi ná. Jáhá adrishte tháke pasheát ghaṭibe ; Bidhátár lipi ke khandáibe ? ekhan kebal ámar man byakta kariyá kahite pári. Ei Shaileshvara-sákshát satya karitechi je, Tilottamá byatíta anyá káhára o kakhana páni-grahan kariba ná. Tomár káche ámar ei bhikshá, je tumi ámar sakal kathá tomár sakhír sáksháte kahio ; ár kahio je ámi kebal eka-báramátra táñhár darshaner bhikhárí ; dvitíya-bár ár e bhikshá kariba ná svikár karitechi !”

Bimalár mukh harshotphulla haila. Tini kahilen, “ámar sakhír pratyuttar maháshay ki prakáre páiben ?”

Juba-ráj kahilen, “tomáke bárambár klesh dite pári ná, kintu jadi tumi punar-bár ei mandire ámar sahit sákshát kara, tabe tomár nikaṭ bikríta thákiba. Jagatsinha haite kakhana ná kakhana pratyupakár haite páribe.”

Bimalá kahilen, “juba-ráj ! ámi ápanár ájnánubartíní ; kintu ekákiní rátre e pathe ásite atyanta bhay pái, angikár pálan ná karilei nay, ei janyai áj ásiyáchi. Ekshane e pradesh shatru-byasá haiyáche ; punar-bár ásite bara bhay páiba.”

Rája-putra kshanek cintá kariyá kahilen, “tumi jadi háni bibe-caná ná kara, tabe ámi tomár sahit Gaṛ Mándárane jái. Ámi tatháy upajukta stháne apekshá kariba, tumi ámake sambád ániyá dio.”

Bimalá hrishta-citte kahilen, “tabe calun.”

Ubhaye mandir haite nirgata haite ján, emat samaye mandirer báhire sábadhána-nyasta manushya-pada-biksheper shabda haila. Rája-putra kincit bismita haiyá, Bimaláke jijnásá karilen,

“Tomár keha samabhiyáhárí áche ?”

Bimalá kahilen, “ná.”

“Tabe kár pada-dhvani haila ? ámar áshanká haiteche ke antarál haite ámadiger kathopakathan shuniyáche.”

Ei baliyá Rája-putra báhire ásiyá mandirer catur-dik pradakshin kariyá dekhilen, keha kotháo ná.



## SAPTADASH PARICCHED.

## BÍR PANCHAMÍ.

Ubhaye Shaileshvar pranám kariya, sāsanka-citte Gaṛ Mándá-  
ran abhimukhe jatrā karilen. Kincit nírabe gelen. Kichu dūr giyá  
rája-kumár prathame kathá kahilen,

“Bimalá, ámár ek bishaye kautúhal áche. Tumi shuniyá ki  
balibe balite pári ná.”

Bimalá kahilen, “ki?”

Juba. “Ámár mane pratívi janmiyáche, tumi kadápi paricáriká  
nao.”

Bimalá íshat hásiyá balilen,

“E sandeha ápanár mane kena janmila?”

Juba. “Bírendrasinher kanyá\*je Ábanír patir putra-badhú haite  
páren ná, táhár bishesh káran áche. Se ati guhya brittánta; tumi  
paricáriká haile se guhya kálini ki prakáre jánibe?”

Bimalá dírga nishshvās tyág karilen. Kincit kátar svare  
kahilen,

“Ápani jathártha anubhab kariyáchen; ámi paricáriká nahi.  
Adrishta krame paricárikár nyáy áchi. Adrishtakei bá kena  
doshi! ámár adrishta manda, nahe.”

Rája-kumár bujhilen je, ei katháy Bimalár maño-madhye paritáp  
uday haiyáche; ataeb tat-sambandhe ár kichu balilen ná. Bimalá  
svatah kahilen,

“Juba-ráj, ápanár nikat paricay diba; kintu ekshane nay. O  
ki shabda? pashcate keha ásiteche?”

Ei samayé pashcate pashcate manushyer pada-dhvani spashta  
shruta haila. Ematao bodh haila, jena dui jan manushya káne  
káne kathá kahiteche. Takhan mandir haite pray arddha-krosh  
atikram haiyáchila. Rája-putra kahilen,

“ Ámár atyanta sandeha baiteche, ámi dekhíyá ási.”

Ei baliyá rája-putra kichu path pratyábartan kariyá dekhilen ; ebam pather párshveo anusandhán karilen ; kotháo manushya dekhite páilen ná. Pratyágaman kariyá Bimaláke kahilen,

“ Ámár sandeha baiteche, keha ámáder pasheád-bartí haiyáche. Sábadháne kathá kahá bhála.”

Ekhan ubhaye ati mridu-svare kathá kahite kahite calilen. Krame Gaṛ Mándáran gráme prabesh kariyá durga-sammukhe upasthit hailen. Rája-putra jijnásá karilen,

“Tumi ekshane durga-madhye prabesh karibe ki prakáre? eta rátre abashya phaṭak bandha haiyá thákiye.”

Bimalá kahilen, “cintá kariben ná, ámi táhár upáy sthir kariyá báṭí haite jatrá kariyáchilám.”

Rája-putra hásyá kariyá kahilen, “gopan path áche?” Bimaláo hásyá kariyá uttar karilen, “jekháne cor sei khánei siñdh.”

Kshana-kál pare punar-bár rája-putra kahilen,

“Bimalá, ekshane ár ámár jáibár prayojan náí. Ámi durga-párshvasta ei ámra kánan madhye tomár apekshá kariba, tumi ámár haiyá akapáṭe tomár sakhíke binati kario ; paksha pare hay, más pare hay, batsar pare hay, ár eka-bár ámi táñháke dekhíyá cakshu juráiba.”

Bimalá kahilen, “e ámra-kánano nirjan sthán nahe, ápani ámár sange ásun.”

Juba. “Katadúr jáiba?”

Bi. “Durga-madhye calun.”

Rája-kumár kincit bhábiyá kahilen, “Bimalá e ucit hay ná. Durga-svámír anumati byatíta ámi durga-madhye jáiba ná.”

Bimalá kahilen, “cintá ki?”

Rája-kumár garbita bacane kahilen, “rája-puterá kona stháne jáite cintá kare ná. Kintu bibecaná kariyá dekha, Ábanír patir putrer ki ucit, je durga-svámír ajnáte chaurer nyáy durga-prabesh kare?”

Bimalá kahilen, “ámi ápanáke dákiyá laiýá jáitechi.”

Raja-kumár kahilen, “mane kario ná ámi tomáke paricáriká jnáne abajná karitechi. Kintu bala dekhi, durga-madhye áamáke áhván kariyá laiýá jáibár tomár ki adhikár?”

Bimaláo kshanek-kál cintá kariyá kahilen,

“Amár ki adhikár táhá ná shunile ápani jáiben ná?”

Uttar—“kadápi jáiba ná.”

Bimalá takhan rája-putrer karne lol haiyá ekṭi kathá balilen.

Rája-putra kahilen, “calun.”

Bimalá kahilen, “Juba-ráj, ámi, dasí, dasíke ‘cala’ baliben.”

Juba-ráj balilen, “tái hauk.”

Je rája-path atibáhita kariya Bimalá juba-rájke laiýá jáitechilen, se pathe durga-dváre jáite hay. Durger párshve ámra-kánan; sinha-dvár haite, kánan adrishya. Ai path haite jathá Ámodar durgántappura-pashcate prabáhita áche, se dike jáite haile ei ámra-kánana-madhye diyá jáite hay. Bimalá ekshane rája-bartma tyág kariyá rája-putra sange ei ámra-kánane prabesh karilen.

Ámra-kánan prabeshábadhi, ubhaye punar-bár sei-rúp shuska-parna-bhanga sahit manushya-pada-dhvanir nyáy shabda shunite páilen.

Bimalá kahilen, “ábár!”

Rája-putra kahilen, “tumi punarapi kshanek dáñráo, ámi dekhiyá ási.”

Rája-putra asi nishkoshita kariyá je dike shabda haitechila, sei dike gelen; kintu dekhite páilen ná. Ámra-kánana-tale náná-prakár áranya latádir samriddhite emat ban haiyáchila ebam brikshádir cháyáte rátre kánana-madhye emat andhakár haiyáchila, je rája-putra je-kháne ján táhár agre adhik dúr dekhite páyen ná. Rája-putra e-matao bibecaná karilen, je pashur pada-cárane shuska-patra-bhanga shabda shuniyá tháakiben. Jáhái hauk, sandeba nisshesh kará ucit

bibecaná kariyá, rája-kumár asi-haste ámra briksher upar uṭhilen. Briksher agra-bháge árohan kariyá itastatah niríkshan karite lágilen ; bahu-kshan niríkshan karite karite, dekhite páilen je, ek brihat ámra-briksher timirábrita shákhá-samashti-madhye, dui jan manushya basiyá áche ; táhádiger ushníshe candra-rashmi pariyáche, kebal táhái dekhá jáitechila ; abayab cháyáy lukkáyita chila. Rája-putra uttam-rúpe niríkshan kariyá dekhilen ushnísh mastake manushya baṭe, táhár sandeha náí. Tini uttama-rúpe brikshaṭi lakshita kariyá rákhilen, je punaráy ásile ná bhram hay. Pare dhíre dhíre briksha haite abataran kariyá nisshabde Bimalár níkaṭ ásilen. Jáhá dekhilen táhá Bimalár níkaṭ barnan kariyá kahilen,

“E samaye jadi duiṭa barshá thákita.”

Bimalá kahilen, “barshá laiya ki kariben ?”

Juba. Táhá haile ihára ke, jánite páritám. Lakshan bhála bodh haiteche ná. Ushnís dekhíyá bodh haiteche durátmá Páthánerá kona manda abhipráye amádiger sanga laiyaṭhe.

Tat-kshanát Bimalár patha-párshvastha mrita ashva, ushnís, ár ashva-sainyer pada-cihna smaran haila. Tini kahilen,

“Ápani tabe ekháne apekshá karun, ámi palaka-madhye durga haite barshá ánitechi.”

Ei baliyá Bimalá jhaṭiti durga-múle gelen. Je kakshe basiyá sei rátri-pradoshe, besha-binyás karitechilen, táhár nícer kaksher ekṭi gabáksha ámra-kánerer dike chila. Bimalá ai jánelár upar uṭhilen. Jánelár kabáṭe ekṭi gá-cábir ka! báhir dike lágána chila. Bimalá ancal haite ekṭi cábi báhir kariyá ai kale phiráilen ; pashcát jánelár garáde dhariyá dwárer dike tán dilen ; camat-kár shilpa kaushaler guné jánelár kabáṭ caukáṭh garáde sakal samet dvárer madhye ek randhre prabesh karila ; Bimalár kaksha-madhye prabesh janya path mukta haila. Bimalá kaksha-madhye prabesh kariyá dwárer madhya haite jánelár caukáṭh dhariyá tánilen ; jánelá báhir haiyá punarbár púrba-stháne sthita haila ; kabáṭer bhitár dike

púrbabat gá-cábir kal chila, Bimalá ancaler cábi laiýá ai kale lágáilen. Jánelá nija sthane driṇha sansthápita haila, báhir haite udghátita haibár sambhábaná rahila ná.

Bimalá ati druta-bege durger siláh-khánáy gelen. Siláh-khánár praharíke kahilen, “ámi tomár nikaṭ jáhá cáhi, tumi káháro sáksháte balio ná. Ámáke duiṭá barshá deha—ábár ániýá diba.”

Praharí camatkrita haila. Kahila, “má, tumi barshá laiýá ki karibe ?”

Pratyutpanna-mati Bimalá kahilen, “áj ámár bíra-pancamír brata, brata karile bír putra hay ; táháte rátre astra-pújá karite hay ; ámi putra kámaná kari, káháro sáksháte prakásh kario ná.”

Praharíke je-rúp bujháilen seo sei-rúp bujhila. Durgastha sakal bhritya Bimalár ájná-kári chila. Sutarám dvitíya kathá ná kahiýá duiṭá shánita barshá dila.

Bimalá barshá laiýá púrba-bege gabáksha-nikaṭ pratyágaman kariýá púrba-bat bhitar haite jánelá khulilen, ebam barshá sabhit nirgata haiýá Jagatsinher nikaṭ gelen.

Byastatá prajuktai hauk, bá nikaṭei thákiben, ebam tat-kshanei pratyágaman kariben, ei bishvása-janita nishcinta-bháḅ prajuktai hauk, Bimalá bahir-gamana-kále jála-randhra path púrba-bat abaruddha kariýá ján ná. Iháte pramád ghaṭibár ek káran upasthit hila. Jánelár ati nikaṭe ek ámrá briksha chila, táhár antarále ek shastra-dhári purush dandáyamán chila ; se Bimalár ei bhram dekhite páila. Bimalá jata-kshan ná drishti-path atikram karilen, tata-kshan shastra-páni purush briksha-antarále rahila ; Bimalá drishti agocar hailei se byakti briksha-múle shabda-shíl carma-páduká tyág kariýá shanaih shanaih páda-bikshepe gabáksha-sannidhi áсила. Prathame gabáksher mukta pathe kaksha-madhye drishti-pát karila. Kaksha-madhye keha náí dekhiya, nisshabde prabesh karila. Pare sei kaksher dvár diyá antappura-madhye prabesh karila.

Edike rája-putra, Bimalár nikaṭ barshá páiýá púrbabat brikshá-rohan karilen, ebam púrba laksha-krita brikshe drishti-pát karilen,

dekhilen je ekshane ekṭī mátra ushnísh dekhá jáiteche, dvitíya byakti tatháy náí. Rájá-putra ekṭi barshá bām kare rákhiyá dvitíya barshá dakshin kare grahan púrbak, brikshastha ushníshe laksha karilen. Pare bipul báhu-bala-sahajoge barshá nikshep karilen. Tat-kshanát prathame briksha-pallaber prabal marmar shabda, tat-parei bhú-tale guru padárther patana-shabda haila; ushnísh ár brikshé náí. Rájá-putra bujhilen je táñhár abyartha sandháne ushnísha-dhári briksha-shákhá-cyuta haiyá bhú-tale pariyaáche.

Jagatsinha druta-gati briksha haite abataran kariyá jathá áhata byakti patita haiyáche, tatháy gelen; dekhilen je eka-jan sainik besha-dhári sashastra Musalmán mrita-bat patita haiyá rahiyáche. Barshá táhár cakshur párshe biddha haiyáche.

Rájá-putra mrita-bat deha niríkshan kariyá dekhilen, je eka-báre prán biyog haiyáche. Barshá cakshur párshe biddha haiyá táhár mastishka bhed kariyáche. Mrita byaktir kabaca-madhye eka-kháná patra chila; táhár alpa-bhág báhir haiyáchila. Jagatsinha ai patra laiya jyotsnáy ániyá páṭh karilen. Táháte ei rúp lekha chila.

“Katlu Khánr ájnánubartí-gan ei lipi drishti-mátra lipi-báhaker ájná pratipálan karibek.

KATLU KHÁN.”

Bimalá kebal shabda shunitechilen mátra, sabishesh kichui jánite páren náí. Rájá-kumar táñhár níkaṭe ásiyá sabishesh bibarita karilen. Bimalá shuniyá kahilen,

“Juba-ráj! ámi eta jánile kakhana ápanáke barshá ániyá ditám ná. Ámi mahá-pátakiní, áj je karma karilám bahu-káleo ihár práyashcitta haibe ná.

• Juba-ráj kahilen, “shatru-badhe kshobh ki! shatru-badhe dharma áche.”

Bimalá kahilen, “joddháy emat bibecaná karuk. Ámará strí-játi.”

Kshana-pare Bimalá kahilen, “Raja-kumár, ár bilambe anishta áche. Durge calun, ámi dvár khuliyá rákhiyá ásiyáchi.”

Ubhaye druta-gati durga-múle ásiyá prathame Bimalá pashcát rája-putra prabesh karilen. Prabesha-kálin rája-putrer hrit-kampa, o pada-kampa haila. Shata sahasra senár samípe jáhár mastaker ektí keshao sthána-bhrashta hay náí, táñhár e sukher álaye prabesh karite, hrit-kampa kena?

Bimalá púrba-bat gabáksha-dvár ruddha karilen; pare rája-putrake nija shayanágáre laiýá giýá kahilen, “ámi ásiteche, ápanáke kshanek ei pálanger upar basite haibek. Jadi anya cintá ná tháke, tabe bhábiyá dekhun je Bhagabáner ásan baṭa-patra-mátra.”

Bimalá prasthán kariyá kshana-parei nikaṭastha kaksher dvárod-gháṭan karilen. Sei kaksha-madhya haite rája-putrake sambodhan kariya kahilen,

“Juba-ráj! ei dike ásiyá ektá nibedan shunun.”

Juba-rájer hriday ábár káñpe; bujhi spashta jawáb dile! tini pálang haite uṭhiyá kakshántara-madhye Bimalár nikaṭ gelen.

Bimála tatksanát bidyuter nyáy tathá haite sariya gelen-juba-ráj dekhilen, subásita kaksha; rajata-pradíp jvaliteche kaksha-prante ábagunṭhana-batí ramaní,—se Tilottamá!

## ASHTĀDASH PARICCHED.

### CATURE CATURE.

Bimalá ásiyá nija-kakshe pálanger upar basilen. Bimalár mukh ati harsha-praphulla; gatike mano-gata siddha kariyáchen. Kaksha-madhye pradíp jvaliteche; sammukhe mukur; besha-bhúshá je rúp pradosha-kále chila, sei-rúp rahiyáche; Bimalá darpanábhyantare muhúrta janya nija pratimúrta niríkshan karilen. Pradosha-kále je-rúp kuṭila-kesh-binyás kariyáchilen, táhá-sei-rúpai rahiyáche;

bishál locana-múle sei-rúp kajjala-prabhá; adhare sei-rúp támbúla-rág; sei-rúp karnábhara píbaránsa-sansakta haiyá duliteche. Bimalá upádháne prishtha rákhiyá arddha shayan arddha upabeshan kariyá rahiýáchen; sharíra-bhangí se samay dekhile ke naba-jubatír pranaya-sprihá karita? Bimalá mukure nija-lábanya dekhíyá hásyá karilen. Purusha-ratna Jagatsinhake svayam sajatne ániyá táñhake Tilot-tamár áráadhanáy preran kariyáchen, sei kshobhe ki Bimalá hásilen? ná; táháte Bimalár kshobh kichu-mátra ná; baram aparimita sukh. Bimalá ei bhábiyá hásilen, je Diggaj Pandít nitánta nishkárane griha-tyági haite cahe ná.

Bimálá Jagatsinher punarágaman pratíkschá kariyá áchen emat samaye ámra-kánan madhye gambhír túrjya-ninád haila. Bimalá camakiyá uñhilen, eham bhítá hailen; sinha-dváre byatíta ámra-kánane kakhanai túrjya-dhvani haiyá tháke ná, eta rátrei b́ túrjyadhvani kena hay? bishesh sei rátre mandire gamana-kále o pratyágamana-kále jáhá jáhá dekhíyáchilen, tat-samuday smaran haila. Bimalár tat-kshanát bibecaná haila e túrjya-dhvani kona amangala-ghaṭanár púrba-lakshan. Ataeb sashanka-citte tini bátá-yana-sannidháne giyá ámra-kánana-prati drishti-pát karite lagilen. Kánana-madhye bishesh kichui dekhite páilen ná. Bimalá byasta-citte nija-kaksha haite nirgata hailen; je shreníte táñhár kaksha, tat-parei prángan; prángan parei ár ek kaksha-shrení; sei shreníte práśádopari uñhibár sopán áche. Bimalá kaksha-tyág púrbak sei sopánábalí árohan kariyá chāder upar uñhilen; itastatah niríkshan karite lágilen; tathápi kánaner gabhír cháyándhakár janya kichui lakshya karite párlen ná. Bimalá dvigunodbigna-citte chāder álisár níkaṭ gelen; tad-upari bakshah sṭhāpan-púrbak mukh nata kariyá durga-múl parjyanta dekhite lágilen; kichui dekhite páilen ná. Shyámojjvala shákhá-pállab sakal snigdha candra-kare plábita; kakhana kakhana sumanda pabanāndolane pingala-barna dekháite-chila. Kánana-tale ghorándhakár, kotháo kotháo shákhá patrādir bicchede candrálok patit haiyáche; Ámodarer sthirámbu-madhye nilámbar candra tárá sahita pratibimbita; dúre, apara-pára-sthita atṭáliká sakaler gagana-sparshí pratimúrti, kotháo bá tat-prásāda-sthita praharír abayab. Etad-byatíta ár kichui lakshya karite



párlen ná. Bimalá bishanna-mane pratyábartan karite udyata hailen, emat samaye táñhár akasmát bodh haila jena keha pasheát haite táñhár prishtha-desh anguli-dvárá sparsha karila. Bimalá camakita haiyá mukh phiráiyá dekhilen; eka-jan sashastra ajnáta purush dandáyamán rahiyáche. Bimalá citrárpita puttali-bat nishpanda hailen.

Shastra-dhári kahila “ cítkár kario ná. Cítkár karile tomár e komal deha cháder upar haite nikshep karite sankoc kariba ná.”

Je byakti akasmát ei-rúp Bimaláke bihval karila táhár paricchad Páthána-játíya sainik purushdiger nyáy. Paricchader páripátíya o mahárghya gun drishte anáyáse pratíta haite párita e byakti kona mahat padábhishikta. Adyápi tahar bayas trinshater adhik hay ná; kánti sátishay shrímán; táhár prashasta lalátopari je ushnísh sansthápita chila, táháte eka-khandá mahárghya hírak shobhita chila. Bimalár jadi tat-kshane maner sthíratá thákita, tabe bujhite páriten je svayam Jagatsinher sahít tulanáy e byakti nitánta nyún haiben ná; Jagatsinher sádrisha dírgháyata bá bisháloraska nahen; kintu tádrisha bíratva-byanjak sundar kánti; tad-adhik sukumár deha. Táñhár bahu-múlya kañi-bandhe prabála-jaríta kosha-madhye Dámáska churiká chila, haste nishkoshita tarabári, anya praharan chila, ná.

Sainik purush kahilen,

“ Cítkár kario ná. Cítkár karile ei dandei níce nikshep kariba.”

Pratyntpanna-buddhi-sháliní Bimalá kshana kál-mátra bihvalá chilen; shastra-dhárir dvir-úktite táñhár abhipráy bujhite párlen. Bimalár pasheátei cháder shesh; sammukhei sashastra joddhá; sainiker je kathá sei káj; karáo káñhin nahe. Bujhiyá subuddhi Bimalá dhíre dhíre kabilen,

“ Ke tumi ? ”

Sainik kahilen, “ ámár paricaye tomár ki haibe ? ”

Bimalá kahilen, “ tumi ki janya e durga-madhye ásiyácha caurerá shúle jáy tumi ki shona ná ? ”

Sainik. “ Sundari ! ámi cor nai.”

Bi. Tumi ki prakáre durga-madhye ásile.

Sai. Tomárai anukampáy, tumi jakhan jánelá khuliyá rákhiyá-chile takhan prabesh kariyáchilám; tomárai pashcát pashcát e cháde ásiyáchi.

Bimalá kapále karághát karilen. Punarapi jijnásá karilen,

“Tumi ke?”

Sainik kahila, “tomár nikaṭ ekshane paricay dilei bá háni ki, ámi Páṭhán.”

Bi. “E ta paricay haila ná; jánilám je játite Páṭhán,—ke tumi?”

Sai. “Íshvareccháy e díner nám Osmán Khán.”

Bi. “Osmán Khán ke ámi cini ná.”

Sái. “Osmán Khán, Katlu Khán senápati.”

Bimalár sharír kampánvita haite lágila. Icchá kona-rúpe palá-yan kariyá Bírendrasinhake sambád karen; kintu táhár kichu-mátra upáy chila ná. Sammukhe senápati gati-rodh kariyá dandá/amán chilén. Ananya-gati haiyá Bimalá ei bibecaná karilen, je ekshane senápatike jata-kshan kathá-bártáy nijukta rákhite páren tata-kshani abakásh. Pashcát durga-prásádaṣṭha kona praharí se dike ásileo ásite páre, ataeb punarapi kathopakathan árambha karilen.

“Ápani kená e durga-madhye prabesh kariyáchen?”

Osmán Khán uttar karilen, “ámará Bírendrasinhake anunay kariyá dúṭ preran kariyáchilám. Pratyuttare tini kahiyáchen je tomará pára sasainye durge ásisio.”

Bimalá kahilen, “bujhilám, durgádhpati ápanádiger sahit maitra ná kariyá, Mughaler paksha haiyáchen baliyá ápani durga adhikár karite ásiyáchen. Kintu ápani ekak dekhitechi?”

Os. “Ápátatah ami ekak.”

Bimalá kahilen, “sei janyai bodh kari shanká-prajukta ámáke jáite ditechen ná.”

Bhírutá apabáde Páthán-senápati birakta haiyá táñhár gati-mukti kariyá, sáhas prakásh karileo karite páren, ei duráshátei Bimalá ei kathá balilen.

Osmán Khán íshat hásyá kariyá kahilen, “sundari ! tomár níkaṭ kebal tomár kaṭákshake shanká karite hay ; ámár se shankáo bara náí. Tomár níkaṭ bhikshá áche.”

Bimalá kautúhaliní haiyá Osmán Khánr mukha-páne cáhiyá rahilen. Osmán Khán kahilen,

“Tomár orṇár ancale je jánelár cábi áche táhá ámáke dán kariyá bádhít kara. Tomár anga-sparsha kariyá abamánaná karite sankoc kari.”

Bimalá íshat hásiyá kahilen, “anga-sparsha dúre thák, ei mátra níce níkshep kariyá ámár anga cúrna karite cáhiyáchilen.”

Senápati kahilen, “prayojan paṛile sakalai karite hay ; prayojan haile ekhano karite haibek.”

Gabáksher cábi je senápatir aḍhíshta-siddhi pakshe nitánta prayojaniyá táhá bujhite, Bimalár nyáy caturár adhika-kál apekshá kare ná. Bujhite páriyá Bimalá dekhilen ihár upáy náí. Je bale laite páre táhár jácná kará byanga kará mátra. Cábi ná dile senápati ekhanai bale laibek. Apará keha tat-kshanát cábi pheliyá dita sandeha náí ; kintu caturá Bimalá kahilen,

“Maháshay ! ámi icchá-krame cábi ná dile ápani ki prakáre laiben ?”

Ei balite balite Bimalá anga haite orṇá khuliyá haste lailen. Osmáner cakshu orṇár dike ; tini uttar karilen,

“Iccá-krame ná dile tomár anga-sparsha sukh lábh kariba.”

“Karun,” baliyá Bimalá hasta-sthita bastra ámra-kánane níkshep karilen. Osmánero cakshu orṇár prati chila ; jei Bimalá níkshep kariyáchén Osmán amani sange sange hasta prasáran kariyá uddíyamán bastra dharilen. Bimalá Osmáner satarkatá dekhíyá camat-krita hailen.

Osmán Khán orná hasta-gata kariyá ek haste Bimalár hasta bajra-mushtite dharilen; danta-dvárá orná dhariyá dvitíya haste cábi khuliyá nija kaṭi-bandhe rákhilen. Pare jáhá karilen táháte Bimalár mukh shukáila. Osmán orná laiýá tad-dvárá Bimalár dui hasta álisar sahit driṣha-baddha karilen. Bimalá kahilen,

“E ki?”

Osmán kahilen, “juddher prayojan.”

Bi. “E dush-karmer phal ápani acirát páiben.”

Osmán Bimaláke tad-abastháy rákhiyá caliyá gelen; kiyad-dúr gaman pare pratyábartan kariyá kahilen, “strí-loker jihváke bishvás náí.” Ei baliyá Bimalár mukhao bandhan kariyá rákhiyá gelen.

Osmán púrba-pathe abataran kariyá punar-bár Bimalár kaksher nícer kakshe gelen. Tatháy Bimalár nyáy jánelár cábi phiráiyá jánelá dvárer madhye prabesh karáiyá dilen. Path mukta haile Osmán mridu mridu shish dite lágilen. Tac-chraban mátrei briksántarál haite oka-jan páduká-shúnya joddhá gabáksha nikaṭ ásiyá griha-madhye prabesh karila. Se byakti prabesh karile apar ek byakti áсила. Ei rúpe krame krame bahu-sankhyak Páṭhán-sená nisshabde durga-madhye prabesh karila. Sheshe je byakti gabáksha nikaṭe áсила, Osmán táháke kahilen,

“Ár ná; tomará báhire tháka; ámár púrba-kathita sanketa-dhvani shunile tomará báhir haite durga ákraman kario; ei kathá tumi Táj Khánke balibá.”

Se byakti phiriyá gela. Osmán labdha-prabesh sená laiýá punarapi nisshabda-pada-sancáre prásádárohan karilen; je cháde Bimalá bandhana-dasháy basiýá áchen, sei chád diyá gamana-kálin kahilen,

“Ei strí-lokṭi bara buddhi-matí; iháke kadápi bishvás náí; Rahím Shekh! tumi ihár nikaṭ praharí tháka; mukher bandhan khuliyá dáo; jadi paláyaner ceshtá bá káháro sahit kathá kahite udjog kare, ki ucca kathá kay, tabe strí-badhe ghriná kario ná.”

“Je ájná,” baliyá Rahím tatháy praharí rahila.

Páṭhán sená cháde cháde durger anya dike caliyá gela.

## ÚNABINSHA PARICCHED.

### PREMIKE PREMIKE.

Bimalá jakhan dekhilen, je catúr Osmán anyatra gelen, takhan tini bharasá páilen je, kaushale mukti páite páriben. Shíghra táhár upáy ceshtá karite lágilen.

Praharí kiyat-kshan dandáyamán thákile Bimalá táhár sahit kathopakathan árambha karilen. Praharí hauk, ár jama-dútai hauk, sundarí ramanír sahit ke icchá-púrbak kathopakathan ná kare? Bimalá prathame e o se náná-prakár sámanya-bishayak kathá-bártá kahite lágilen. Krame praharír nám dhám griha-karma sukha-dukkha-bishayak náná paricay jijnásá karite lágilen. Praharí nija sambandhe Bimalár eta dúr parjyanta autsukya dekhíyá barai príta haila. Bimaláo sujog dekhíyá krame krame nija tún haite shánita astra sakal báhír karite lágilen. Eke Bimalár amrita-may rasáláp, táháte ábár táhár sange sange sei bishála cakshur ábyartha kaṭáksha-sandhán; praharí eke-báre galíyá gela. Jakhan Bimalá praharír bhangí-bhábe dekhilen, je táhár adhappáte jáibár samáy haiyá ásiyáche, takhan mridu mridu svare kahilen,

“Ámár keman bhay kariteche; Shekh-jí, tumi ámár káche baso ná.”

Praharí caritártha haiyá Bimalár párshve basila. Kshana-kál anya kathopakathaner par Bimalá dekhilen je, aushadh dhariyáche. Praharí nikaṭe basiyá abádhi ghana ghana táñhár páne drishti-pát kariteche. Takhan balilen,

“Shekh-jí, tumi bara ghámitecha; eka-bár ámár bandhan khuliyá dáo jadi, tabe ámi tomáke bátás kari pare ábár bándhiyá dio.”

Shekh-jír kapále gharma-binduo chila ná, kintu Bimalá abashya gharma ná dekhile kena balibe? ár e háter bátás kár bhágye ghaṭe? ei bhábiyá prabarí takhani bandhan khuliyá dila.

Bimalá kiyat-kshan orná dvárá praharíke bátás diyá svacchande orná nija ange paridhán karilen. Punar-bandhaner námao karite praharír mukh phuṭila ná. Táhár bishesh káranao chila, orná

bandhana-rajjutva dashá ghuciyá jakhan Bimalár ange shobhita haila, takhan táñhár lábanya áro pradípta haila ; je lábanya mukure dekhiyá Bimalá ápaná ápani hásiyáchilen, sei lábanya dekhiyá praharí nistabdhá haiyá rahilen.

Bimalá kahilen, “Shekh-jí, tomár strí tomáke ki bhála-báse ná?”

Shekh-jí kincit bismita haiyá kahila, “kena?”

Bimalá kahilen, “bhála básile e basanta-kále (takhan ghor gríshma, barshá ágata) kon práne tomá hena svámíke cháríyá áche.”

Shekh-jí ek dírga nishhvás tyág karila.

Bimalár tún haite anargal astra báhir haite lágila.

“Shekh-jí ! bálite lajjá kare, kintu tumi jadi ámár svámí haite, tabe ámi kakhana tomáke juddhe ásite ditám ná.”

Praharí ábár nishhvás chárila. Bimalá kahite lágilen,

“Áhá ! tumi jadi ámár svámí hate !”

Bimalá o ei baliyá ekṭi choṭa raqam nishhvás chárilen, táhár sange/sange nija tíkshna kuṭil kaṭáksha bisarjan karilen ; praharír máthá ghuriyá gela. Se krame krame sariyá sariyá Bimalár áro nikaṭe ásiyá basila, Bimaláo ár ekṭu táhár dike sariyá basilen.

Ange ange sparsha haila ; praharír sharír románcita haila.

Bimalá praharír kare komal kara-pallab sthāpan karilen, praharí hata-buddhi haiyá uṭhila.

Bimalá kahite lágilen “balite lajjá käre, kintu tumi jadi rana-jay kariyá jáo, tabe ámake ki tomár mane thákibe?”

Pra. “Tomáke mane thákibe ná?”

Bi. “Maner kathá tomáke baliba?”

Pra. “Bala ná—bala !”

Bi. “Ná baliba ná, tumi ki balibe?”

Pra. “Ná ná—bala, ámake bhritya baliyá jánio.”

Bi. “Ámár mane bara icchá haiteche e páp svámír mukhe káli diyá tomár sange caliyá jái.” Ábár sei kaṭáksha. Praharí áhláde náciyá uṭhila.

Pra. “Jábe?”

Diggajer mata pandit anek áche !

Bimalá kahilen, “laiyá jáo ta jái.”

Pra. “Tomáke laiýá jáiba ná? tomár dás haiyá thákiba.”

“Tomár e bhála-básár puraskár ki diba? ihái grahan kara.”

Ei baliyá Bimalá kanṭhastha svarna-hár praharír kanṭhe pará-ilen. Praharí sa-sharíre sarge gela. Bimalá kahite lágilen,

“Ámáder shástre bale eker málá anyer galáy dile bibáha hay.”

Hásite praharír dánt báhir haiyá paṛila; balila, “tabe ta tomár sáte ámár shádi haila.”

“Haila bai ár ki? baliyá Bimalá kshaneka-kál nistabdhe cintá-magner nyáy rahilen. Praharí kahila,

“Ki bhábitecha?”

Bi. “Bhábitechi ámár kapále bujhi sukh náí, tomará durga-jay kariyá jáite páribe ná.”

Praharí sadarpe kahila, “táháte ár kona sandcha náí, eta-kshan jay haila.”

Bimalá kahilen, “uñ huñ, ihár ek gopan kathá áche.”

Praharí kahila “ki?”

Bi. “Tomáke se kathá baliyá dii, jadi tumi kona-rúpe durga-jay karáite pára.”

Praharí háñ kariyá shunite lágila, Bimalá kathá balite sankoc karite lágilen. Praharí byasta haiyá kahila, “byápár ki?”

Bimalá kahilen, “tomará jána ná, ei durga-párshve Jagatsinha dash sahasra sená laiýá basiyá áche. Tomará áj gopane ásibe

jányá se áge ásiyá basiyá áche, ekhan kichu karibe ná, tomará durga-jay kariyá jakhan nishcinta thákibe takhan ásiyá gheráo karibe."

Praharí abák haiyá rahila.

"Se ki !"

Bi. "Ei kathá durgastha sakalei jáno ; ámará-o shuniyáchi."

Praharí áhláde paripúrna haiyá kahila,

"Ján ! áji tumi á máke bara lok karile ; ámi ekhani giyá sená-patíke baliyá ási, emat zarúrí khabar dile shiropá páiba, tumi eikháne basa ámi shíghra ásitechi."

Praharír mane Bimalár prati tilárdha sandeha chila ná.

Bimalá balilen, "tumi ásibe ta ?"

Pra. "Ásiba bai ki, ei ásilám."

Bi. "Á máke bhulibe ná ?"

Pra. "Ná—ná."

Pí. "Dekha máthá kháo."

"Cintá ki ?" baliyá praharí úrdhva-shváse dauriyá gela.

Jei praharí adrishya haila amani Bimalá-o uṭhiyá paláilen. Osmáner kathá jathártha, "Bimalár kaṭákshakei bhay."

## BINSHA PARICCHED.

### PRAKOSHTE PRAKOSHTE.

Bimukti-lábh kariyá Bimalár pratham kárjya Birendrasinhake sambád dán. Úrdhva-shváse Bírondrer shayana-kakshábhimukhe dhábamáná hailen.

Arddha-path jáite ná jáitei "Álláh—láhu" Páthán senár cítkára-ghvani táñhár karne prabesh karila.



“E ki Páthán-senár jaya-dhvani!” baliyá Bimalá byákulita hailen. Krame atishay koláhal shabda shraban karite páilen;— Bimalá bujhilen durga-básirá jágarita haiyáche.

Byasta haiyá Bírendrasinher shayana-kakshe gaman kariyá dekhlen, je kaksha-madhye o atyanta koláhal; Páthán-sená dvár bhagna kariya kaksha-madhye prabesh kariyáche; Bimalá aki máriya dekhilen, je Birendrasinher drihata kankál baddha, haste nishkoshita asi, ange rudhira-dhárá. Únmatter nyáy asi ghúmita karitechen. Táñhár juddhodyam biphal haila; eka-jan malá-bal Pátháner dírga talwárer ágháte Bírendrer asi hasta-cyuta haiyá dúre nikshipta haila; Bírendrasinha bandí hailen.

Bimalá dekhíyá shuniyá hatásh haiya tathá haite prasthán karilen. Ekhamo Tilottamáke rakshá karibár samay áche. Bimalá tatháy dauriyá gelen. Patha-madhye dekhilen Tilottamár kakshe pratyábartan kará dussádhyá; chád uñhán dar-dálán ghar sarbatra Páthán-sená byápiyáche. Páthándiger je durga-jay haiyáche táháte ár sanshay náí.

Bimalá dekhilen Tilottamár ghare jáite Páthán-senár haste parite hay, tini takhan phirilen. Kátar haiya cintá karite lágilen, ki kariyá Jagatsinha ár Tilottamáke ei bipatti-kále sambád diben. Bimalá ektá kaksha-madhye dánráiyá cintá karitechen, emat samaye kayeka-jan sainik anya ghar luñ kariyá sei ghar luñhite ásiteche dekhite páilen. Bimalá atyanta shankita haiyá byaste kakshastha ektá sanduqer párshve lukáilen. Sainikerá ásiyá ai kakshastha drabya-játa luñ karite lágila. Bimalá dekhilen nistár náí, luñherá sakal jakhan ai sanduq khulite áside takhan táñhake abashya dhrita karibe. Bimalá sáhase nirbhar kariyá kincit-kál apekshá karilen, eham sanduq-párshva haite sábadháne sená-gan ki kariteche dekhite lágilen. Bimalár atul sáhas; bipat-kále sáhas briddhi haila. Jakhan dekhilen je, sená-gan nija dasyu-brittite byáprita haiyáche takhan nisshabda-pada-bikshepe sanduq-párshva haite nirgata haiyá paláyan karilen. Sená-gan luñhe byasta, táñháke dekhite paila ná. Bimalá práy kaksha-dvár pashcát karen eman samay eka-jan sainik ásiyá pashcát haite táñhár hásta dháran karila. Bimalá phiriyá dekhilen, Rahim Shekh. Se baliyá uñhila

“Tabe palátaká? ár kothá palábe?”

Dvitiya-bár Rahimer kara-kabalita hawáte Bimalár mukha shukáiyá gela; kintu se kshana-kál-mátra; tejashviní buddhir prabhábe takhani mukha ábár harshotphulla haila. Bimalá mane mane kahilen, “ihárai dvára sva-karma uddhár kariba.” Táhár kathár pratyuttare kahilen,

“Cup kara, áste, báhire áisa.”

Ei baliya Bimalá Rahim Shekher hasta dhariyá báhire táníyá ánilen; Rahimo icchá-púrbak áсила. Bimalá táháke nirjane paiyá balilen,

“Chi chi chi! tomár eman karma! ámáke rákhiyá tumi kotháy giyáchile? ámi tomáke ná talásh kariyáchi eman sthán náí.” Bimalá ábár sei kaṭáksha Shekh-jír prati nikshep karilen.

Shekh-jír ghussa dúr haila, balilen,

“Ámi senápatike Jagatsinher sambád dibár janya talásh kariyá beráitechilám, senápatir nágál ná páiyá tomár taláshe phiriyá ásilám, tomáke cháde ná dekhiya náná stháne talásh kariyá beráítechi.”

Bimalá kahilen,

“Ámi tomár bilamba dekhiyá mane karilám tumi ámáke bhuliyá gele; ejanya tomár taláshe ásiyáchilám. Ekhan ár bilambe káj ki? tomáder durga adhikár haiyáche; ei samaye paláibár udjog dekhá bhála.”

Rahim kahila, “áj ná, kál práte; ámi ná baliyá ki prakáre jáiba; kál práte senápatir nikaṭ bídáy laiýá jáiba.”

Bimalá kahilen, “tabe cala, ei belá ámár alankarádi jáhá áche, hasta-gata kariyá rákhi; nacet ár kona sipahí luṭh kariyá laibe.”

Sainik kahila, “cala.” Rahimke samabhibyáháre laibár tát-parjya ei, je se Bimaláke anya sainiker hasta haite rakshá karite páribe. Bimalár satarkatá acirat pramáni-krita haila. Táhára

kiyad-dúr jáite ná jáitei ár ek dal apaharanásakta senár sammukhe parila. Bimaláke dekhíbá-mátra táhárá koláhal kariyá uṭhila,

“Ore bara shikár miliyáche re.”

Rahim balila,

“Ápan ápan karma kara bhái sab, e dike nazar kario ná.”

Sená-gan bháb bujhiyá kshánta haila. Eka-jan kahila,

“Rahim tomár bhágya bhála. Ekhan Nawáb mukher grás ná káriyá lay.”

Rahim o Bimalá caliyá gela. Bimalá Rahimke nija shayan kaksher nicer kakshe laiýá giyá kahilen, “ei ámár nicer ghar ; ei gharer je je sámagrí laite icchá hay, sangraha kara ; ihár upare ámár shayan ghar, ámi tathá haite alankárádi laiýá shíghra ásite-chi.” Ei baliyá táháke eka-gochá cábi pheliyá dilen.

Rahim kakshe drabya sámagrí praeur dekhiyá hrishta-citte sanduq peṭará khulite lágila. Bimalár prati ár tilárddha abishvás rahila ná. Bimalá kaksha haite bábir haiyái gharer bahir-díke shrinkhal baddha kariyá kalaf dilen. Rahim kaksha-madhye bandí haiyá rahila.

Bimalá takhan úrddhva-shváse upar ghare gelen. Bimalá o Tilottamár prakoshtha durger ek pranta-bháge ; sekháne eparjanta atyácára-karí sená áise ná; Tilottamá o Jagatsinha koláhalo shunite páiyáchen ki ná sandeba. Bimalá akasmát Tilottamár kaksha-madhye prabesh ná kariyá kautúhal prajukta dvár-madhyastha ek kshudra randhra haite gopane Tilottamár o Ráj-kumárer bháb dekhite lágilen. Jáhár je sva-bháb ! e samaye o Bimalár kautúhal. Jáhá dekhilen táháte kichu bismita hailen.

Tilottamá pálange basiýá áchen, Jagatsinha nikāṭe dáñráiýá nírabe táñhár mukha-maṇḍal níríkshan karitechēn. Tilottamá rodan karitechēn ; Jagatsinha o cakshu muchitechēn.

Bimalá bhábilen, “e bujhi bidáyer rodan.”

## EKABINSHA PARICCHED.

KHARGE KHARGE.

Bimaláke dekhiyá Jagatsinha jijnásá karilen, “kiser koláhal?”

Bimalá kahilen,

“Páṭhāner jaya-dhvani. Shíghra upáy karun, shatru ár tilárddha mátre è gharer madhye ásibe.”

Jagatsinha kshana-kál cintá kariyá kahilen,

“Birendrasinha ki karitechen?”

Bimalá kahilen, “tini shatru haste bandí haiyáchen!”

Tilottamár kanṭha haite asphuṭa cítkár nirgata haila; tini pálange múrchitá haiyá paṛilen.

Jagatsinha bishushka-mukh haiyá Bimaláke kahilen,

“Dekha dekha, Tilottamáke dekha.”

Bimalá tat-kshanát goláb-pásh haite goláb laiýá Tilottamár mukḷe kanṭhe kapále sincan karilen, eban kátar citte byajan karite lágilen.

Shatru-koláhal ára o nikaṭ haila; Bimalá práy rodan karite kahilen,

“Ai ásiteche!—rája-putra, ki haibe?”

Jagatsinher cakshu haite agni-sphulinga nirgata haite lágila. Kahilen,

“Eman samaye ki ámay antappure strí-loker ancál dhariyá thákite haila?”

Garbitá Bimalár o abhimánágni jvaliyá uṭhila; rája-putrake kahilen,

“Ki prayojan juba-ráj? ámi kichu ná pári Tilottamár nikaṭe dáñṛaiyá marite páriba.” Bimalár nayana-pallab jala-bhárábakírna haila.

Rája-putrao manappírta haiyá kahilen, “ámi Tilottamáke e dasháy rákhiyá kotháy jáiba? ámio tomár sakhír rakshártha prána-tyág kariba.”

Shatrúr bhím nád árao nikāṭa-bartí haila. Astrer jhanjhanáo shuná jáite lágila. Bimalá cítkár kariyá uṭhilen,

“Tilottame! Tilottame! e samaye tumi kena acetan haile? tomáy ki prakáre rakshá kariba?”

Tilottamá cakshur-unmīlan karilen. Bimalá kahilen, “Tilottamár jñán haiteche; rája-kumár! rája-kumár! ekhan o Tilottamáke báñcao.”

Rája-kumár kahilen,

“E gharer madhye thákile kár sádhyā rakshá kare! ekhan o jadi ghar haite báhir haite párite, tabe ámi tomádigake durger báhire laiýá jáite páriṭe o páritám; kintu Tilottamár ta gati-shakti náí. Bimale! ai Páṭhán siñrite uṭhiteche. Ámi agre prán diba, kintu paritáp, je prán diyá o tomáder báñcáite párilám ná.”

Bimalá palaka-madhye Tilottamáke kroṛe tuliyá kahilen, “tabe calun; ámi Tilottamáke laiýá jáitechi.”

Bimalá ár Jagatsinha tin lamphe kaksha-dváre ásilen. Cári-jan páṭhán sainik o sei samaye beḡe dhábamán haiyá kaksha-dváre ásiyá paṛila. Jagatsinha kahilen,

“Bimale, ár haila ná, ámár pashcate áisa.”

Páṭhānerá shikár sammukhe páiyá “Alláh-láhu” cítkár kariyá pishácer nyáy lápháite lágila. Kaṭi-sthita astre jhanjhaná bájiyá uṭhila. Sei cítkár shesh haite ná haitei Jagatsinher asi eka-jan Páṭhāner hridaye ámúl samáropita haila. Bhím cítkár karite karite Páṭhán prána-tyág karila. Páṭhāner baksha haite asi tulibár púrbei ár eka-jan Páṭhāner barshá-phalak Jagatsinher gríbá-deshe ásiyá paṛila; barshá paṛite ná paṛitei bidyud-bat hasta-cálaná dvárá kumár sei barshá báma-kare dhrita karilen, ebam tat-kshanát sei barsbhárai pratigháite barshá-nikshepíke bhúmi-sháyí karilen. Báqi dui jan Páṭhán nimesh madhye ek kálin Jagatsinher mastak

lakshya kariyá asi prahár karila; Jagatsinha palak phelite abakásh ná laiýá dakshin hastastha asir ágháte eka-janer asi-sahit prakoshtha ched kariyá bhú-tale phelilen; dvitíyer prahár nibáran karite párlen ná; asi mastake lágila ná baṭe, kintu skandha-deshe dárun ághát páilen. Kumár ághát páiyá jantranáy byádha-shara-sprishṭa byághrer nyáy dvi-gun pracandá hailen; Páṭhán asi tuliýá laiýá punarágháter udyam karite ná karitei kumár, dui haste drirhatara musṭi-baddha kariyá bhíshan asi dháran púrbak láph diyá ágháta-kári Páṭháner mastake márilen. Ushnísha-sahita Páṭháner mastak dui khaṇḍa haiýá paṛila. Kintu ei abasare je sainiker hasta-ḡched haiýáchila, se bām haste kaṭi haite tíkshna churiká nirgata kariyá rája-putra-sharír lakshya karila; jeman rája-putrer ullamphotthita sharír bhú-tale abataran karitechila, amani sei churiká rája-putrer bishála báhu-madhye gabhír biñdhiýá gela. Rája-putra se ághát súci-bedh mátra jnán kariyá Páṭháner kankále parbata-páta-bat padághát karilen. Jaban dúre nikshipta haiýá paṛila.

Rája-putra bege dhábamán haiýá táhár shirash-ched karite udyata haite-chilen, eman samaye bhíma-náde “Alláh-láhu” shabda kariyá agañita Páṭhán sená-srotah kaksha-madhye prabesh karila. Rája-putra dekhilen ár juddha kará kebal maraner káran.

Rája-putrer anga rudhire plábita haiteche; rudhirotsarge krame deha kshín haiýá ásiýáche.

Tilottamá ekhan o acetan haiýá Bimalár kroṛe rahiyáchen.

Bimalá Tilottamáke kroṛe kariyá káñditechén; táñhár o bastra rája-putrer rakte árdra haiýáche.

Kaksha Páṭhána-senáy pari-púrna haila.

Rája-putra eka-bár asir upar bhar kariyá nisshvás chárlen. Eka-jan Páṭhán kahila,

“Re nafar! astra tyág kar; tore práne máriba ná.”  
Nirbánonmukha agnite jena keha ghritáhuti dilek. Agni-shikhá-

bat lampha diyá, kumár dámbhik Pátháner mastaka-ched kariyá nija-carana-tale páriken. Asi ghuráiyá dákiyá kahilen,

“Jaban ! rájputerá ki prakáre prána-tyág kare, dekh.”

Anantar bidyud-bat kumárer asi camakite lágila. Rája-putra dekhilen, je ekákí ár juddha haite páre ná ; kebal jata páren shatru-nipát kariyá prána-tyág karái táñhár uddeshya haila. Ei abhi-práye shatru-taranger madhya-sthale pariya bajra-mushtite dui haste asidháran-púrbak sancálan karite lágilen. Ár átma-rakshár dike kichu-mátra manojog rahila ná, kebal ajasra ághát karite lágilen. Ek, dui, tin,—prati ághátei hay kona Páthán dhará-sháyí, nacet káhár o anga-ched haite lágila. Rája-putrer ange catur-dik haite brishti-dhárú-bat astrághát haite lágila. Ár hasta cale ná, krame bhúri bhúri ágháte sharír haite rakta-prabáha nirgata haiyá báhu kshín haiyá áсила ; mastak ghurite lágila ; cakshe dhúmákár dekhite lágilen ; karne aspashta koláhal mátra prabesh karite lágila.

“Rája-putrake keha práne badh kario ná, jíbítábastháy byághrake pinjarábaddha karite haibe.”

Ei kathár par ár kona kathá rája-putrá shunite páilen ná ; Osmán Khán ei kathá baliyáchilen.

Rája-putrer báhu-jugal shithila haiyá lambamán haiyá parila ; bala-hín mushti haite asi jhanjhaná-sahakáre bhú-tale pariya gela ; rája-putra o acetan haiyá svá-kara-nihata ek Pátháner mrita deher upar murechita haiyá páriken.

Binshati Páthán rája-putrer ushnísher ratna apaharan karite dhábamán haila. Osmán Khán bajra-gambhíra svare kahilen,

“Keha rája-putrake sparsha kari o ná.”

Sakale birata haila. Osmán Khán o apar eka-jan sainik táñháke dhará dhari kariyá pálanger upar utháiyá shayan karáilen. Jagatsinha cári danda púrbe tilárdha janya áshá kariyáchilen je, Tilottamáke bibáha kariyá eka-din sei pálange Tilottamár sahít biráj kariben,—se pálang táñhar mrityu-shaiyá práy haila.

Jagatsinhake shayan karáiyá Osmán Khán sainikdigake jijnásá karilen, “strí-lokerá kai?”

Osmán, Bimalá o Tilottamáke dekhite páilen ná. Jakhan dvtíya-bár sená-prabáha kaksha-madhye pradhábita hay, takhan Bimalá bhabishyat bujhite páriyáchilen; upáyantar-birahe pálang-tale Tilottamáke laiýá lukkáita haiyáchilen, keha táhá dekhe náí. Osmán táñhádigake ná dekhite páiyá kahilen,

“Strí-lokerá kotháy, tomará tábat durga-madhye anveshan kara. Paricáriká bhayának buddhi-matí, se jadi paláy tabe ámar man nishcinta thákibek ná. Kintu sábadhán! Bírendrer kanyár prati jena kona atyácár ná hay.”

Sená-gan katak katak durger anyánaya bhág anveshan karite gela. Dui eka-jan kaksha-madhye anusandhán karite lágila. Eka-jan anya ek dik dekhíyá álo laiýá pálang-tala-madhye drishti-pát karila. Jáhá sandhán karitechila táhá dekhite páiyá kahila,

“Ei khánei áche.”

Osmán Khán byagra haiyá kahilen, “áche?”

Uttar “áche.”

Osmáner mukh harsha-praphulla haila. Kahilen,

“Tomará báhire áisa, kona cintá náí.”

Bimalá agre báhir haiyá Tilottamáke báhire ániyá basáilen. Takhan Tilottamár caitanya haiteche—basite páriken. Dhíre dhíre Bimaláke jijnásá karilen.

“Ámará kotháy ásiyáchi?”

Bimalá káne káne kahilen “kona cintá náí, abagunṭhan diyá basa.”

Je byakti anusandhán kariyá báhir kariyáchila se Osmáuñke kahila,

“Janáb! ghulám khuñjiiyá báhir kariyáche.”



Osmán kahilen, “tumi puraskár prárthaná karitecha? tomár nám ki?”

Se kahila “ghulámer nám Karim Baksh, kintu Karim Baksh balile keha cene ná. Ami púrbe Mughal sainye chilám, ejanya sakale rahasye á máke Mughal-sená-pati baliyá dáke.”

Bimalá shuniyá shihariyá uṭhilen. Abhirám Svamír jyotir-gananá táñhár smaran haila.

Osmán kahilen,

“Acchá, smaran thákibe.”

# DVITÍYA KHANDA.

## PRATHAM PARICCHED.

ĀYESHÁ.

Jagatsinha jakhan cakshur-unmīlan karilen; takhan dekhilen je tini suramya harmya-madhye parjyanke shayan kariyá áchen. Je ghare tini shayan kariyá áchen, tatháy je ár kakhana ásiyáchilen emaṭ bodh haila ná. Kakshaṭi ati prashasta, ati sushobhita; prastara-nirmita harmya-tal pada-sparsha-sukṣa-janak ghálicáy ábrita; tad-upari goláb-pásh prabhriti svarna raupya gaja-dantádi náná mahárga bastu-nirmita sámagrí rahiyáche; kaksha-dváre bá gabákshe nílámbarer parda áche: ejanya dibaser álok ati snigdha haiyá kakshe prabesh kariteche; kaksha náná-bidha snigdha saugandhe ámodita haiyáche.

Kaksha-madhye nírab, jena kohai náí. Eka-jan kinkarí subásita bári-sikta byajana-haste rája-putrake nisshabde bátás diteche; apará eka-jan kinkarí kichu-dúre bák-shakti-bihíná citra-puttalikár nyáy dandáyamáná áche. Je dvirada-danta-khacita pálange rája-putra shayan kariyá áchen, táhár upare rája-puterer páreshve basiyá ekṭi strí-lok táñhár anger kshata sakale sábadhána-haste ki aushadh lepan kariteche; harmya-tale ghálicár upare paricchada-bishishta eka-jan Páṭhán basiyá támbúl carban kariteche, o ek-khání Fársí pustak drishti kariteche. Kehai kona kathá kahiteche ná, bá shabda kariteche ná.

Rája-putra cakshur-unmīlan kariyá kaksher catur-dike drishtipát karilen. Pásh phirite ceshtá karilen; kintu tilárdha sarite páriken ná; sarbánge dárún bedaná.

Parjyanke je strí-lok basiyáchila, se rája-puterer udyam dekhiyá ati mridu, bínábat madhur-svare kahila,

Sthir thákun, cancel haiben ná.

Rája-putra kshína-svare kahilen, “ámi kotháy ?”

Sei madhur svare uttar haila,

“Kathá kahiben ná, ápani uttam stháne áchen. Cintá kariben ná, kathá kahiben ná.”

Rája-putra punashca ati kshína-svare jijnásá karilen,

“Belá kata ?”

Madhura-bháshiní punarapi asphuṭa bacane kahila,

“Aparáhna. Ápani sthir haun, kathá kahile árogya páite páriben ná. Ápani eup ná karile ámará uṭhiyá jáiba.”

Rája-putra kashte kahilen,

“Ár ekṭí kathá ; tumi ke ?”

Ramaní kahila “Áyeshá.”

Rája-putra nistabdha haiyá Áyeshár mukh niríkshan karite lágilen. Ár kotháo ki iháke dekhíyáchen ? ná ; ár kakhana dekhen náí, se bishay nishcita pratíta haila.

Áyeshár bayakkram dvábinshati batsar haibek. Áyeshá dekhite paramá sundarí, kintu se rítir saundarjya dui cári shabde sánurúp prakaṭita kará dussádhyá. Tilottamáo param rúpa-batí, kintu Áyeshár saundarjya se rítir nahe ; sthira-jaubaná Bimaláro ekál parjyanta rúper chaṭá loka-mano-moḥiní chila ; Áyeshár rúpa-ráshi tad-anu-rúpa-o nahe. Kona kona tarunír saundarjya básantí mallikár nyáy naba-sphuṭa, brírá-sankucita, komal, nirmal, parimala-may. Tilottamár saundarjya sei-rúp. Kona ramanír rúp aparáhner sthala-padmer nyáy ; nirbás, muditonmukh, shushka-pallab, athaca sushobhita, adhik bikasita, adhika-prabhá-bishishta, madhu-paripúrna. Bimalá sei-rúp sundarí. Áyeshár saundarjya naba-rabi-kara-phulla jala-nalinír nyáy ; subikáshita, subásita, rasa-paripúrna, raudra-pradípta ; ná sankucita, ná bishushka ; komal, athaca projjval ; púrna dala-ráji haite raudra pratiphalita haiteche, athaca mukhe hási dhare ná. Páṭhak maháshay, “rúper álo” kakhana dekhíyáchen ? ná dekhíyá

tháken, shuniyá thákiben. Anek sundarí rúpe “dash dik álo” kare. Shuná jáy aneker putra-badhú “ghar álo” kariyá tháken. Braja-dháme ár Nishumbher juddhe kála-rúpeo álo haiyáchila. Bastutah páthak maháshay bujhiyáchen “rúper álo” káháke bale ? Bimalá rúpe álo kariten, kintu se pradíper álor mata; ekṭu ekṭu miṭ-miṭe, tel cáí, nahile jvale ná ; griha-kárjye cale ; niye ghar kara, bhát ráñdha, bicháná pára, sab calibe; kintu gáye thekio ná, phoská paṛibe. Tilottamáo rúpe álo kariten—se bárendu-jyotir nyáy ; subimal, sumadhur, sushítal ; kintu táháte griha-kárjya hay ná ; tata prakhara nay, eham dúra-nissrita. Āyesháo rúpe álo kariten, kintu se púrbáhník súrjya-rashmír nyáy ; pradípta, prabhámay, áthaca jábáte paṛe táhái hásite tháke.

Jeman udyána-madhye padma-phul, e ákhyáyikár madhye temani Āyeshá ; ejanya táñbár abayab páthak maháshayer dhyána-prápya karite cáhi. Jadi citrakar haitám, jadi ei-kháne tuli dharite páritám, jadi se barna phaláite páritám ; ná campak, ná rakta, ná shveta-padma-korak, athaca tinai mishrita, emat barna phaláite páritám ; jadi se kapál temani niṭol kariyá áñkíte páritám ; niṭol athaca, bistírna, Manmather ranga-bhúmi svarúp kariyá likhite páritám ; táhár upare temani subankim kesher símá rekhá dite páritám ; se rekhá temani parishkár temani kapáler golákritir anugáminí kariyá ákarna tánite páritám ; karner upare se rekhá temani kariyá ghuráiyá dite páritám ; jadi temani kálo reshamer mata kesha-guli likhite páritám ; kesha-madhye temani kariyá kapál haite siñthi kaṭiyá dite páritám ; temani parishkár ; temani súkshma : jadi temani kariyá kesh ranjita kariyá dite páritám ; jadi temani kariyá lola-kabarí báñdhiyá dite páritám ; jadi se ati nibíṛ bhrú-jug áñkiyá dekháite páritám ; prathame jatháy duṭi bhrú paraspar sanjogáshayí haiyáo milita hay náí, tathá haite jekháne jeman bardhitáyatan haiyá madhya-sthale ná ásite ásitei je-rúp sthúla-rekh haiyáchila, are ábár jeman krame krame súkshmakáre kesha-binyás rekhár níkaṭe giyá súcyagrabat samápṭa haiyáchila táhá jadi dekháite páritám ; jadi sei bidyud-agni-púrna megha-bat, cancel komal cakshu-pallab likhite páritám ; jadi se nayana-jugaler bistríta áyatan likhite páritám ; táhár upara-pallab o adhappallaber sundar

banka-bhangí, se cakshur nílálaktaka-prabhá, táhár bhramara-krishna sthúl tárá likhite páritam ; jadi se garba-bisphárita randhra-samet sunásá, se rasa-may oshthádhar, se kabarí-sprishta prastara-shveta gribá, se karnábharana-sparsha-prárhí píbaránsa, se sthúl komal ratnálankára-khacita báhu ; je angulíte ratnánguriya hina-bhás hai-yáche, se anguli ; se padmárakta, komal kara-pallab ; se muktá-hára-prabhá-nindí píbaronnata bakshah ; se íshad-dírga bapur manomohan bhangí ; jadi sakalai likhite páritám ; tathápi tuli sparsha karitám ná. Áyeshár saundarjya saundarjya-sár, se samúdrer kaustubha-ratna, táhár dhír kaṭáksha ! sandhyá-samírana-kampita, nílotpala-tulya dhír cancel kaṭáksha ! mánasik citre nahile ki prakáre likhiba ?

Rája-putra Áyeshár prati aneká-kshan niríkshan karite lagilen. Táñhár Tilottamáke mane paṛila. Smriti-mátra hriday jena bidírna haiyá gela, shirá-samúha-madhye rakta-srotah prabala-bege pradhá-bita haila, gabhír kshata haite punar-bár rakta-prabáha chuṭila ; rája-putra punar-bár bicetan haiyá cakshu mudita karilen.

Khaṭṭárúrhá sundarí tat-kshanát traste gátrotthán karilen. Je byakti ghálicáy basiyá pustak páṭh karitechila, se madhye madhye pustak haite cakshu tuliyá saprem drishtite Áyesháke niríkshan karitechila. Eman ki, jubatí pálang haite uṭhile táhár je karnábharan dulite lágila, Páṭhán táháí aneka-kshan aparitripta-locane dekhite lágila. Áyeshá gátrotthán kariyá dhíre dhíre Páṭhánér nikaṭ gamana-púrbak táhár káne káne kaḥilen,

“Osmán, shíghra hakímer nikaṭ lok páṭháo.”

Durga-jetá Osmán Kháni ghálicáy basiyácilen. Áyeshár kathá shuniyá tini uṭhiyá gelen.

Áyeshá, ektá rupár chepáyár upare je pátra chila, táhá haite ektu jala-bat drabya laiýá punar-múrcchá-gata rája-~~tr~~er kapále mukhe sincan karite lágilen.

Osmán Khán acirát bhishak laiýá pratyágaman karilen. Bhishak anek jatne rakta-sráb nibáran karilen, eban náná-bidha aushadh

Áyeshár nikaṭ diyá mridu mridu svare sebaner byabasthá upadesh karilen.

Áyesá káne káne jijnásá karilen,

“Keman abasthá dekhitechen?”

Bhishak kahilen, “jvar ati bhayankar.”

Hakím bidáy laiýá pratigaman karen, takhan Osmán táñhár pascát pascát giýá dvára-deshe táñháke mridu-svare kahilen.

“Rakshá páibe?”

Bhishak kahilen, “ákár nahe; punar-bár játaná haile ámáke dákiben.”

## DVITÍYA PARICCHED.

KUSUMER MADHYE PÁSHÁN.

Sei dibas anek rátri parjyanta Áyeshá o Osmán Jagatsinher nikaṭ/ basiyá rahilen. Jagatsinher kakhana cetan haiteche, kakhana múrcchá haiteche; bhishak aneka-bár ásiýá dekhiyá gelen. Áyeshá abishrántá haiýá kumárer shushrúshá karite lágilen. Jakhan dvitíya prahar takhan eka-jan paricáriká ásiýá Áyesháke kahila je Begam táñháke smaran káriyáchen.

“Jáitechi” baliýá Áyeshá gátrotthán karilen. Osmán o gátrotthán karilen. Áyeshá jijnásá karilen,

“Tumi o uṭhile?”

Osmán kahilen, “rátri haiyáche, cala tomáke rákhiyá ási.”

Áyeshá dása-dásídigake satarka thákite ádesch kariýá mátri-griha abhimukhe calilen. Pathe Osmán jijnásá karilen,

“Tumi ki áj Begamer nikaṭ thákibe?”

Áyeshá kahilen “ná, ámi ábár rája-putrer nikaṭ pratyágaman kariba.”

Osmán kahilen,

“Āyeshá, tomár gūner sīmá dite pári ná; tumi ei param shatruke je jatna kariyá shushrúshá karitecha, bhaginí bhrátár janya emat kare ná. Tumi uhár prána-dán karitecha.

Āyeshár bhubana-mohan mukhe ekṭu hási áсила; kahilen, “Osmán! ámi ta svabhábatā ramaní; píṭiter sebá ámár param dharma, ná karile dosh, karile prashansá náí; kintu tomár ki? je tomár param bairí, rana-kshetre tomár darpa-háří pratijogí, svahaste jáhár e dashá ghaṭáiyácha, tumi je anudin nije byasta thákiyá táhár sebá karáitecha, táhár árogya-sáadhan karáitecha, iháte tumi i jathártha prashansá-bhájān.”

Osmán kincit apratibhēr nyáy haiyá kahilen, “tumi Āyeshá, ápanár sundar svabháber mata sakalke dekha. Ámár abhipráy tata bhála nahe. Tumi dekhitecha ná, Jagatsinha prán páile ámadiger kata lálh; rája-puterer ekshane mṛityu haile ámadiger ki haibe? Rana-kshetre Mánsinha Jagatsinher nyún nahe, eka-jan joddhár paribarte ár eka-jan joddhá ásibe. Kintu jadi Jagatsinha jíbīta thákiyá ámadiger haste kára-ruddha tháke, tabe Mán-sinhake háte páilám; se priya putrer muktir janya abashya ámadiger mangala-janak sandhi karibe; Akbar o etádrisha daksha senápatike punaprápṭa haibár janya abashya sandhir pakshe mano-jogí haite páribek; ár jadi Jagatsinhake ámadiger sad-bya-bahár dvára bádhya karite pári, tabe se o ámadiger mano-mata sandhi-nibandhana-pakshe anurodh ki jatna karite páre; táhár jatna nitánta nishphal haibe ná. Nitánta kichu phal ná darshe, tabe Jagatsinher svádhínatár mūlya-svarúp Mánsinher nikaṭ bistar dhan o páite páriba. Sammukh sangráme eka-din jayí hawár apekshá o Jagatsinher jíbāne ámadiger upakár.”

Osmán ei-sakal álocaná kariyá rája-puterer punar-jíbāne jatnabán haiyáchilen sandeha náí; kintu ár kichu o chila. Káhár o káhár o abhyás áche je páche loke dayálu-citta bale, ei lajjár áshankáy káṭhinya prakásh karen; ebam dayá-shílatá nári-svabhába-siddha baliyá upahás karite karite paropakár karen.

Loke jijnásile balen iháte ámár bara prayojan áche. Áyeshá bilakshan jániten Osmán táhárai eka-jan. Hásite hásite balilen,

“Osmán! sakalei jena tomár mata svártha-paratáy dúra-darshí hay. Táhá haile ár dharme káj náí.”

Osmán kincit-kál itastatah kariyá mridutara svare kahilen  
“ámi je param svártha-para táhár ár ek pramán ditechi.”

Áyeshá nija sabidyut megha-tulya cakshu Osmáner badaner prati sthir karilen. Osmán kahilen,

“Ámi áshá-latá dhariyá áchi, ár kata-kál táhár tale jala-sincan kariba?”

Áyeshár mukha-shrí gambhír haila. Osmán e bhábántare o nútan saundarjya dekhite lágilen. Áyeshá kahilen,

“Osmán! bhái bahin baliyá tomár sange basi dáñraí. Bárá-bári karile, tomár sáksháte báhir haiba ná.”

Osmáner harshotphulla mukh malin haiyá gela. Kahilen,  
“ai káthá cira-kál! Srishti-kartá! e kusumer deha-madhye tumi ki pásháner hriday gariyá rákhiyácha?”

Osmán Áyesháke mátri-griha parjyanta rákhiyá ásiyá bishanna mane nija ábása-mandira-madhye pratyágaman karilen.

Ár Jagatsinha?

Bishama jyara-bikáre acetane shajyá-sháyí haiyá rahilen.



## TRITÍYA PARICCHED.

“TUMI NÁ TILOTTAMÁ?”

Para-din pradosha-kále Jagatsinher abasthána-kakshe Áyeshá Osmán, ár cikitsak púrbabat nisshabde basiyá áchen; Áyeshá pálange basiyá sva-haste byajanádi karitechen; cikitsak ghana ghana Jagatsinher nárí dekhitechen, Jagatsinha acetan; cikitsak kahiyáchen, sei rátre jvara-tyáger samaye Jagatsinher lay haibár sambhábaná; jadi se samay shudharáiyá ján, tabe ár•cintá tháki-bek ná, nishcit rakshá páiben. Jvar bishrámer samay ágata, ei-janya sakalei bishesh byagra; cikitsak muhurmuhuh nárí dekhittechen, “nárí kshín,” “ára o kshín,”—“kincit sabal,” ityádi muhurmuhuh asphuṭa-shabde balitechen.

Sahasá cikitsaker mukh kálimá-prápta haila. Balilen, “samay ágata.”

Áyeshá o Osmán nishpanda haiyá shunite lágilen. Hakím nárí dhariyá rahilen.

Kiyat-kshan pare cikitsak kahilen, “gatik manda.” Áyeshár mukh áro mlán haila. Haṭhát Jagatsinher mukhe bikāṭa bhangí upasthit haila; mukh shveta-barna haiyá áсила; haste driṣha mushti bañdhila; cakshe alaṭkik spanda haite lágila. Áyeshá bujhilen kritánter grás púrna haite ár bilamba náí. Cikitsak hasta-sthita pátre aushadh laiýá basiyáchen, ei-rúp lakshan dekhibá-mátraí angulidvárá rogír mukha-byádán karáiyá ai aushadh pán karáilen. Aushadh osthopánta haite nirgata haiyá paṛila; kincit udare gela. Udare prabesha-mátraí rogír deher abasthá paribartita haite lágila, krame mukher bikāṭa-bhangí dúre giýá kánti sthir haila; barner asvábhabik shveta-bháb binashta haiyá krame rakta-sancár haite lágila; haster mushti shithila haila, cakshu sthir haiyá punar-bár mudita haila. Hakím atyanta manobhinibesh púrbak nárí dekhite lágilen. Aneka-kshan dekhiyá sahashe kahilen,

“Ár cintá náí; rakshá páiyáchen.”

Osmán jijnásá karilen, “jvara-tyág haiyáche?”

Bhishak kahilen, “haiyáche.”

Āyeshá Osmán ubhayeri mukh praphulla hails. Bhishak kahilen, “ekhan ár kona cintá náí, ámár basiyá thákár prayojan kare ná;• ei aushadh dui prahar rátri parjyanta gharí gharí kháwáiben. Ei baliyá Bhishak prasthán karilen. Osmán o ár dui cári danda basiyá nija ábás-grihe gelen. Āyeshá púrbabat pálange basiyá aushadhádi seban karáite lágilen.

Rátri dvitíya praharer kincit púrbe rája-kumár nayan unmílan karilen. Prathamei Āyeshár sukha-praphulla mukh dekhite páilen. Cakshur katáksha-bhábh dekhíyá Āyeshár bodh hails, jena táñhár buddhir bhram janmiteche, jena tini kichu smaran karite ceshtá karitechen, kintu jatna biphal haiteche. Aneka-kshan pare Āyeshár prati cáhiyá kahilen,

“Āmi kotháy?” dui dibaser par rája-putra ei pratham kathá kahilen,

Āyeshá kahilen,

“Katlu Khánr durge.”

Rája-putra ábár púrbabat smaran karite lágilen; aneka-kshan pare kahilen,

“Āmi kena ekháne?”

Āyeshá prathame niruttar haiyá rahilen; pare kahilen,

“Āpani pírita.”

Rája-putra bhábite bhábite mastak ándolan kariyá kahilen,

“Ná ná, ámi bandí haiyá áchi.”

Ei kathá balite rája-putrer mukher bhábántar hails.

Āyeshá uttar karilen ná ; dekhilen rája-putrer smriti-kshamatá punar-uddípta haiteche.

Kshana-pare rája-putra púnarbár jijnásá karilen,

“ Tumi ke ? ”

“ Āmi Āyeshá.”

“ Āyeshá ke ? ”

“ Katlu Khánr kanyá.”

Rája-putra ábár kshana-kál nistabdha rahilen ; ek kále adhika-kshan kathá kahite shakti náí. Kiyat-kshan nírabe bishráam lābh kariyá kahilen,

“ Āmi kay din ekháne áchi ? ”

“ Cári din.”

“ Gar Mándáran adyápi tomádiger adhikáre áche ? ”

“ Ache.”

Jagatsinha ábár kiyat-kshan bishráam kariyá kahilen,

“ Birendrasinher ki haiyáche ? ”

“ Birendrasinha kárágáre ábaddha áchen ; adya táñhár bicár haibe.”

Jagatsinher malin mukh ár o malin haila. Jijnásá karilen,

“ Ár ár paura-barga ki abastháy áche ? ”

Āyeshá udbigná hailen. Kahilen,

“ Sakal kathá ámi abagata nahi.”

Rája-putra ápaná ápani ki balilen. Ekṭi nám táñhár kanṭha-nirgata haila, Āyeshá táhá shunite páilen,

“ Tilottamá.”

Āyeshá dhíre dhíre uṭhiyá pátra haite bhishak-datta susvádu aushadh ánite gelen; rája-putra táñhár dodulyamán karnábharan-sanjukta alaukik deha-mahimá niríkshan karite lágilen. Āyeshá aushadh ánilen; rája-putra pán kariyá kahilen,

“Ami pírár mohe svapne dekhítám; svargíyá deba-kanyá ámar shiyare basiýá sushrúshá karitechen, se tumi ná Tilottamá?”

Āyeshá kahilen,

“Āpani Tilottamáke svapna dekhiyá thákiben.”

## CATURTHA PARICCHED.

### ABAGUNTHANA-BATÍ.

Durga-jayer dui dibas pare, belá prahareker samaye Katlu Khán nija durga-madhye darbáre basiýáchen. Dui-dike shrení-baddha haiyá párishad-gan dandáyamán áche. Sammukhastha bhúmi-khande bahu sahasra lok nisshábde rahiyáche. Adya Bírendrasinher bicár haibek.

Kayeka-jan shastra-páni praharí Bírendrasinhakeshrinkhalábaddhá kariyá darbáre áníta karila. Bírendrasinher múrta raktimá-barna, kintu táháte bhíti-cihna kichu-mátra náí. Pradípta cakshu haite agni-kaná bisphurita haitechila; násiká-randhra barddhitáyatan haiyá kampita haitechila. Dante adhar danshan karitechilen. Katlu Khánr sammukhe áníta haile, Katlu Khán Bírendrake jijnásá karilen,

“Bírendrasinha! tomár aparádher bicár kariba. Tumi ki janya ámar biruddhácári haiyáchile?”

Bírendrasinha nija lohita-múrta-prakaṭita krodh sambaran kariyá kahilen;

“Tomár biruddhe kon karma kariyáchi táhá agre ámáke bala.”

Eka-jan párishad kahila, “biníta bhábe kathá kaha.” Katlu Khán balilen,

“Ki janya ámár ádesha-mata, ámáke artha ár sená pátháite -  
asammata haiyáchile?”

Bírendrasinha akuto-bhaye kahilen, “tumi rája-bidrohi dasyu,  
tomáke kena artha diba? tomáy ki janya sená diba?”

Drashtri-barga dekhilen, Birendra ápan munda ápani chedane  
udyata haiyáchen.

Katlu Khánr krodhe kalebar kampita haiyá uṭhila; tini sahasá  
krodha-sambaran karibár kshamatá abhyása-siddha kariyáchilen;  
ejanya katak sthira-bhábe kahilen,

“Tumi ámár adhikáre basati kariyá, kena Mughaler sahít milan  
kariyáchile?”

Bírendra kahilen,

“Tomár adhikár kothá?”

Katlu Khán áro kupita haiyá kahilen,

“Shon durátman, nija karmocita phal páibi. Ekhamo tor jíba-  
ner áshá chila, kintu tui nírboḍh, nija-darpe ápan badher udjog  
karitechis.”

Bírendrasinha sagarbe hásyá karilen. Kahilen,

“Katlu Khán—ámi tomár káche jakhan shrinkhalábaddha haiyá  
ásiyáchi, takhan dayár pratyáshá kariyá ási náí. Tomár tulya  
shatrur dayáy jár jíbana-rakshá,—táhár jíbane prayojan? tumi jadi  
kebal ámár prána-badh kariyá kshánta haite, ámi tomáke áshírbád  
kariyá prána-tyág karítám; tumi ámár pabitra-kule káli diyácha;  
tumi ámár práner, adhik dhanke—”

Bírendrasinha ár balite párilen ná; svara-baddha haiyá gela,  
cakshu báshpákul haila; nírbbhíka garbita Bírendrasinha, adho-  
badan haiyá rodan karíte lágilen.

Katlu Khán svabhábatah nishthur; eta-dúr nishthur je pará-píráy, táñhár ullás janmita. Dámbhik bairír ídrisha abasthá dekhiyá táñhár mukh harshotphulla haila. Kahilen,

“Bírendrasinha ! tumi ki ámár nikaṭ kichui jácná karibe ná? Bibecaná kariyá dekha, tomár samay nikaṭ.”

Je dussaha santápágnite Bírendrer hriday dagdha haitechila, rodan kariyá táhár kincit samatá haila. Púrbápekshá sthira-bhábe uttar karilen,

“Ár kichui cáhi ná, kebal ei bhikshá, je ámár badha-kárjya shíghra samápta kara.”

K. “Táhái haibe, ár kichu ?”

Uttar, “e janme ár kichu ná.”

K. “Mrityu-kále tomár kanyár sahít sákshát karibe ná ?”

Ei prashna shuniyá drashtri-barga parítápe nisshabda haila. Bírendrer cakshe ábár ujjalágni jvalite lágila.

“Jadi ámár kanyá tomár grihe jíbítá tháke, tabe sákshát kariba ná. Jadi mariyá tháke, laiýá áisa, kole kariyá mariba.”

Drashtri-barga eke-báre nírab; aganita loka-samúha etádrisha gabhíra-nistabdha je súca-pát haile shabda shuná jáita. Nawáber ingit páiyá—

Rakshi-barga Bírendrasinhake badhya-bhúmite laiýá calila. Tatháy upaníta haibár kichu púrbe eka-jan Musalman Bírendrer káne káne ki kahila; Bírendra táhá kichu bujhite párilen ná. Musalmán táñhár haste eka-kháni patra dila. Bírendra bhábite bhábite anya-mane ai patra khuliyá dekhilen je Bimalár haster lekhá. Bírendra ghor biraktir sahít lipi márdita kariyá dúre nikshep karilen. Lipi-báhak lipi tuliyá laiýá gela. Nikatastha kona darshak Bírendrer ei karma dekhiyá aparke anuccaissvare kahila,

“Bujhi kanyár patra.”

Kathá Bírendrer káne gela. Sei díke phiriyá kahilen,

“Ke bale ámar kanyá ? ámar kanyá náí.”

Patra-báhak patra laiýá gela. Rakshi-bargake kahiyá gela,

“Ámi jata-kshan pratyágaman ná kari tata-kshan bilamba kario.”

Rakshi-gan kahilen, “je ájná prabho.”

Svayam Osman patra-báhak ; ei janya rakshi-barga prabhu-shambodhan káрила.

Osman lipi-haste antappura-pracíra-múle gelen ; tatháy ek bakul briksher antarále ek abagunṭhana-batí strí-lok dandáyamaná áche. Osman táhár sannidháne giýá chatur-dik nirikshan kariýá jáhá jáhá ghatiyáchila táhá bíbarita karilen. Abagunṭhana-batí kahilen,

“Apanáke bahu klësh ditechí, kintu ápaná haitei ámáder e dashá ghatiyáche. Ápanáke ámar e kárjya sádhan karite haibe.”

Osman nistabdha haiýá rahilen.

Abagunṭhana-batí manappírá-bikampita svare kahite lágilen,

“Ná karen—ná karun, ámará ekshane anáthá ; kintu Jagad-íshvar áchen.”

Osman kahilen,

“Mátah ! tumi jána ná je ki kaṭhin karme ámay niyojan kari-techa. Katlu Khán jánite pári le ámar pránánta karibe.”

Strí kahila, “Katlu Khán ? ámáke kena prabancaná kara ? Katlu Khánr sadhya náí je tomár kesha-sparsha kare.”

Os. “Tumi Katlu Khánke cena ná.—Kintu cala, ámi tomáke badhya-bhúmite laiýá jáiba.”

Osmanér pashcát pashcát abagunṭhana-batí badhya-bhúmite giýá nistabdhe dandáyamaná hailen. Bírendrasinha táñháke ná dekhíyá

eka-jan bhikhárí besha-dhári bráhmaṇer sahít kathá kahitechilen. Abagunṭhana-batí abagunṭhana-madhya haite dekhilen, bhikhárí Abhirám Svámí.

Bírendra Abhirám Svámíke kahilen,

“Gurudeb ! tabe bidáy hailám. Ámi ár ápanáke ki baliyá jáiba ? Iha-loke ámár kichu prárthaníya náí, káhár janya prárthaná kariba ?”

Abhirám Svámí anguli-nirdesh dvára pashchád-bártiní abagunṭhana-batíke dekháilen. Bírendrasinha sei dike mukh phiráilen; amani ramání abágunṭhan dúre níkshep kariyá Bírendrer shrinkhalábaddha pada-tale abalunṭhan karite lágilen. Bírendra gada-gada-svare dákilén,

“Bímale !”

“Svámín ! prabho ! práneshvar !” balite balite unmádinír nyáy adhikátara uccaissvare Bimalá kahite lágilen,

“Áj ámi jagat-samípe baliba, ke nibáran karibe ? svámín ! kanṭha-ratna ! kothá jáo ! ámáder kothá rákhiyá jáo !”

Bírendrasinher cakshe dara-dara ashru-dhára patita haite lágila. Hasta dhariyá Bimaláke tulyá balilen,

“Bimale ! priyatame ! e samaye kena ámay rodan karáo, shatrurá dekhile ámay marane bhíta mane karibe !”

Bimalá nistabdha hailén. Bírendra punár-bár kahilen,

“Bimale ! ámi jái, tomará ámár pascát áisa.”

Bimalá kahilen, “jáiba.”

Ár keha ná shunite páy emat svare kahite lágilen, “jáiba, kintu áge e jantranár pratishodh kariba.”

Nirbánonmukh pradípa-bat Bírendrer mukh harsotphulla baila—kahilen,

“Párike ?”



Bimalá dakshin haste anguli diyá kahilen, “ei haste ! ei haster svarna tyág karilám ; ár káj ki !” baliyá kankanádi khuliyá dúre nikshep karite karite balite lágilen, “shánita lauha bhinna e haste anya alankár ár dhariba ná.”

Bírendra hrishta-citte kahilen, “tumi páribe, Jagad-íshvar tomár manas-kámaná saphal karun.”

Jallád dákíyá kahila, “ár bilamba karite pári ná.”

Bírendra Bimaláke kahilen, “ár ki ? tumi ekhan jao.”

Bimalá kahilen, “ná, ámár sammukhei ámár baidhabya ghaṭuk. Tomár rudhire maner sankoc bisarjan kariba.” Bimalár svar-bhayankar sthir.

“Táhái hauk,” baliyá Bírendrasinha jalládke ingit karilen. Bimalá dekhite páilen, úrdhvoṭṭhita kuṭhár súrjya-teje pradípta haila ; táñhár nayana-pallab muhúrta-janyá ápani mudita haila ; punarunmílan kariyá dekhen Bírendrasinher chinna sir rudhira-sikta dhúlite abalunṭhan kariteche.

Bimalá prastara-múrṭibat danḍáyamáná rahilen, mastaker ekti kesh bátáse dulateche ná. Ek bindu ashru pariteche ná. Cakshur palak náí, eka-drishte chinna shirapprati cáhiyá áchen.

## PANČAM PARICCHED.

### BIDHABÁ.

Tilottamá kotháy ? pitri-híná anáthini bálíká kotháy ? Bimalái bá kotháy ? kothá haite Bimalá svámír badhya-bhúmíte ásiyá darshan diyáchilen ? táhár parai ábár kotháy gelen ?

Kena Bírendrasinha mrityu-kále priyatamá kanyár sahit sákshát karilen ná ? kenai bá námollekh mátre hutáshana-bat pradípta haiyáchilen ? kena baliyáchilen, “ámár kanyá náí ?” kena Bimalár patra biná-páṭhe dúre nikshep kariyáchilen ?

Kena? Katlu Khánr prati Bírendrer tiraskár smaran kariyá dekha, ki bhayának byápár ghaṭiyáche.

“Pabitra kule káli paṛiyáche” ei kathá baliyá shrinkhalá-baddha byághra gaṛjan kariyáchila.

Tilottamá ár Bimalá kotháy, jijnásá kara? Kutlu Khánr upa-patnídiger ábása-grihe sandhán kara, dekhá páibe.

Sansárer ei gati! adrishta-cakrer emani nidárun ábartan. Rúp, jauban, saralatá, amalátá, sakali nemir peshane dalita haiyá jáy!

Katlu Khánr ei niyam chila je, kona durga bá grám jay haile, tan-madhye kona utkrishtha sundarí jadi bandí haita, tabe se táñbár átma-sebár janya prerita haita. Gaṛ Mándáran jayer para-dibas, Katlu Khán tatháy upaníta haiyá bandídiger prati jathá-bihita bidhán o bhabishyate durger rakshanábekshan pakshe sainya niyojan ityádi bishaye nijukta hailen. Bandídiger madhye Bimalá o Tilottamáke dekhibá-mátra nija bilása-griha sájáibár janyá táhádigake pátháilen. Tat-pare anyánaya kárjye bishesh byatibyasta chilen. Emat shruta chilen je, Rájput sená nija-bhartá Jagatsinher bandhan shuniyá nikaṭe kotháo ákramaner udjoge áche; ataeb táhádiger paráñmukha pakshe ucit byabasthá bidhánádite byáprita chilen. Ejanya e parjyanta Katlu Khán nútan dásídiger sanga-sukha-lábh karite abakásh pán náí.

Bimalá Tilottamá prithak prithak kakshe rakshita haiyáchilen. Jatháy pitri-híná nabínár dhúli-dhúshará deha-latá dhará-tale paṛiyá áche, páthak! tatháy netra-pát kariyá káj náí. Káj ki? Tilottamá prati ke ár ekhan netra-pát kariteche? madhúdaye naba-ballarí jakhan manda báyu-hillole bidhúta haite tháke, ke ná takhan subásásháy sádare táhár káche dandáyamán hay; ár jakhan naidágh jhaṭikágháte abalambita briksha-sahit bhú-tala-sháyiní hay, takhan unmúḷita padártha-ráshi-madhye briksha cháṛiyá ke latá drishti kare? Káṭhuriyará káṭh káṭiyá laiýá jáy, latáke pada-tale dalita kare mátra.

Cala, Tilottamáke rákhiyá anyatra jái. Jatháy cancelá, caturá, rasa-priyá, rasiká, Bimalár paribarte gambhírá, anutápitá, maliná, bidhabá cakshe ancál diyá basiyá áche, tatháy jái.

Ei ki Bimalá? tábár se kesha-binyás náí. Mátháy dhúli-ráshi; se káru-kárjya-khacita orná náí; se ratna-khacita káñcali náí; basan bara malin. Paridháne jírna kshudra basan. Se alankára-bhár kotháy? se ansa-sansparsha-lobhí karnábharan kotháy? caksu phuliyáche kena? se kaṭáksha kai? kapále kshata kena? rudhir je báhita haiteche.

Bimalá Osmáner pratíksá karitechilen.

Osmán Páṭhána-kula-tilak. Juddha táñhár svártha-sáadhan o nija byabasáy ebam dharma; sutarám juddha-jayártha Osmán kona kárjyei sankoc kariten ná. Kintu juddha prayojan siddha haile parájita paksher prati kadácit niṣhprayojane tilárdha atyácár karite ditén ná. Jadi Katlu Khán svayam Bimalá Tilottamár adrishte e dárún bidhán ná kariten, tabe Osmáner kripáy táñhára kadáca bandí thákiten ná. Táñhári anukampáy svámír mrityu-kále Bimalá tat-sákshát lábh kariyáchilen. Pare jakhan Osmán jánite páriken je, Bimalá Bírendrasinher strí, takhan táñhár dayárdra-citta áro árdri-bhúta haila. Osmán Katlu Khánr bhrá-tush-putra, ejanya antappureo kotháyo táñhár gamane báran chila ná; ihá púrbei drishta haiyáche. Je bihára-grihe Katlu Khánr upatnín-samúha thákita, se sthale Katlu Khánr putrerá o jáite páritén ná, Osmáno nahe. Kintu Osmán Katlu Khánr dakshin hasta, Osmáner báhu-balei tini Ámodara-tír parjyanta Utkaladhikár kariyáchilen. Sutarám paura-jan práy Katlu Khánr sadrishta Osmáner bádhyá chila. Ejanyai adya práte Bimalár prárthanánu-sáre, carama-kále táñhár svámí-sandarshan ghaṭiyáchila.

Báidhabya ghaṭanár dui dibas pare Bimalár je kichu alankarádi abashishta chila, tat-samudáy laiýá tini Katlu Khánr niyojita dásike dilen. Dási kahila, “ámáy ki ájñá karitechen?”

Bimalá kahilen, “tumi je-rúp káli Osmáner nikaṭ giyáchile, sei-rúp ár eka-bár jáo, kahio je ámi táñhár nikaṭ ár eka-bár sáksháter prárthitá; balio ei shesh, ár tritíya-bár bhikshá kariba ná.”

Dási sei-rúp karila. Osmán kahiyá pátháilen, “se mahál-madhye ámar játáyáte ubhayeri sankat, táñháke ámar ábasa-mandire ásite kahio.”

Bimalá jijnásá karilen, “ámi jáiba ki prakáre?” Dási kahila, “tini kahiyáchen je, tini táhár upáy kariyá diben.”

Sandhyár par Áyeshár eka-jan dási ásiyá antappura-rakshí khojádiger sahit ki kathá-bártá kahiyá, Bimaláke samabhi-byáháre kariyá Osmáner nikaṭ laiýá gela.

Osmán kahilen,

“Ár tomár kona anshe upakár karite pári?”

Bimalá kahilen, “ati sámánya kathá mátra; Rájput-kumár Jagatsinha ki jíbita áchen?”

O. Jíbita áchen.

Bi. Svádhín áchen ki bandí haiyáchen.

O. Bandí baṭe, kintu ápátatah kárágáre nahe. Táñhár anger astra-kshater hetu pírita haiyá shajyá-gata áchen.

Bimalá shuniyá balilen, “e abhágínídiger samparka-mátreri amangal ghaṭiyáche. Se sakal debatá-krita. Ekshane jadi rája-putra punar-jíbita hayen, tabe táñhár árogya práptir par ei patra-kháni táñháke diben; ápátatah ápanár nikaṭ rákhiben. Ei mátra ámar bhikshá.”

Osmán lipi pratyarpan kariyá kahilen, “ihá ámar anucit kárjya, rája-putra je abasthátei thákun, tini bandí baliyá ganya. Bandídiger nikaṭ kona lipí ámará nje páth ná kariyá jáite dewá abaidha, ebam ámar prabhur ádesṣa-biruddha.”

Bimalá kahilen, “e lipir madhye ápanádiger anishta-sampádak kona kathái ná. Sutarám abaidha kárjya haibek ná; ár prabhur ádesṣ ? ápani ápan prabhu.”

Osmán kahilen, “anyánya bishaye ámi pitribyer ádesha-biruddha ácaran kakhana karite pári; kintu e sakal bishaye nahe. Ápani jakhan kahitechen je ei lipi-madhye biruddha kathá náí takhan sei-rúpi ámar pratítí haiteche, kintu ebishaye niyama-bhanga karite pári ná. Ámá haite e kárjya haibek ná.”

Bimalá kshunna haiyá kahilen, “tabe ápani páth kariyái diben.”

Osmán lipi grahan kariyá páth karite árambha karilen.

## SHASHTHA PARICCHED.

### BIMALÁR PATRA.

“Juba-ráj, ámi pratishruta chilám je eka-din ápanár paricay díba. Ekhan táhár samay upasthit haiyáche.

Bharasá kariyáchilám, ámar Tilottamá Ábanírer sinhásanárúrhá haile paricay díba. Se sakal áshá bharasá nirmúl haiyáche. Bodh kari je kichu din madhye shunite páiben, e prithibíte Tilottamá keha náí, Bimalá keha náí, ámadíger paramáyu shesh haiyáche.

Ei janyai ekhan ápanáke e patra likhitechi. Ámi mahá pápi-yasí, bahubidha abaidha kárjya kariyáchi, ámi marile loke nindá karibe, kata mata kadarjya kathá balibe, ke takhan ámar ghrinita nám haite kalanker káli mucháiyá tulibe? emat suhrid ke áche?

Ek suhrid áchen, tini acirát lokálay tyág kariyá tapasyáy prasthán kariben. Abhirám Svámí haite dásír kárjyoddhár haibe ná. Rája-kumár! ek diner tare o ámi bharasá kariyáchilám, ámi ápanár átmíya jana-madhye ganyá haiba. Ek diner tare ápani ámar átmíya janer karma karun. Káhákei bá e kathá balitechi? Abháginídíger manda bhágya agni-shikhábat, je bandhu níkaṭe chilén táñhake o sparsha kariyáche. Jáhái hauk, dásír ei bhikshá smaran rákhiben. Jakhan loke balibe Bimalá kulaṭá chila, dási-

beshe ganiká chila, takhan kahiben Bimalá níca-játi-sambhabá, Bimalá manda-bhágini, Bimalá dushshásita rasaná-doshe shata aparádhe aparádhini; kintu Bimalá ganiká nahe. Jiniekhane svarge gaman kariyáchen, tini Bimalár adrishta-prasáde jathá-shástra táhár páni-grahan kariyáchilen. Bimalá ek diner tare nija prabhur nikaṭ bishvása-ghátini nahe.

Eta-din e kathá prakásh chila ná, áj ke bishvás karibe? kenai bá patni haiyá dásí-bat chilám? Táhá shraban karun :—

Gar Mándáraner nikaṭa-bartí kona grame Shashishekhar Bhaṭ-  
tácárjyer bás. Shashishekhar kona sampanna bráhmaṇer putra;  
jaubana-kále jathá-ríti bidyádhyan kariyáchilen. Kintu adhyayane  
svabhába-dosh dūr hay ná. Jagad-íshvar Shashishekharke sarba-  
prakár gun dán kariyáo ek dosh prabal kariyá diyáchilen, se  
jaubana-káler prabal dosh.

Gar Mándárane Jayadharsinher kona anucarer banshe ekṭi  
pati-birahini ramaní chila. Táhár saundarjya alaukik, táhár svámí  
rája-sená-madhye sipáhi chila, ejanya bahu-din desha-tyági. Sei  
sundarí Shashishekharer nayana-pather pathik haila, alpa-kál  
madhye táñhár aurase pati-birahitár garbha-sancár haila.

Agni ár páp adhik din gopan tháke ná. Shashishekharer  
dushkrita táñhár pitri-karne uṭhila. Putra-krita para-kula-kalanka  
apaníta karibár janya Shashishekharer pitá sambád likhiyá garbha-  
batír svámíke tvarit grihe ánáilen. Aparádhí putrake bahu-bidha  
bhartsaná karilen. Pitri-tiraskáre apamánita haiyá Shashi-  
shekhar desha-tyági hailen.

Shashishekhar pitri-griha parityág kariyá Káshí-dháme játrá  
karilen, tatháy kona sarba-bit dandír bidyár khyáti shruta haiyá  
táñhár nikaṭ adhyayanárambha karilen. Buddhi ati tíkshna;  
darshanádite atyanta supáṭu hailen; jyotishe advitíya mahá-maho-  
pádhyáy haiyá uṭhilen. Adhyápak atyanta santushta haiyá adhyá-  
paná karite lágilen.

Shashishekhar eka-jan shúdrír griher nikaṭe bás kariten.  
Shúdrír ek naba jubatí kanyá chila. Bráhmaṇe bhakti-prajukta

jubatí áháriya áyojan prabhriti Shashishekharer griha-kárjya sampádan kariyá dita. Mátri-pitri-dushkrita-bháre ábaran nikshep karái kartabya. Adhik ki kahiba? shúdrí-kanyár garbhe Shashishekharer auras e abhágínir janma haila.

Shrabana-mátra adhyápak chátrake kahilen, 'shishya! ámár nikaṭ dushkarmánviter adhyayan haite páre ná. Tumi ár Káshí-dháme mukh dekháio ná.'

Shashishekhar lajjita haiyá Káshí-dhám haite prasthán karilen.

Mátáke mátámaha dushcáriní baliyá griha-bahish-kritá kariyá dilen.

Dukkhiní mátá ámáke laiýá ek kuṭíre rahilen. Káyik parishram dvára jíbana-dháran kariten; keha dukkhinír prati phiriyá cáhita ná. Pitár o kona sambád páwá gela ná. Kayek batsar pare shíta-kále eka-jan ádhya Páṭhán Banga-desh haite Dillí nagare gaman-kále Káshí-dhám diyá ján. Adhik rátre nagare upasthit haiyá rátre thákibár sthán pán ná; táñhár sange bibi, o ekṭi naba-kumár. Táñhárá mátár kuṭíra-sannidháne ásiyá kuṭíra-madhye nishá-jápaner prárthaná jánáiyá kahilen, 'e rátre Hindu-pallí-madhye keha ámáke sthán dilek ná. Ekhan ámará e bálakṭike laiýá ár kothá jáiba? Ihár him sahya haibek ná. Ámár sahít adhik lok jan náí, kuṭíra-madhye anáyáse sthán haibek. Ámi tomáke jatheshta puraskár kariba.' Bastutah Páṭhán bishesh p̣ṛayojane tvarita-gamane Dillí jáitechilen; táñhár sahít eka-mátra bhritya chila. Mátá daridrá o baṭe, sadaya-cittá o baṭe; dhana-lobhei hauk, bá bálaker prati dayá kariyái hauk, Páṭhánke kuṭíra-madhye sthán dilen. Páṭhán sastrí-santán nishá-jápanártha kuṭírer eka-bháge pradíp jvályá shayan karila—dvtíya-bháge ámará shayan karilám.

Ai samaye Káshí-dháme atyanta bálaka-corer bhay prabal haiyáchila. Ámi takhan chay batsarer bálíká mátra, ámi sakal smaran kariyá balite pári ná. Mátár nikaṭ je-rúp je-rúp shuniyáchi táháí balitechi.

Nishítthe pradíp jvalitechila ; eka-jan caura parna-kuṭíra-madhye siṅdh diyá Páṭhāner bálakṭi apaharan kariyá jáitechila. Ámár takhan nidrá-bhanga haiyáchila ; ámi caurer kárjya dekhite páiyá-chilám. Caura bálak laiýá jáy dekhíyá, uccaissvare cítkár karilám. Ámár cítkáre sakaleraí nidrá-bhanga haila.

•Páṭhāner strí dekhilen bálak shajyáy náí. Eke-báre ártá-nád kariyá uṭhilen. Caura takhan bálak laiýá shajyá-tale lukkáyita haiyáchila. Páṭhán táhár keshákarshan kariyá ániýá bálak káriyá lailen. Caura bistar anunay binay karáte asi dvára karna-ched-mátra kariyá bahish-krita kariyá dilen.”

Ei parjyanta lipi-páṭh kariyá Osmán anya-máne cintá karite karite Bimaláke kahilen,

“ Tomár kakhana ki anya kona nám ehila ná ? ”

Bimalá kahilen, “ ehila. Se Jábanik nám baliyá pitá nám paribartan kariyá diyáchen.”

“ Ki se nám ? Máharu ? ”

Bimalá bismita haiyá kahilen, “ ápani ki prakáre jánilen ? ”

Osmán kahilen, “ ámi-i sei apahríta bálak.”

Bimalá bismita hailen. Osmán punar-bár páṭh karite lágilen.

“ Para-din práte Páṭhan bidáy kále mátáke kahilen,

‘ Tomár kanyá ámár je upakár kariyáche, ekshane táhár pratyupakár kari, emat sádhyá náí ! kintu tomár je kichute abhilásh tháke ámake kaha ; ámi Dillí jáítechi, tathá haite ámi tomár abhíshta bastu páṭháiyá diba. Artha cáha táhá o páṭháiyá diba.’

Mátá kahilen, ‘ ámár dhane prayojan náí. Ámi nija káyik parishrama-dvára svacchande dina-guzrán kari, tabe jadi Bádsháher níkat ápanár pratipatti tháke,—’

Ei samasta kathá haite ná baite Páṭhán kahilen, ‘ jatheshta áche ! ámi rája-darbáre tomár upakár karite pári.’



Mátá kahilen, ‘tabe ei bálikár pitár anusandhán karáiyá ámáke sambád diben.’

Páthán pratishruta haiyá gelen. Mátár haste svarna-mudrá dilen; mátá táhá grahan karilen ná. Páthán nija pratishruti anusáre rája-purushdigake pitár anusandháne nijukta karilen. Kintu anusandhán páwá gela ná.

Ihár caturdash batsar pare rája-purusherá pitár sandhán páiyá, púrba-pracárita rájájnánusáre mátáke sambáda-lipi pátháilen. Pitá Dillíte chilen. Shashishekhar Bhaṭṭácárjya nám tyág kariyá Abhirám Svámí nám dháran kariyáchilen. Jakhan ei sambád áсила, takhan mátá svargárohan kariyáchilen. Mantra-púti byatíta jáhár páni-grahan haiyáche; táhár jadi svargárohaner adhikár tháke tabe mátá svargárohan kariyáchen sandeha náí.

Pitri-sambád páile ár Káshí-dháme ámár man tishtila ná. Sansára-madhye kebal ámár pitá bartamán chilen; tini jadi Dillíte tabe ámi ár káhár janya Káshíte tháki? Ei-rúp cintá kariyá ámi ekákiní pitri-darshane játrá karilám. Pitá ámár gamane prathame rushta hailen, kintu ámi bahutara rodan karáy ámáke táñhár sebártha níkaṭe thákite anumati karilen. Máharu nám paribartan kariyá Bimalá nám rákhilen. Ámi pitrálaye thákiyá pitár sebáy bidhi-mate manobhinibesh karilám; táñhár jáláte tushti janme, táháte jatna karite lágilám. Svártha-siddhi kimbá pitár sneher ákánksháy ei-rúp karitám táhá nahe; bastutah pitri-sebáy ámár ántarik ánanda janmita; pitá byatíta ámár ár keha chila ná. Mane karitám pitri-sebá apekshá ár sukh sansáre náí. Pitá o ámár bhakti dekhíyái hauk, bá manusyer svabhába-siddha gun bashatah i hauk, ámáke sneha karite lágilen. Sneha samudra-mukhí nadír nyáy jata prabháta hay tata barddhita haite tháke. Jakhan ámár sukha-básar prabhát haila, takhan jánite páriyáchilám, je pitá ámáke kata bhála básiten.”

## SAPTAM PARICCHED.

## BIMALÁR PATRA SAMÁPTA.

“Ámi púrbei kahiyáchi je, Gar Mándáraner kona daridrâ ramaní ámár pitár aurse garbha-batí hayen. Ámár mâtár je-rúp adrishtalipir phal, iháñro tad-rúp ghaṭiyáchila. Iháñr aurseo ekṭi kanyá janma-grahan kare, eham kanyár mâtá acirát bidhabá haile, tini ámár mâtár nyáy, nija káyik parishramer dvára arthopárjan kariyá kanyá pratipálan karite lágilen. Bidhátár eman niyam nahe, je, jeman ákár tad-upajukta sámagríri utpatti haibe. Parbater páshá-neo komal kusuma-latá janme; andhakár khani-madhyeo ujvala ratna janme. Daridrer ghareo adbhut sundarí kanyá janmila. Bidhabár kanyá Gar Mándáran grámer madhye prasiddha sundarí baliyá pariganitá haite lágilen. Kále sakaleri lay; kále bidhabár kalankero lay haila. Bidhabár sundarí kanyá je járajá e kathá aneke bismrita haila. Aneke jánita ná. Durga-madhye práy e kathá kehai jánita ná. Ár adhik ki baliba! sei sundarí Tilottamár garbha-dháriní hailen.

Tilottamá jakhan mátri-garbhe, takhan ei bibába káranei ámár jíbana-madhye pradhán ghaṭaná ghaṭila. Sei samaye eka-din pitá táñhár jámátáke samabhibyáhare kariyá áshrame ásilén. Ámár nikaṭ mantra-shishya baliyá paricay dilén; svargíya prabhur nikaṭ prakrita paricay páilám.

Je abadhi práneshvárkê dekhilám, sei abadhi ápan citta parer haila. Tini nitya nitya pitár nikaṭ játáyát kariten, eham anekashan thákiten, anek kathá-bártá kabiten, galpa kariten, ámi mugdha haiyá táñhár madhur bákya-srotah shrabana-dváre pán karitám. Káya-mane táñhár dásí hailám; tinio ámake nitánta ghriná kariten ná. Sankshepe bali, ubhaye ubhayer man jánite párilám. Táñhár sahit kathá kahlám. Je kathá ámár káne káne kahiyáchilen, ájio madhur bínár nyáy karna-randhre bájíteche.

Prána-náther nikaṭe biná-múlye citta bikray kariyáchilam baṭe, kintu mâtár durdashá ámár citte jágarita haite; dharma bikray

karite asvíkṛita hailám. Tatháca táñhár anuráger lághab haila ná. Pitáo sakal brittánta anubhabe jánite párilen. Eka-din ubhaye ei-rúp kathopakathan haitechila; antarál haite shunite pailám.

Pitá kahilen, 'ámi Bimaláke tyág kariyá kotháo thákite páriba ná. Kintu Bimalá jadi tomár dharma-patní hay, tabe ámi tomár nikāṭe thákiba. Ár jadi tomár se abhipráy ná tháke—'

Pitár kathá samápta ná haite haitei svargíya deb kincit rushta haiyá kahilen,

'Thákur! shúdrí-kanyáke ki prakáre bibáha kariba?'

Pitá shlesh kariyá kahilen,

'Járajá-kanyáke bibáha karile ki prakáre?'

Práneshvar kincit kshunna haiyá kahilen, 'jakhan bibáha kariyáchilám takhan jánitám ná je, se járajá. Jániyá shuniyá shúdríke ki prakáre bibáha kariba; ár ápanár jyeshthá kanyá járajá haileo shúdrí nahe.'

Pitá kahilen, 'tumi bibáhe asvíkṛita haile; uttam. Tomár játáyáte Bimalár anishta ghaṭíteche, tomár ár e áshrame áсібár prayojan kare ná. Tomár grihei ámár sahít sákshát haibek.'

Sei abadhi tini kiyad-dības játáyát tyág karilen. Ámi cátakír nyáy pratidības táñhár ágaman pratyáshá karitám; kintu kichukál áshá nisphaliní haite lágila. Bodh kari, tini ár sthīr thákite párilen ná; punar-bár púrba-mata játáyát karite lágilen. Biccheda-kále pranayí ki padártha, táhá jánite páriyáchilám. Ejanya punar-bár táñhár darshan páiyá ár tata lajjá-shílá rahilám ná. Pitá táhá parjyabekshan karilen. Eka-din ámáke dákiyá kahilen,

'Ámi anáshram brata-dharma abalamban kariyáchi; cira-din ámár kanyá-sahabás ghaṭibek ná. Ámi sthāne sthāne parjyaṭan karite jáiba, tumi takhan kotháy thákibe?'

Ámi pitár biraháshankáy atyanta kátara haiyá rodan karite lágilám. Kahilám, 'ámi tomár sange sange jáiba.' Ábár práneshvarke mane pařila, kahilám, 'ná hay je-rúp Káshí-dháme ekákiní chilám, ekháneo sei-rúp thákiba.'

Pitá kahilen, 'Bimale ! ámi tad-apekshá uttam sankalpa kari-yáchi. Ámár anabasthána-kále tomár surakshak bidhán kariba. Tumi Maháráj Mánsinher nabořhá Mahishír sáhacarjye nijukta thákibe.'

Ámi káñdiyá kahilám, 'tumi ámáke tyág kario ná.' Pitá kahilen, 'ná, ámi ekshane kotháo jáiba ná. Tumi ekhan Mán-sinher grihe jáo. Ámi ei-khánei rahilám ; pratyahai tomáke Jekhiyá ásiba. Tumi tatháy ki-rúp tháka táhá bujhiyá kartabya-bidhán kariba.'

Juba-ráj ! ámi tomádiger grihe purárganá hailám. Ei kaushale pitá ámáke nija jámátár cakshuppatha haite dúr karilen.

Juba-ráj ! ámi tomár pitri-bhabane anek dín paura-strí haiyáchi-lám ; kintu tumi ámáke cena ná. Tumi takhan dasham barshíya bálaka-mátra, Abanírer rája-báñíte mátri-sannidháne thákite, ámi tomár (nabořhá) bimátár sáhacarjye Dillíte nijukta thákitám. Kusumer málár tulya Mahárája Mánsinher kanñhe aganita-sankhyá ramaní-ráji gráthita thákita ; tumi ki tomár bimátá sakalkei cinite ? Jodhpur-sambhútá Úrmilá debíke tomár smaran haibe ? Úrmilár gun tomár nikañ kata paricay diba ? tini ámáke sahadáriní dásí baliyá jániten ná ; ámáke pránádhiká sahadará bhaginír nyáy jániten. Tini ámáke sajatne náná bidyá shikháibár padabíte árúřha kariyá dilen. Táñhári anukampáy shilpa-káryádi shikhilám. Táñhári mano-ranjanárthe nritya-gíta shikhilám. Tini ámáke svayam lekhá-pará shikháilen. Ei je kadakshara-sambaddha patrí tomár nikañ pátháite saksham haitechi ihá kebal tomár bimátá Úrmilá debír anukampáy.

Sakhí Úrmilár kripáy áro gurutara lábh haila. Tini nija príta-cakshe ámáke jemat dekhiten, Mahárájer nikañ sei-rúp paricay

diten. Ámár sangítádite kincit kshamatá janmiyáchila; tad-darshan shrabanco Mahárájer príti janmita. Je káranei hauk, Mahárája Máninha ámake nija paribára-sthár nyáy bhábiten. Tini ámár pitáke bhakti-kariten; pitá sarbadá ámár sahít sákshát kariyá ásitén.

Úrmilá debír nikaṭ ámi sarbánshe sukhí chilám. Kebal eka-mátra paritáp je, je mano-mohaner janya dharma bhinna sarbatyágí haite prastut chilám, táñhár darshan páitám ná. Tini-ki ámake bismrita haiyáchilen? táhá nahe. Juba-ráj, Ásmání-námní paricárikáke ki ápanár smaran hay? haiteo páre. Ásmánir sahít ámár bishesh sampríti ghaṭila; ámi táháke práneshvarer sambád ánite páṭhailám. Se táñhár anusandhán kariyá táñháke ámár sambád diyá áсила. Pratyuttare tini ámake kata kathá kahiyá páṭhailén; táhá ki kahiba; ámi Ásmánir haste táñháke patra likhiyá páṭhailám, tinio táhár pratyuttar páṭhailén. Punah punah ei-rúp ghaṭite lágila. Ei prakár adarshaneo paraspar kathopakathan karite lágilám.

Ei pranálíte tin batsar káṭiyá gela. Jakhan tin batsarer bicchedeo paraspar bismrita hailám ná, takhan ubhayei bujhilám, je e pranay shaibála-pushper nyáy kebal upare bhasamán nahe, padmer nyáy bhitare baddha-múl. Ki kárane balite pári ná, ei samaye práneshvarer dhairjyábashesh haila. Eka-din tini biparít ghaṭailén. Nishá-kále ekákiní shayana-kakshe shayan kariyá-chilám, akasmát nidrá-bhanga haile stimita-dípáloke dekhilám shiyare-eka-jan manushya.

Madhura-shabde ámár karna-randhre ei bákyá prabesh karilá je, práneshvari! bhay páio ná. Ámi tomári ekánta dás.'

Ámi ki uttar diba? tin batsarer par sákshát. Sakal kathá bhuliyá gelám—táñhár kanṭha-lagna haiyá rodan karite lágilám.

Jakhan ámár bákyá-sphúrta haila, takhan táñháke jijnásá karilám,

'Tumi keman kariyá e purí-madhye ásile?'

Tini kahilen, 'Āsmánike jijnásá kara; táhár samabhibyáháre bári-báhak dás sájiyá purí-madhye prabesh kariyáchilám; sei parjyanta lukkáyita áchi!'

'Āmi jijnásá karilám, 'ekhan?'

Tini kahilen, 'ekhan ár ki? tumi jáhá kara.'

Āmi cintá karite lágilám, ki kari? kon dik rákhi? citta je dike lay sei dike mati haite lágila. Ei rúp cintá karite karite akasmát ámár shayana-kaksher dvár mukta haiyá gela. Sammukhe dekhi Maháráj Mánsinha!

Bistáre ábashyak ki? práneshvar kárágáre ábaddha hailen. Maháráj e-rúp prakásh karilen, je táñháke rája-dandē dandita kariben. Ámár hridaye madhye ki-rúp haite lágila, táhá bodh kari bujhite páriben. Āmi kándiyá Ūrmilá debír pada-tale parilám; átma-dosh sakal byakta karilám; sakal dosh ápanár skandhe svíkár kariyá lailám. Pitár sahít sákshát haile táñhár-o carane lunḥita hailám. Maháráj táñháke bhakti karen; táñháke guru-bat shra-ddhá karen; abashya táñhár anurodh rakshá kariben. Kabilám 'áparár jyeshthiá kanyáke smaran karun.' Bodh kari pitá Mahá-rájer sahít ekatre jukti kariyáchilen. Tini ámár rodane karna-pát o karilen ná. Rushta haiyá kahilen, 'pápiyasi! tui eka-báre lajjá tyág kariyáchis.'

Ūrmilá debí ámár prán-rakshártha Mahárájer níkaṭ bahu-bidha kahilen. Maháráj kahilen,

'Āmi tabe corke mukta kari se jadi Bimaláke bibáha kare!'

Āmi takhan Mahárájer abhisandhi bujhiyá nisshabda hailám. Práneshvar Mahárájer bákye bisham rushta haiyá kahilen,

'Āmi jábaj-jíban kárágáre thákiba, seo bhála; prándandā diba seo bhála; tathápi shúdrí-kanyáke kakhana bibáha kariba ná. Āpani Hindu haiyá ki prakáre emat anurodh karitechen?'

Maháráj kahilen, 'jakhan ámár bhaginíke Sháhzáda Selimer sahít bibáha dite páriyáchi, takhan tomáke bráhmaṇa-kanyá bibáha karite anurodh kariba bicitra ki?'

Tathápi tini sammāta hailen ná. Baram kahilen, 'Maháráj, jáhá haibár táhá hails. Amáke mukti diun; ámi Bimalár ár kakhana nám kariba ná.'

Maháráj kahilen 'táhá haile tumi je aparádh kariyácha táhár práyashcitta hails kai? tumi Bimaláke tyág karibe, anya-jane táháke kalankiní baliyá ghriná kariyá sparsha karibe ná.'

Tathápi áshu táñhár bibáhe mati hails ná. Parisheshe jakhan ár kárágára-jantraná sahya hails ná, takhan agatyá arddha-sammata haiyá kahilen, 'Bimalá jadi ámar grihe paricáriká haiyá thákite páre, bibáher kathá ámar jibat-máne kakhana ullekh ná kare, ámar dharma-patní baliyá kakhana paricay ná dey, tabe shúdríke bibáha kariba. Nacet nahe.'

Ámi bipula-pulaka-sahakáre táháí svikár karilám. Ámi dhana gaurab paricayádir janya kátar chilám ná; kebal práneshvarer janya. Pitá ebam Maháráj ubhayei sammata hailen. Ámi dásí-beshe rája-bhaban haite nija-bhartri-bhabane ásilám.

Aniccháy, para-bala-píráy, tini amáke bibáha kariyáchilen. Eman abastháy bibáha karile ke stríke ádar karite páre? Bibáher pare prána-náth amáke bish dekhite lágilen. Púrber pranay tat-kále eke-báre dúr hails. Maháráj Máninha-krita apamán sarbadá smaran kariyá amáke tiraskár kariten, se tiraskár o ámar ádar bodh hails. Hi-rúpe kichu kál gela; kintu se sakal paricayer-i bá prayojan ki? ámar paricay dewá haiyáche, anya kathá ábashyak náí. Kále ámi punar-bár svámí-pranaya-bhágini haiyáchilám, kintu Ábanír-patir prati táñhár púrba-bat bisha-drishti rahils. Kapáler likhan! nacet e sab ghañibe kena.

Ámar paricay dewá shesh hails. Kebal átma-pratishruti uddhár karái ámar uddeshya nahe. Aneke mane kare ámi kula-dharma bisarjan kariyá Gar Mándáraner adhipatir níkañ chilám. Ámar lokántar haile, nám haite se káli ápani mucháiben, ei bhara-sátei ápanáke eta likhilám.

Ei patre kebal átma-bibaran-i likhilám. Jáhár sambád janya ápani cancala-citta, táhár námollekh-o karilám ná. Mane karun se nám e prithibí haite lop haiyáche. Tilottamá baliyá je keha kakhana chila táhá bismaran haun.”

Osmán lipi-páth samápta kariyá kahilen,

“Mátah ! ápani ámár jíbana-rakshá kariyáchilen, ámi ápanár pratyupakár kariba.”

Bimalá dírga nisshvás tyág kariyá kahilen, “ár ámár prithibíte upakár ki áche ? tumi ámár ki upakár karibe ? tabe upakár—”

Osmán kahilen, “ámi táháí sádhan kariba.”

Bimalár cakshu projjval haila, kahilen,

“Osmán ! ki kabitecha ? e dagdha hridaye ár kena prabancaná kara.”

Osmán hasta haite ekṭí anguríya mukta kariyá kahilen, “ei anguríya grahan kara, dui ek din madhye kichu sádhan haibek ná ! Kāṭlu Khañr janma-din ágata-práy, se dibas bara utsab haiyá tháke. Prahári-gan ámode matta tháke. Sei dibas ámi tomáke uddhár kariba. Tumi sei dibas nishíthe antappura-dváre ásis ; jadi tatháy keha tomáke ei-rúp dvitíya anguríya drishti karáy tabe tumi táhár sange báhire ásis ; bharasá kari nishkantake ásite páribe. Tabe Jagad-íshvarer icchá.” ●

Bimalá kahilen, “Jagad-íshvar tomáke dírga-jíví karun, ámi adhik ki baliba.”

Bimalá ruddha-kanṭha haiyá ár kathá kahite páriren ná.

Bimalá Osmánke áshírbád kariyá bidáy laiben, emat samaye Osmán kahilen,

“Ek kathá sábadhán kariyá di-i. Ekákiní ásisen. Ápanár sange keha sanginí thákile, kárjya siddha haibek ná, baram pramád ghaṭibe.”



Bimalá bujhite párilen je Osmán Tilottamáke sange ánite nishedh karitechen. Mane mane bhábilen,

“Bhála, dui jan ná jáite pári, Tilottamá ekái ásibe.”

Bimalá bidáy hailen.

## ASHTAM PARICCHED.

### ÁROGYA.

Din jáy. Tumi jáhá icchá táhá kara, din jábe, rabe ná. Je abastháy icchá se abastháy tháka, din jábe, rabe ná. Pathik ! bara dárun jhaṭiká brishtite patita haiyácha ? ucca rabe shiropare ghana-garjan haiteche ? jhar bahiteche ? brishtite plábita haitecha ? anábrita sharíre karakábhighát haiteche ? áshray páitecha ná ? kshanek dhairjya dhara, e din jábe, rabe na. Kshanek apekshá kara ; durdin ghucíbe, sudin haibe, bhánúday haibe ; káli parjyanta apekshá kara.

Káhár ná din jáy ? káhár dukkha stháyí karibár janya din basiyá tháke ? tabe kena áspálan kara ?

Kár din gela ná ? Tilottamá dhúláy paṛiyá áche, tabu din jáiteche.

Bimalár hrit-padme <sup>“</sup>pratibhinsá-kála-phani basati kariyá sarba sharír bishe jarjar kariteche, ek mūhūrte táhár danshan asahya ; ek dine kata muhūrta ! tathápi din ki gela ná ?

Katlu Khán masnade ; shatru-jayí ; sukhe din jáiteche. Din jáiteche, rahe ná.

Jagatsinha rugna-sajyáy ; rogír din kata dírga ke ná jáne ? tathápi din gela !

Din gela. Dine dine Jagatsinher árogya janmite lágila. Ekabáre Jama-dandá haite nishkriti páiyá rája-putra dine dine nirápad

haite lágilen. Prathame sharírer gláni dúr ; pare kshudhá ; pare áhár ; pare bal ; sheshe cintá.

Pratham cintá—Tilottamá kotháy ? rája-putra jata árogya páite lágilen, tata sambarddhita byákulatár sahit sakalke jijnásá karite lágilen ; keha tushti-janak úttar dilék ná. Áyeshá jánen ná : Osmán bale ná ; dás dásí jáne ná, ki ingit mate bale ná. Rája-putra kantaka-shajyá-sháyír nyáy cancel hailen.

Dvítíya cintá—nija bhabishyat. “ Ki haibe ? akasmát e prashner ke uttar dite páre ? rája-putra dekhilen, tini bandí. Karuna-hriday Osmán o Áyeshár anukampáy tini kárágárer binimaye susajjita, subásita, shayana-kakshc basati karitechen ; das dasí táñhár sebá kariteche ; jakhan jáhá prayojan táhá icchá-byaktir púrbei páitechen ; Áyeshá sahodarádhik sneher sahit táñhár jatna karitechen ; tathápi dváre praharí ; svarna-pinjara-básí, suras páníye paritripta, bihanger nyáy ruddha áchen. Kabe mukti-prápta haiben ? mukti-práptir ki sambhábaná ? táñhár sená sakal kotháy ? senápati-shúnnya haiyá táháder ki dashá hailá ?

Třitíya cintá—Áyeshá. E camat-kára-káriní, para-hita-múrti-matí, keman kariyá ei mrin-may prithibíte abataran karila !

Jagatsinha dekhilen Áyeshár birám náí, shránti bodh náí, abahelá náí. Rátri din rogír shushrúshá karitechen. Jata din ná rája-putra nírog hailen tata din tini pratyaha prabháte dekhiten prabháta-súrjya-rúpiní, kusuma-dám haste kariyá lábanya-may pada-bikshepe nishshabde ágaman karitechen. Pratidin dekhiten jata-kshan snáuádi kárjyer samay atíta ná haiyá jáy tata-kshan Áyeshá se kaksha tyág kariten ná. Prati-din dekhiten kshana-kál parei pratyágaman kariyá kebal nitánta prayojan bashatah gátrotthán kariten, jata-kshan ná táñhár janani Begam táñhar nikať kinkarí pátháiten, tata-kshan táñhár sebáy kshánta haiten ná.

Ke rugna-shajyáy ná shayan kariyáche ? jadi káháro rugna-shajyáy shiyare basiyá mano-mohiní ramaní byajan kariyá tháke tabe sei jáne roge o sukh.

Páthak! tumi Jagatsinher abasthá pratyakshíbhúta karite cáha? tabe mane mane sei shajyáy shayan kara, sharíre byádhi-jantráná anubhúta kara; smaran kara je, shatru-madhye bandí haiyá ácha; tár par sei subásita, susajjita, susnigdha shayana-kaksha mane kara. Shajyáy shayan kariyá tumi dvára-páne cáhiyá ácha; akasmát tomár mukh praphulla haiyá uṭhila; ei shatru-purí-madhye je tomáke sahodarer nyáy jatna kare sei ásiteche. Se ábár ramaní, jubatí, púrna-bikasita-padma. 'Amani shayan kariyá eka-drishte cháhiyá ácha; dekha ki múrtil íshat, íshat mátra dírgháyan, tad-upajukta gaṭhan, mahá-mahima debí-pratimá-svarúp! prakriti-niyamita rájní-svarúp! dekha ki lalit páda-bikshep, gajendra-gamana shuniyácha? se ki? marála-gaman bala? ai páda-bikshep dekha; surer lay, bádye hay; ai páda-biksheper lay, tomár hridaya-madhye haiteche. Haste ai kusuma-dám dekha, hasta-prabháy kusum malin haiyáche dekhíyácha? kanṭher prabháy svarna-hár dípti-hín haiyáche dekhíyácha? tomár caksher palak paṛe ná kena?" dekhíyácha ki sundar gríbá-bhaṅgí? dekhíyácha prastara-dhabal gríbár upar keman nibiṛa kuncita kesha-guccha paṛiyáche? dekhíyácha tat-párshve keman karna-bhúshá duliteche? mastaker íshat, íshat mátra bankim bhaṅgí dekhíyácha? o kebal íshat dairghya hetuk. Ata eka-drishte cáhitecha kena? Áyeshá ki mane karibe?

Jata-din Jagatsinher roger shushrúshá ábashyak haila, tata-din parjyanta Áyeshá pratyaha ei-rúp anabarata táháte nijukta rahilen. Krame jeman 'raja-putrer roger upasham haite lágila, temani Áyeshár o játáyát kamite lágila; jakhan rája-putrer rog nisshesh haila, takhan Áyeshár Jagatsinher níkaṭ játáyát práy eka-báre shesh haila, kadácit dui eka-bár ásitén, táhá o jakhan ásitén práy Osmáner samabhiyáháre ásitén. Jeman shítárta byaktir anga haite krame krame beládhikye raudra sariyá jáy, Áyeshá sei-rúp krame krame Jagatsinha haite árogya-kále sariyá jáite lágilen.

Eka-din griha-madhye aparáhne Jagatsinha gabákshe dáñṛáiyá durger báhire drishti-pát karitechen: kata lok abádhe nija nija ípsita bá prayojaníya stháne játáyát kariteche. Raja-putra dukkhita

haiyá táhádiger abasthár sahít átmábasthá tuláná karitechilen. Eka-stháne kayek jan lok mandalí-krita haiyá kona byakti bá bastu beshtan púrbak dáñráiyáchila. Rája-puter tat-prati drishti-pát haila. Bujhite páriken, je loka-gulin kona ámode nijukta áche, man diyá kichu shuniteche. Madhyastha byakti ke, bá bastuñi ki, táhá kumár dekhite páitechilen ná. Kichu kautúhal janmíla. Kiyat-kshan pare kayek jan shrotá caliyá gele kumárer kutúhal nibáran haila; dekhite páiken mandalí-madhye ek byakti eka-khána puthir nyáy kayek khandá patra laiýá táhá haite ki pariyá shunáiteche. Ábritti-kartár ákár dekhíýá rája-kumárer kichu kautuk janmíla. Táháke manushya balile o balá jáy, bajrágháte patra-bhrashta madhyamákár tála-gách balile o balá jáy. Práy seirúp dírga, prasthe-o tad-rúp; tabe tála-gáche kakhana tádrishaguru násikábhár nyasta hay ná. Ákarengit ubhayai samán; puthi parite parite páthak je hát nárá máthá nárá ná nárá ditechilen, rája-kumár táhá abák haiyá dekhite lágilen. Iti-madhye Osmán griha-madhye ásiyá upasthit hailen.

Paraspar abhibádan pare Osmán kahilen,

“Ápani gabákshe anya-manaska haiyá ki dekhitechilen?”

Jagatsinha kahilen, “saral káshtha-bishesh, dekhile dekhite páiben.”

Osmán dekhíýá kahilen “rája-putra, iháke kakhana dekhén náí.”

Rája-putra kahilen, “ná.”

Osmán kahilen, “o ápanádiger bráhmañ, kathá-bártáy bara saras; o byaktike Gar Mándárane dekhíýáchilám.”

Rája-kumár antakkarane cintita hailen. Gar Mándárane chila? tabe e byakti ki Tilottamár kona sambád balite páribe ná?

Ei cintáy byákul haiyá kahilen,

“Maháshay, uhár nám ki?”

Osmán cintá kariyá kahilen, “uhár námṭi kichu kaṭhin, haṭhát smaran hay ná, Gana-pat? ná;—

“Ganapat—Gajapat—ná; Gajapat?”

“Gajapat? Gajapat edeshíya nám nahe, athaca dekhitechí o byakti Bángalí.”

“Bángalí baṭe, Bhaṭṭácárjya. Uhár ektá upádhi áche, ilm—ilm ki?”

“Maháshay, Bángalír upádhite ilm shabda byabahár hay ná. Ilmke Bángaláy bidyá kahe. Bidyábhúshan bá Bidyábágish haibe.”

“Hán hán, bidyá ki ektá,—rasun, Bángaláy hastíke ki bale balun dekhi.”

“Hastí.”

“Ár.”

“Karí, dantí, báran, nága, gaja—”

“Hán hán, smaran haiyáche; uhár nám Gajapati Bidyá-diggaj.”

“Bidyádiggaj! camatkár upádhi! jeman nám temani upádhi. Uhár sahít áláp karite bara kautúhal janmiteche.”

Osmán Khán ektu ektu Gajapat~~ka~~ kathá-bártá shuniyáchilen; bibecaná karilen, ihár sahít kathopakathane kshati haite páre ná. Kahilen, “kshati ki?”

Ubhaye nikāṣṭha bahish-kakshe giyá bhritya-dvárá Gajapatíke áhván kariyá ánilen.

## NABAM PARICCHED.

## DIGGAJ SAMBÁD.

Bhritya-sange Gajapati Bidyádiggaj kaksha-madhye prabesh karile rája-kumár jijnásilen, “ápani bráhmaṇ ?”

Diggaj hasta-bhaṅgí sahit kahilen,

“Jában merau sthitá debá jábad Gangá mahítale,

Asáre khalu sansáre, sáram shvashura-mandiram.”

Jagatsinha háśya sambaran kariyá pranám karilen. Gajapati áśhírbád karilen, “Khudá Khán bábu-jíke bhála rákhun.”

Rája-putra kahilen, “maháśhay, ámi Mochalmán nahi, ámi Hindu.”

Diggaj mane karilen, “beṭá Jaban, ámaḱe pháñki diteche; ki ektá matlab áche; nahile ámaḱe dáḱibe kena?” Bhaye bishanna-badane kahilen “Khán Bábu-jí, ámi ápanáke cini; ápanár anne pratipálan, ámay kichu baliben ná, ápanár shrí-caraner dás ámi.”

Jagatsinha dekhilen, ihá o ek bighna. Kahilen, “maháśhay, ápani bráhmaṇ, ámi rájput, ápani erúp kahiben ná; ápanár nám Gajapati Bidyádiggaj?”

Diggaj bhábilén, “ai go? nám cáy. Ki bipade phelibe?” kara-jore kahilen,

“Dohái Shekh-jír! ámi gharib! ápanár páye paṛi.”

Jagatsinha dekhilen bráhmaṇ je-rúp bhíta haiyáche táháte spashtatah uhár nikaṭ kona kárjya-siddhi haibek ná. Ataeb bishay-ántare kathá kahibár janya kahilen, “ápanár háte o ki puthi?”

“Ájñá e Mánik-pírer puthi.”

“Bráhmaṇer háte Mánik-pírer puthi!”

“Ajñá—ájñá, ámi bráhmaṇ chilám, ekhan ta ár bráhmaṇ nai.”

Rája-kumár bismayápanna hailen, birakta o hailen. Kahilen,

“Se ki? ápani Gar Mándárane thákiten ná?”

Diggaj bhábilen, “ei sarba-násh-karila; ámi Bírendrasinher durge thákitám ter páiyáche? Bírendrasinher je dashá kariyáche, ámár o tái karibe.” Bráhmañ tráse káñdiyá phelila. Raja-kumár kahilen, “o ki o.”

Diggaj hát kacaláite kacaláite kahilen, “dohái Khán bábá! amáy mera ná bábá! ámi tomár gholám bábá! tomár gholám bábá.”

“Tumi ki bátul haiyácha?”

“Ná bábá! ámi tomárai dás bábá! ámi tomárai bábá!”

Jagatsinha agatyá bráhmañke susthir karibár janya kahilen “tomár kona cintá náí, tumi ekñu Mánik-pírer puthi para, ámi shuni.”

Bráhmañ Mánik-pírer puthi laiýa sur kariyá parite lágila. Jerúp játrár bálak adhikárír kána-malá kháiyá gít gáy, Diggaj panditer sei dashá haila.

Kshanek pare rája-kumár punar-bár jijnásá karilen, “ápani bráhmañ haiyá Mánik-pírer puthi paritechilen kena?”

Bráhmañ sur thámáiyá kahila, “ámi mochalmán haiyáchi.”

Rája-putra kahilen, “se ki?” Gajapati kahilen, “jakhan mochalmán báburá gare elen, takhan amáke kahilen, je áy báman tor játi máriba. Ei baliyá táñbárá amáke dhariyá laiýa giyá murghir pálo ráñdhiyá kháwáilen.”

“Pálo ki?”

Diggaj kahilen “átap cául ghriter pák.”

Rája-putra bujhilen padárthatá ki. Kahilen, “baliyá jáo.”

Diggaj kahilen, “táhár par ábár amáke kalmí paráilen.”

“Kalimá paráilen?”

“Tár par á máke balilen, ‘túi mochalmán haiyáchis’; sei abadhi ámi mochalmán.”

Rája-putra ei abasare jijnásá karilen,

“Ár ár sakaler ki haiyáche?”

“Ár ár bráhmaṇ sakalei ai-rúp mochalmán haiyáche.”

Rája-putra Osmáner mukha-páne drishti karilen. Osmán rája-putra-krita nirbák tiraskár bujhite páriyá kahilen, “rája-putra iháte dosh ki? mochalmáner bibecanáy Mahammadíya dharmai satya dharma; bale hauk chale hauk, satya-dharma-pracáre á máder mate adharma ná, dharmai áche.”

Rája-putra uttar ná kariyá Bidyádiggajke prashna karite lágilen.

“Bidyádiggaj maháshay!”

“Ájne ekhan Shekh Diggaj.”

“Ácchá, táí, Shekh-jí, gaṛer ár káhár o sambád ápani jánen ná?”

Osmán rája-putrer abhipráy bujhite páriyá udbigna hailen. Diggaj kahilen,

“Ár Abhirám Svámí paláyan kariyáchen.”

Rája-putra bujbilen, nirboddhke spashta spashta jijnásá ná karile kichui shunite páiben ná. Kahilen, “Birendrasinher ki haiyáche?”

Bráhmaṇ kahilen, “Nawáb Katlu táñháke káṭiyá pheliyáchen.”

Rája-putrer mukh rakta-barna haila. Osmánke jijnásá karilen “se ki? e bráhmaṇ alík kathá kahiteche?”

Osmán gambhír bhábe kahilen, “Nawáb bicár kariyá rája-bidrohí jnáne prána-danda kariyáchen.”

Rája-putrer cakshu-madhye agni projjala haila.



Osmánke jijnásilen, “ár ektá nibedan karite pári ki? kárjya ki ápanár abhimate haiyáche?”

Osmán kahilen, “ámár parámarsher biruddhe.”

Rája-kumár bahu-kshan nistabdha haiyá rahilen. Osmán susamay páiyá Diggajke kahilen, “tumi ekhan bidáy haite pára.”

Diggaj gátrotthán kariyá caliyá jáy, kumár táhár hasta-dhárana-púrbak nibáran kariyá kahilen, “ár ek kathá jijnásá, Bimalá kotháy?”

Bráhmaṇ nisshvás tyág karila, ektu rodan o karila. Kahila, “Bimalá ekhan Nawáber upa-patní.”

Rája-kumár bidyud-drishtite Osmáner prati cáhiyá kahilen, “eo satya?”

Osmán kona uttar ná kariyá bráhmaṇke kahilen, “tumi ár ki karitecha? caliyá jáo.”

Rája-putra bráhmaṇer hasta driṇhataṛa dháran karilen, jáibár shakti náí. Kahilen, “ár o eka-muhúrta raha; ár ektá kathá-mátra.” Táñhár árakta locan haite dvi-guna-tara agni bisphuran haitechila, “ára o ektá kathá. Tilottamá?”

Bráhmaṇ uttar karila, “Tilottamá o Nawáber upa-patní haiyáche. Dás dásí laiýá táhára svacchande áche.”

Rája-kumár bege bráhmaṇer hasta nikshep karilen, bráhmaṇ parite parite rahila.

Osmán lajjita haiyá mridu-bhábe kahilen,

“Ámi senápati mátra.”

Rája-putra uttar karilen,

“Ápani pishácer senápati.”

## DASHAM PARICCHED.

## PRATIMÁ BISARJAN.

Balá báhulya je Jagatsinher se rátre nidrá ásila ná. Shajyá agni-bikírna-bat, hridaya-madhye agni jvaliteche. Je Tilottamá marile Jagatsinha prithibí shúnya dekhiten, ekhan se Tilottamá prána-tyág karilen ná kena, ihái paritáper bishay haila.

Se ki? Tilottamá marila ná kena? Kusuma-sukumár deha mádhurjya-may, komaláloke beshtita. Je deha, je-dike Jagatsinha nayan phirán sei dike mánasik darshane dekhite pán, se deha shmashána-mrítiká haibe? ei prithibí—asíma prithibíte kotháo se deher cihna-mátra thákibe ná? Jakhan ei-rúp cintá karen Jagatsinher cakshe dara-dara bári dhára parite tháke; amani ábár durátmá Katlu Khánr bihára-mandirer smriti hridaya-madhye bidyud-bat camakita hay, sei kusuma-sukumár bapu pápishtha Pátháner anka-nyasta dekhite pán, ábár dárúnágnite hriday jvalite tháke.

Tilottamá táñhár hridaya-madhye mandirádhishthátrí debimúrti.

Sei Tilottamá Páthán-bhabane?

Sei Tilottamá Katlu Khanr upapatní?

Ár ki se múrti Rájpute árádhaná kare?

Se pratimá svahaste sthána-cyuta karite sankocan kará ki Rájputer kulocita?

Se pratimá Jagatsinher hridaya-madhye baddha-múl haiyáchila. Táháke unmulita karite múládhár hridayo bidírna haibe. Keman kariyá cirantan janya se mohiní múrti bismrita haiben? se ki hay? jata-din medhá thakibe, jata-din asthi majjá shonita-nirmita deha thákibe, tata-din se hridayeshvarí haiyá biráj karibe!

Ei sakal utkāṣṭa-cintáy rája-puterer maner sthíratá dúre thákuk, buddhiro apabhransha haite lágila, smriti bishrinkhalá haite lágila; nishá-shesheo dui kare mastaka-dháran kariyá basiyá áchen, mastishka ghuriteche, kichui álocaná karibár ár shakti náí.

Ek bhábe bahu-kshan basiýá Jagatsinher anga bedaná karite lagila; mánasik jantranár pragáṛhatáy sharíre jvarer nyáy santáp janmila; Jagatsinha bátáyana-sannidháne giyá dáñráilen.

Shítal naidágh báyu ásiyá Jagatsinher laláta-sparsha karila. Nishá andhakár; ákásh anibíra meghábrita; nakshatrábali dekhá jáiteche ná, kadácit sacal megha-khander ábaranábhyantare kona kshín tará dekhá jáiteche; dúrastha briksha-shrení andhakáre paraspas mishrita haiyá tamo-may prácíra-bat ákásha-tale rahiyáche; nikaṭastha briksha briksha khadyota-málá híraka-cúrna-bat jvaliteche; sammukhashtha ek taráge ákásh brikshádir pratibimba andhakáre aspashta-rúp sthita rahiyáche.

Megha-sprishta shítal naisha báyu-sanlagne Jagatsinher kincit daihik santáp dúr haila. Bátáyane hasta-rakshá púrbak tad-upari mastak nyasta kariyá dáñráilen. Unnidráy bahu-kshanábadhi utkaṭ mánasik jantraná sahane abasanna haiyáchilen; ekshane snigdha bayu-sparsha kincit cintáy birata hailen, ektu anya-manaska hailen; eta-kshan je churiká-sanchálane hriday biddha haitechila, ekshane táhá dúr haiyá apekshá-krita tíkshnatá-shúnya nairáshya mano-madhye prabesh karite lágila. Áshá tyág karái adhik klesh; eka-bár mano-madhye nairáshya sthiratara haile ár tata klesha-kar hay ná. Astrághátai samadhik klesha-kar; táhár para je kshata hay táhár jantraná stháyí baṭe, kintu tata utkaṭ nahe. Jagatsinha niráshár mridutara jantraná bhog karite lagilen. Andhakár nakshatra-hín gagan prati cáhiyá, ekshane nija hridayákáshao je tad-rúp andhakár nakshatra-hín haila, sajala-cakshe táháí bhábite lagilen. Bhúta-púrba sakal mridu-bhábe smarana-pathe ásite lágila; bálya-kál, kaishora-pramod, sakal mane paṛite lágila. Jagatsinher citta táháte magna haila; krame adhik anya-manaska haite lagilen, krame adhik sharír shítal haite lágila; klánti-bashe cetanápaharan haite lágila; bátáyan abalamban kariyá Jagatsinher tandrá áсила. Nidritábastháy rája-kumár svapna dekhilen; gurutara jantraná-janak svapna dekhite lagilen; nidrita badane bhrú-kuṭí haite lagila; mukhe utkaṭ klesha-byanjak bhangí haite lágila; adhar kampita, bicalita haite lagila; laláṭ gbarmákta haite lágila; kare dripṭha-mushti baddha haila.

Camaker sahit nidrá-bhangá haila ; ati byaste kumár kaksha-madhye páda-cáran karite lágilen ; kata-kshan eirúp jantraná bhog karite lágilen táhá nisheit balá sukāthin ; jakhan prátassúrjya-kare harmya-prákár dípta haitechila, takhan Jagatsinha harmya-tale biná shajyáy, biná upádháne lambamán haiyá nidrá jáitechilen.

Osmán ásiyá táñháke utháilen. Rája-putra nidrotthita haile, Osmán táñháke abhibádan kariyá táñhár haste eka-kháni patra dilen. Rája-putra patra haste laiýá niruttare Osmáner mukha-páne cáhiyá rahilen. Osmán bujhilen, rája-putra átma-bihval haiyáchen. Ataeb ekshane prayojaníya kathopakathan haite páribe ná, bujhite páriya kahilen,

“ Rája-putra ! ápanár bhú-shajyár káran jijnásá karite ámár kau-túhal náí. Ei patra-prerikár nikaṭ ámi pratishruta chilam je, ei patra ápanake diba ; je kárane eta din e patra ápanáke dii náí, se káran dūr haiyáche. Ápani sakal jnáta haiyáchen. Ataeb patra ápanár nikaṭ rákhiyá calilám, ápani abasara-mata páṭh kariben ; aparáhne ámi punar-bár ásiba. Pratyuttar dite cáhen táháo laiýá lekhikár nikaṭ preran karite páriba.”

Ei baliyá Osmán rája-putrer nikaṭ patra rákhiyá prasthán karilen.

Rája-putra ekákí basiyá sampúrna-sanjñá-prápta hailen. Bimalár patra páṭh karite lágilen. Ádyopánta páṭh kariyá agni prastuta kariyá táháte patra nikshep karilen. Jata-kshan patra-kháni jvalite lágila tata-kshan tat-prati drishti-pát karite lágilen. Jakhan patra nissheshe dagdha haiyá gela, takhan ápaná ápani kahite lágilen, smriti-cihna agnite nikshep kariyá nisshesha karite párilám ; smritio ta santápe puríteche, nisshesha hay ná kena ? ”

Jagatsinha ríti-mata prátaṅkṛitya samápan karilen. Pujá áhnik shesh kariyá bhakti-bhábe ishta-debke pranám karilen ; pare kara-jore úrddhva-drishti kariyá kahite lágilen, “ guru-deb ! dáske tyág kariben ná. Ámi rája-dharma pratipálan kariba ; kshatra-kulocita kárjya kariba ; o páda-padmer prasád bhikshá kari. Bidharmir upapatní e citta haite dūr kariba ; táháte sharír patan hay, anta-kále

tomáke páiba. Manushyer jáhá sádhyá táhá karitechi, manushyer jáhá kartabya táhá kariba. Dekha guru-deb ! tumi antarjámí, antastal parjyanta drishṭi kariyá dekha, ár ámi Tilottamár pranaya-prárthí nahi, ár ámi táhár, darshanábhiláshí nahi ; kebal kál bhúta-púrba smriti anukshan hriday dagdha kariteche. Ákánksháke bisarjan diyáchi, smriti-lop ki haibe ná ? guru-deb ! o pada-prasád bhiksbá kari ! nacet smaraner jantraná sahya hay ná.”

### PRATIMÁ BISARJAN HAILA !

Tilottamá takhan dhúli-shajyáy ki svapna dekhitechila ! e ghor andhakáre, je ek nakshatra prati se cáhiyáchila, seo táháke ár kara-bitaran karibe ná. E ghor jhaṭikáy je latáy prán bándhiyáchila, táhá chinṛila ; je bheláy buk diyá samudra pár haitechila, se bhelá dubila !

## EKÁDASH PARICCHED.

### GRIHÁNTAR.

Aparáhne kathámata Osmán rája-putra samakshe upasthit haiyá kahilen,

“ Juba-ráj ! pratyuttar páṭháibár abhipráy haiyáche ki ? ”

Juba-ráj pratyuttar líkhiyá rákhiyáchilen, patra haste laiýá Osmánke dilen. Osmán lipi haste laiýá kahilen,

“ Ápani aparádh laiben ná ; ámáder paddhati áche, durga-básí keha káháke patra-preran karile, durga-rakshakerá patra páṭh ná kariyá páṭhán ná.”

Juba-ráj kincit bishanna haiyá kahilen, “ eta balá báhulya. Ápani patra khuliyá paṛun ; abhipráy hay páṭháiyá diben.”

Osmán patra khuliyá páṭh karilen. Táháte ei mátra lekhá chila.

“Manda-bhágini! ámi tomár anurodh bismrita haiba ná. Kintu tumi jadi pati-bratá hao, tabe shíghra pati-pathábalamban kariyá átma-kalanka lop karibe.

JAGATSINHA.”

Osmán patra-páth kariyá kahilen, “Rája-putra! ápanár hriday ati kathin.”

Rája-putra niras kariyá kahilen, “Páthán apekshá nahe.”

Osmáner mukh ekṭu árakta haila. Kincit karkash bhangíte kahilen, “bodh kari Páthán sarbánshe ápanár sahit abhadratá ná kariyá thákibe.”

Rája-putra kupita o hailen lajjita o hailen. Ebam kahilen, “ná maháshay! ámi nijer kathá kahitechi ná. Ápani ámár prati sarbánshe dayá prakásh kariyáchen. Ebam bandí kariyá o prána-dán diyáchen; sená-hantá shatrur sánghátik pírár shamatá karáiyáchen;—je byakti kárábáse shrinkhalábaddha thákibek, táháke pramodágáre bás karáitechen. Ár adhik ki kariben? kintu ámi bali ki,—ápanáder bhadratá-jále jarita haitechi; e sukher parinám kichu bujhite páritechi ná. Ámi bandí hai, ámaáke kárágáre sthán din, e dayár shrinkhal haite mukta karun; ár jadi bandí ná hai, tabe ámaáke e hema-pinjare ábaddha rákhár prayojan ki?”

Osmán sthira-citte uttar karilen, “rája-putra! ashubher janya byasta kena? amangalke dákite hay ná, ápanii áise.”

Rája-putra garbita bacane kahilen, “ápanár e kusuma-shajyá cháriyá kárágárer shilá-shajyáy shayan kará rájputerá amangal baliyá gane ná?”

Osmán kahilen, “shilá-shajyá jadi amangaler caram haíta, tabe kshati ki?”

Rája-putra Osmán prati tibra drishti kariyá kahilen, “jadi Katlu Khánke samucit danda dite ná párilám, tabe maranei bá kshati ki?”

Osmán kahilen, “juba-ráj! sábadhán! Pátháner je kathá sei káj.”

Rája-putra hásyá kariyá kahilen, “senápati, ápani jadi ámake bhaya-pradarshan karite ásiyá tháken, tabe jatna biphal jnán ‘karun.”

Osmán kahilen, “raja-putra, ámará paraspar sannidháne erúp paricita áchi, je mithyá bágárambar káhár o uddeshya haite páre ná. Ámi ápanár nikaṭ bishesh kárjya-siddhir janya ásiyáchi.”

Jagatsinha kincit bismita hailen. Kahilen, “anumati karun.”

Osmán kahilen, “ámi ekshane je prastáb kariba, táhá Katlu Khánr ádesh mate karitechi jániben.”

Ju. “Uttam.”

O. “Shraban karun. Rájput Pátháner juddhe ubhay kul kshay haiteche.”

Rája-putra kahilen, “Páthán-kul kshay karái juddher uddeshya.”

Osmán kahilen, “satya baṭe, kintu ubhay kul nipát byatíta eker ucched kata-dúr sambhábaná, táháó dekhite páitechen. Gar Mándáran-jetri-gan nitánta bala-hín nahe dekhiyáchen.”

Jagatsinha íshan-mátra sahásya haiyá kahilen,

“Táñhára kaushala-may baṭen.”

Osmán kahte lágilen, “jáháí hauk. Átma-garimá ámar uddeshya nahe. Mughal samráter sahit anudin bibád kariyá Pátháner Utkale tishthána sukher haibek ná. Kintu Mughal samrát o Páthándigake kadáca nija-kara-talastha karite páriben ná. Ámar kathá átma-shlághá bibecaná kariben ná. Ápani ta rája-nítijna baṭen, bhábiyá dekhun, Dillí haite Utkal kata dúr. Dillíshvar jena Mán-sinher báhu-bale ebár Páthán jaya karilen; kintu kata din táñhár jaya patáká edeshe uríbe! Maháráj Mánsinha sasainya pashcát haiben, ár Utkale Dillíshvarer adhikár lop haibe. Iti-púrbe o ta

Ákbar Sháh Utkal jay kariyáchilen, kintu kata din tathákár kara-gráhi chilen? ebár o jay karile, ebár o táháí ghaṭibe. Ná hay ábár sainya-preran kariben; ábár Utkal jay karun, ábár Páṭhán svádín haibe. Páṭhánérá Bángáli nahe; kakhanao adhínatá svíkár kare náí; eka-jan-mátra jíbíta thákite kakhana svíkár karibeo ná; ihá nisheit kahilám. Tabe ár Rájput Páṭhánér shonite prithibí plábita kariyá káj ki?"

Jagatsinha kahilen, "ápani ki-rúp karite balen?"

Osmán kahilen, "ámi kichui balitcehi ná. Ámár prabhu sandhi karite balen."

Ju. "Ki-rúp sandhi?"

O. "Ubhay pakshei kincit lághab svíkár karun. Nawáb Katlu báhu-bale Banga-desher je ansha jay kariyáchen, táhá tyág karite prastut áchen. Ákbar Sháh o Uṛishyár svatva tyág kariyá sainya laiýá jáun, ár bhabishyate ákraman karite kshánta thákun. Iháte Bádsháher kona kshati náí, baram Páṭhánér kshati. Ámará jáhá kleshe hasta-gata kariyáchi, táhá tyág karitechi; Ákbar Sháh jáhá hasta-gata karite páren náí, táháí tyág karitechen."

Rája-kumár shraban kariyá kahilen, "uttam kathá; kintu e sakal prastáb ámár nikaṭe kena? sandhi-bigraher kartá Maharáj Mánsinha; táñhár nikaṭ dút preran karun."

Osmán kahilen, "Maharájer nikaṭ dút preran kará haiyáchila; durbhágya-bashatal táñhá, nikaṭ ke raṭaná kariyáche je Páṭhánérá maháshayer prána-háni kariyáche. Maharáj sei shoke o sei krodhe sandhir nám o shraban karilen ná; dúter katháy bishvás karilen ná; jadi maháshay svayam sandhir prastába-kartá hayen, tabe tini sammata haite páren."

Rája-putra Osmáner prati punar-bár sthira-drishti kariyá kahilen,

"Sakal kathá parishkár kariyá balun. Ámár hastákshar preran karileo Maharájer pratíti janmibár sambhábaná. Tabe ámáke svayam jáite kena kahitechen?"



O. "Táhár káran ei je, Maháráj Mánsinha svayam ámadiger abasthá sampúrna abagata nahen ; ápanár nikaṭ prakrita bala-battá jánite páriben. Ár maháshayer anurodhe bishesh kárjya-siddhir sambhábaná ; lipi-dvárá se-rúp nahe. Sandhir áshu ek phal ei haibe, je ápani punar-bár kára-mukta haiben. Sutarám Nawáb Katlu Khán siddhánta kariyáchen, je ápani e sandhite abashya anurodh kariben."

Ju. "Ámi pitri-sannidhane jáite asvíkrita nahi."

O. "Shuniyá sukhí hailám ; kintu ár o ek nibedan áche. Ápani jadi ai-rup sandhi-sampádan karite ná páren, tabe ábár e durga-madhye pratyágaman karite angíkár kariyá jáun."

Ju. "Ámi angíkár karilei je pratyágaman kariba táhár nishcay ki?"

Osmán hásiyá kahilen, "táhá niscay baṭe. Rájputer bákyá je langhan hay ná táhá sakalei jáne."

Rája-putra santushta haiyá kahilen, "ámi angíkár karitechi, je pitár sahit sákshát parei ekákí durge pratyágaman kariba."

O. "Ár kona bishayo svíkár karun ; táhá hailei ámará nisshesh bádhita hai. Ápani je Mahárájer sákshát lábh karile ámadiger básanánujáyí sandhir udjogí haiben táháó svíkár kariyá jáun."

Rája-putra kahilen, "senápati maháshay ! e angíkár karite párilám ná. Dillír samrát ámadigake Páṭhán-jaye nijata kariyáchen ; Páṭhán jayai kariba. Sandhi karite nijukta karen náí, sandhi kariba ná. Kimbá se anurodhao kariba ná."

Osmáner mukha-bhangíte santosh athaca kshobh ubhayai prakásh haila ; kahilen,

"Juba-ráj ! ápani Rájputer nyáy uttar diyáchen ; kintu bibecaná kariyá dekhun ápanár muktir ár anya upáy náí."

Ju. "Ámar muktite Dillíshvarer ki ? Rájput kuleo anek rája-putra áche."

Osmán kátar haiyá kahilen, “Juba-ráj! ámár parámarshashunun, e abhipráy tyág karun.”

Ja. “Kena maháshay?”

O. “Rája-putra; spashta kathá kahitechi; ápanár dvára kárjya siddhi haibek baliyái Nawáb Sáhíb ápanáke e parjyanta ádare rákhiyáchilen; ápani jadi táháte bakra hayen, tabe ápanár samúha pírá ghaṭáiben.”

Ja. “Ábár bhaya-pradarshan! ei mátra ámi kára-báser práthaná ápanáke jánáiyáchi.”

O. “Juba-ráj! kebal kára-básei jadi Nawáb tripta hayen, tabe mangal jániben.”

Jubaráj bhrú-bhangí karilen. Kahilen, “ná hay Bírendra-sinher rakta-srotah briddhi karáiba.” Cakshu haite táñhár agni-sphulinga nirgata haila.

Osmán kahilen, “ámi bidáy hailám. Ámár kárjya ámi karilám, Katlu Khánr ádesh anya dút mukhe shraban kariben.”

Kichu pare kathita dút ágaman karila. Se byakti sainik purusher besha-dhári, sádháran padátik apekshá kichu ucca-padastha sainiker nyáy. Táñhár samabhiyáhári ár cári jan astra-dhári padátik chila. Rája-putra jijnásá karilen, “tomár kárjya ki?”

Sainik kahila, “ápanár básá-griha paribartan karite haibek.”

“Ámi prastut áchi, cala,” baliyá Rája-putra dúter anugámi hailen.

## DVÁDASH PARICCHED.

## ALAUKIK ABHARAN.

Mahotsab upasthit. Adya Katlu Khánr janma-din. Dibase ranga, nritya, dán, áhár, pán ityádite sákalei byáprita chila. Rátre tatodhik. Ei-mátra sáyáhna kál uttírna haiyáche ; durga-madhye áloka-may ; sainik, sipáhi, umará, bhritya, paura-barga, bhikshuk, madyapa, naṭ, nartakí, náyak, náyiká, bádak, aindra-jálik, pushpa-bikretá, gandha-bikretá, támbúl-bikretá, áháriya-bikretá, shilpa-kárjyotpanna drabya-játa bikretá ; ei sakale caṭur-dik paripúrna ! Jatháy jáo, kebal dípa-málá ; gíta-bádyá, gandha-bári, pán, pushpa, bázi, beshyá. Antappura-madhye-o katak katak ai-rúp. Nawáber bihára-griha apekshá-krita sthiratar, kintu apekshá-krita pramoda-may. Kakshe kakshe rajata-díp, sphátika-díp gandha-díp, snigdho-jjval álok barshan kariteche ; sugandhi-kusuma-dám pushpádháre, stambhe, shajyáy, ásane, ár pura-básinídiger ange biráj kariteche ; báyu ár goláber gandher bhár bahan karite páre ná ; aganita dási-barga, keha bá haima-kárjya-khacita basan, keha bá icchá-mata níl, lohit, shyámal, páṭaládi barner cína-bás, paridhán kariyá anger svarnálinkár prati díper áloke ujval kariyá bhramiteche. Táhára jáhádiger dásí, se sundarírá kakshe kakshe basiyá mahá-jatne besha-binyás karitechilen. Áj Nawáb pramoda-mandire ásiyá sakalkei laiýá pramod kariben ; nritya-gít haibe. Jáhár jáhá abhíshta, se táhá siddha kariyá laibek. Keha áj bhrátár cákari kariyá diben ásháy mátháy ciruní zore ditechilen. Apará, dásír sankhyá briddhi kariyá laiben bhábiyá, alaká-guccha bakshapparjyanta námáiyá dilen. Káháro naba-prasúta putrer dána-svarúp kichu-sampatti hasta-gata kará abhilásh, ejanya ganḍe raktimá-bikásh karibá abhipráye gharshan karite karite rudhir báhir karilen. Keha bá Nawáber kona preyasí lalanár naba-prápṭa ratnálinkárer anurúp alankár kámanáy caksher níce ákarna kajjala lepan karilen. Kona candíke basan paráite dásí peshwáz máráiyá phelila ; candí táhár gále ektá cápar márilen. Kona pragalbhá bayo-máhátmye kesha-ráshir bhár krame shithila-múl haiyá ásitechila, kesha-binyása-kále dásí ciruní dite katakti eul cirunír sange uṭhiyá áсила ; dekhíyá keshá-dhikáriní dara-bigalita cakshe ucca-rabe káñdite lágilen.

Kusuma-bane sthala-padminí-bat, bihanga-kule kalápiní-bat ek sundarí besha-binyás samápan kariyá, kakshe kakshe bhraman karitechilen. Adya káháro kotháo jáite pratibandhak chila ná. Je khánkár je saundarjya, bidhátá se sundaríke táhá diyáchen ; je sthāner je alankár, Katlu Khán táhá diyáchila, tathápi se ramanír mukha-madhye kichu-mátra saundarjya-garba bá alankára-garba-cihna chila ná. Ámod, hási, kichui chila ná. Mukha-kánti gambhír sthir, cakshe kaṭhor jválá.

Bimalá ei-rúp, purí-madhye sthāne sthāne bhraman kariyá ek susajjí-bhúta grihe prabesh karilen, prabeshānantar dvár argala-baddha karilen. E utsaber dīneo se kaksha-madhye ektí mátra kshínálok jvalitechila. Kaksher ek pránta-bháge eka-khāni pálang chila, sei pálange ápáda-mastak shajyottara-cc hade ábrita kariyá keha shayan kariáchila. Bimalá pálanger párshve dáñṛáiyá mridu-svare kahilen,

“ Ámi ásiyáchi.”

Shayán byakti camakiter nyáy mukher ábaran dūr karila.

Bimaláke cinite páriyá, shajyottara-cc had tyág kariyá, gátrot-thán kariyá basila, kona uttar karila ná.

Bimalá punarapi kahilen,

“ Tilottamá ! ámi ásiyáchi.”

Tilottamá tathápi kona uttar karilen ná. Sthira-drishṭite Bimalár mukha-prati cahiyá rahilen.

Tilottamá ár se brírá-sankucitá bálíká nahe. Tad-dāṇḍe táháke sei kshínáloke dekhile bodh haita, je dash batsar parimán bayo-briddhi haiyáche. Deha atyanta shírna ; mukh malin. Paridhán eka-khāni sankírnáyatan malina bás. Abinyasta kesha-bháre dhúli-ráshi jarita haiyá rahiyáche. Ange alankárer lesa ná ; kebal púrbe je alankár paridhán kariten táhár cihna rahiyáche mátra.

Bimalá punarapi kahilen,

“Ámi ásiba baliyáchilám—ásiyáchi. Kathá kahitecha ná kena?”

Tilottamá kahilen, “je kathá chila táhá sakal kahiyáchi. \* Ár ki kahiba?”

Bimalá Tilottamár svare bujhite párilen, je Tilottamá rodan karitechilen; mastake hasta diyá táñhár mukh tuliya dekhilen, cakshur jale mukh plábita rahiyáche; ancal sparsha kariyá dekhilen ancal sampúrna ardra. Je upádháne máthá rákhiyá Tilottamá shayan kariyáchilen, táháte hát diyá dekhilen, táháo plábita. Bimalá kahilen,

“Eman dibá-nishi káñdile sharír kay din bahibe?”

Tilottamá ágraha-sahakáre kahilen,

“Bahiyá káj ki? eta din rahila kena ei manas-táp.”

Bimalá niruttar hailen. Tinio rodan karite lágilen.

Kiyat-kshan pare Bimalá dírga-nisshvás parityág kariyá kahilen,

“Ekhan ájikár upáy?”

Tilottamá asantqsher sahit Bimalár alankárádir dike punar-bár cakshuppát kariyá kahilen,

“Upáyer prayojan ki?”

Bimalá kahilen,

“Báchá! tácchílya kario ná; ájo ki Katlu Khánke bishesh jána ná? ápanár abakásh abhábeo baṭe, ámadíger shok nibáranártha abakásh dewár abhilásheo baṭe, e parjyanta durátmá ámadígake kshamá kariyáche; áj parjyanta ámadíger abasarer je símá táhá púrbei baliyá diyáche. Sutarám áj ámadígake nritya-sháláy ná dekhile ná jáni ki pramád karibe táhá balite pári ná.”

Tilottamā kahilen,

“Ābār pramād ki?”

Bimalā kincit sthir haiyā balilen,

“Tilottamā eka-bāre nirāsh hao kena? ekhano amādiger prān āche, dharma āche; jata din prān āche, tata din dharma rākhiba.”

Tilottamā takhan kahilen, “tabe mā! ei sakal alankār khuliyā phela; tumi alankār pariyācha, amār cakshus-shūl haiyāche.”

Bimalā īshat hāsiyā kahilen,

“Bāchá, amār sakal ābharan nā dekhiyā amāke tiraskār kario ná.”

Ei baliyā Bimalā nija paridheya bāsa-madhye lukkāyita ek tīkshna-dhār churikā bāhir karilen; dīpa-prabhāy tāhār shānita phalak bidyud-bat camakiyā uṭhila. Tilottamā bismita o bishushka-mukhī haiyā jijnāsa karilen,

“E kothāy pāile?”

Bimalā kahilen, “kāl parjyanta antappura-madhye eka-jan nūtan dāsī āsiyāche dekhiyācha?”

Ti. “Dekhiyāchi—Āsmānī āsiyāche.”

Bi. “Āsmanīr dvārā ihā Abhirām Svāmīr nikaṭ haite anāiyāchi.”

Tilottamā nisshabda haiyā rahilen; tāñhār hriday kampita haite lāgila. Kshanek pare Bimalā jijnāsa karilen, “tumi e besh adya tyāg karibe ná?”

Tilottamā kahilen “ná.”

Bi. “Nriya-gītādite jāibe ná?”

Ti. “Nā.”

Bi. “Tāhāteo nistār pāibe ná.”

Tilottamā kāñdite lāgilen. Bimalā kahilen,

“Sthir haiyā shuna, āmi tomār nishkritir upāy kariyāchi.”

Tilottamá ágraha-sahakáre Bimalár mukha-páne cáhiyá rahilen. Bimalá Tilottamár haste Osmáner anguriya diyá kahilen,

“Ei anguriya rákha; nritya-grihe jáio ná; arddha-rát্রে e dike utsab sampúrna haibek ná; se parjyanta ámi Páthánke nibritta rákhite páriba, ámi je tomár bimátá táhá se jániyáche, tumi ámár sáksháte ásite páribe ná ei chale nritya-gít samádhá parjyanta táhár darshana-báncchá kshánta rákhite páriba. Arddha-rát্রে antap-pura-dváre jáio; tatháy ár ek byakti tomáke ei-rúp ár ek anguriya dekháibe. Tumi nirbhaye táhár sange gaman kario, jekháne laiýá jáite balibe, se tomáke tatháy laiýá jáibek. Tumi táháke Abhirám Svámír kuṭíre laiýá jáite kahio.”

Tilottamá shuniyá camat-krita hailen; bismaye hauk bá áhláde hauk, kiyat-kshan kathá kahite párilen ná, pare kahilen,

“E brittánta ki? e anguriya tomáke ke dila?”

Bimalá kahilen, “se sakal bistar kathá; anya-samaye abakáshamata kahiba. Ekshane nissankoca-citte jáhá balilám táhá kario.”

Tilottamá kahilen, “tomár ki gati haibe? tumi ki prakáre báhir haibe?”

Bimalá kahilen, “ámár janya cintá kario ná. Ámio anya upáye báhir haiyá kál práte tomár sahít milita haiba.”

Ei baliyá Bimalá Tilottamáke prabodh dilen. Kintu tini je Tilottamár janya nija mukti-path rodh karilen táhá Tilottamá kichui bujhite párilen ná.

Aneka-din Tilottamár mukhe harsha-bikásh hay ná; Bimalár kathá shuniyá Tilottamár mukh áj harshotphulla haila.

Bimalá dekhiyá antare pulaka-púrna hailen. Báshpa-gada-gada-svare kahilen, “tabe ámi ekshane calilám.”

Tilottamá kincit sankocer sahít kahilen, “dekhitechí tumi durger sakal sambád páiyácha, ámadíger átmíya-barga kotháy, ke keman áche baliyá jáo.”

Bimalá dekhilen e bipad-ságareo Jagatsinha Tilottamár mano-madhye jágiteche. Bimalá raja-putrer nishthur patra páiyáchilen ; táháte Tilottamár námollekho náí ; e kathá Tilottamá shunile kebal dagdher upar dagdha haiben mátra ; atae se sakal kathá kichu-mátra ná baliyá uttar karilen ;

“ Jagatsinha ei durga-madhyei áchen ; tini sháririk kushale áchen.”

Tilottamá nírah haiyá rahilen.

Bimalá cakshu muchite muchite tathá haite gaman karilen.

## TRAYODASH PARICCHED.

### ANGURÍYA PRADARSHAN.

Bimalá gaman karile par, ekákiní kaksha-madhye basiýá Tilottamá je sakal cintá karitechilen, táhá sukh dukkha ubhayeri káran. Pápátmár pinjar haite je áshu mukti páibár sambhábaná haiyáche, e kathá muhur-muhuh mane parite lágila ; kintu kebal ei kathái nahe, Bimalá je táñháke pránádhik sneha karen, Bimalá haitei je táñhár uddhár haibár upáy haila, ihá punah punah mano-madhye ándolan kariyá dvi-gun sukhí haite lágilen. Ábár bhábite lágilen, “ mukta hailei bá kothá jáiba ? ár ki pitri-griha áche ? ” Tilottamá ábár káñdite lágilen. Sakal cintár samatá kariyá ár ek cintá mano-madhye pradípta haite lágila. “ Raja-kumár tabe kushale áchen ? kotháy áchen ? ki bhábe áchen ? tini-o ki bandí ? ” ei bhábite bhábite Tilottamá báshpákula-locaná haite lágilen. “ Há adrishta ! Rája-putra ámar-i janya bandí. Táñhár carane prán dileo ki ihár shodh haibe ? ámi táñhár janya ki kariba ? ” Ábár bhábite lágilen, “ tini ki kárágáre áchen ? keman se kárágár ? sekháne ki ár kehai jáite páre ná ? tini kárágáre basiýá ki bhábite-chen ? Tilottamá baliyá ki táñhár mane pariteche ? pariteche bai ki ? ámi-i je táñhár e jantranár múl ! ná jáni mane mane ámake kata kaṭu balitechen.” Ábár bhábitechen “ se ki ? ámi e kathá kena bhábi ! tini ki káháke kaṭu balen ? tá nay, tabe ei áshanká, jadi



ámáke bhuliyá giyá tháken. Ki jadi ámi Jabana-griha-básiní haiyáchi baliyá ghrináy ámáke ár mano-madhye sthán ná den.” Ábár bháben, “ná ná—tá kena kariben ; tinio jeman durga-madhye bandí ámio temani bandí-mátra ; tabe kena ghriná kariben ? tabu-o jadi karen, tabe ámi táñr páye dhariyá bujháiba. Bujhiben. ná ? bujhiben bai ki. Ná bujhen táñhár sammukhe prana-tyág kariba. Áge águne parikshá haita, kalite táhá hay ná ; ná hauk ámi ná hay táñhár sammukhe águne prána-tyágai kariba ! ” Ábár bháben, “kabei bá táñhár dekhá páiba ? keman kariyá tini mukta haiben ? ámi mukta haile ki kárjya-siddha haila ? e anguriya bimátá kotháy páilen ? táñhár muktir janya e kaushal hay ná ? e anguriya táñhár nikat pátháile hay ná ? ke ánáke laite asibe ? táhár dvára ki kona upáy haite páribe ná ? bhála, táháke jijnásá kariba ki bale. Eka-bár sáksháto ki páite páribe ná ? ” Ábár bháben, “keman kariyá bá sákshát karite cáhiba ? sákshát hailei bá ki baliyái kathá kahiba ? ki kathá baliyái bá maner jválá juráiba.”

Tilottamá abirata cintá karite lagilen.

Eka-jan paricáriká griha-madhye prabesh karila.

Tilottamá táháke jijnásá karilen, “rátri kata ? ”

Dási kahila, “dvitíya prahar atíta haiyáche.” Tilottamá dásir bahir-gaman pratikshá karite lágilen. Dási prayojan samápan kariyá caliyá gele, Tilottamá Bimalá-pradatta anguriya laiýá kaksha-madhya haite játré karilen. Takhan ábár mane áshanká haite lágila ; pá káñpe hriday káñpe ! mukh shukháy ; eka-pade agra-sar eka-pade pashcát haite lágilen. Krame sáhase bhar kariyá antappura-dvár parjyanta gelen. Paura-barga Khojá Habshí prabhriti sakalei pramode byasta ; keha táñháke dekhila ná ; dekhileo tat-prati mano-jog karila ná ; kintu Tilottamár bodh haite lágila, jena sakalei táñháke lakshya kariteche. Kona krame antappura-dvár parjyanta ásilen ; tatháy praharí-gan ánande unmatta. Keha nidrita, keha jágrate acetan, keha arddha-cetan. Keha táñháke lakshya karila ná ; eka-jan mátra dváre dandáyamán chila ; seo praharí besha-dhári. Se Tilottamáke dekhíyá kahila,

“ Ápanár háte ángaṭi áche ? ”

Tilottamá sabhaye Bimalá-datta anguríya dekháilen, praharí-beshí uttama-rúpe sei angurí niríkshan kariyá nija hastastha anguríya Tilottamáke dekháila. Pare kahila, “ámár sange ásun, kona cintá náí.”

Tilottamá cancela-citte praharír sange sange calilen. Antap-pura-dváre praharí-gan je-rúp shithila-bhábápanna, sarbatra praharí-gan práy sei-rúp Bishesh adya rátre abárita-dvár, kehai kona kathá kahila ná. Praharí Tilottamáke laiýá náná dvár, náná prakoshtha, náná prángana-bhúmi, atikram kariyá ásite lágila. Parisheshe durga-pránte phaṭake ásiyá kahila, “ekshane kotháy jáiben ájná karun, laiýá jái.”

Bimalá ki baliýá diyáchilen táhá Tilottamár smaran haila ná. Áge Jagatsinhake smaran haila. Icehá praharíke kahen, “jatháy rája-putra áchen tatháy laiýá cala.” Kintu púrba-shatru lajjá ásiyá bairitá sádhila. Kathá mukhe báñdhiyá áсила. Praharí punar-bár jünásá karila, “ kotháy laiýá jáiba ? ”

Tilottamá kichui balite párilen ná ; jena jnána-shúnya hailen, ápaná-ápani-i hrit-kampa haite lágila. Nayane dekhite, karne shunite pán ná ; mukh haite ki kathá báhir haila táháó kichu jánite párilen ná ; praharír karne arddha-spashta “Jagatsinha” shabdaṭi prabesh karila.

Praharí kahila, “Jagatsinha ekshane kárágáre ábaddha áchen, se anyer agamya. Kintu ámar prati emat ájná áche je, ápani jatháy jáite cáhiben tatháy laiýá jáiba. Ásun.”

Praharí durga-madhye punaprabesh karila. Tilottamá ki karitechen, kotháy jáitechen, kichui bujhite ná páriyá kaler puttálir nyáy sange sange phirilen ; sei bhábe táhár sange sange calilen. Praharí kárágára-dváre gaman kariyá dekhila je, anyatra praharí-gan je-rúp pramodásakta haiyá nija nija kárjye shaithilya kariteche, ekháne se-rúp nahe, sakale-i sva sva stháne satarka áche. Eka-janke jijnásá karila rája-putra kon stháne áchen ? se anguli-nirdesh

dvára dekháiyá dila. Anguriya-báhak praharí kárágára-rakshíke jijnásá karila bandí ekshane nidrita ná jágarita áchen ? kárágára-rakshí kaksha-dvár parjyanta gaman kariyá pratyágaman púrbak kahila,

“Bandír uttar páiyáchi, jágiyá áche.”

Anguriya-báhak praharí rakshíke kahila, “ámáke o kaksher dvár khuliyá dáo, ei strí-lok sákshát karite jáibek.”

Rakshí camat-krita haiyá kahila, “se ki ! emat hukm náí tumi ki jána ná ?”

Anguriya-báhak kárágárer praharíke Osmáner sánketik auguriya dekháila. Se tat-kshanát nata-shir haiyá, kaksher dvárodgháñan kariyá dila.

Rája-kumár kaksha-madhye ek sāmānya caupáyār upar shayan kariyáchilen ; dvárodgháñan shabda shuniyá kautuhala-prajukta dvára-prati cáhiyá rahilen. Tilottamá báhir dike dvárer níkaṭ parjyanta ásiyá ár ásite páriken ná. Ábár pá cale ná ; dvára-párshve kabát dhariyá dáñráiyá rahilen.

Anguriya-báhak Tilottamáke griha-madhye prabesh karite anicchuk dekhíyá kahila,

“E ki ? ápani ekháne bilamba karen kena ?” tathápi Tilottamár pá uṭhila ná.

Praharí punar-bár kahila, “ná ján tabe pratyágaman karun. e dáñráibár sthán nahe.”

Tilottamá pratyágaman karite udyata hailen. Ábár se dike o pá sare ná. Ki kare ! praharí byasta haila. Bhábite bhábite ápanár ajnáta-sáre Tilottamá ek pá agrasar hailen. Tilottamá kaksha-madhye prabesh karilen.

Kaksha-madhye prabesh kariyá rája-putrer darshana-mátra ábár Tilottamár gati-shakti rahit haila, ábár dvára-párshve prácír abalambane adho-mukhe dáñráilen.

Rája-putra prathame Tilottamáke cinite párilen ná. Strí-lok dekhiyá bismita hailen. Ramaní prácír dhariyá adho-mukhe dáñráila, nikaṭe áise ná dekhiyá ár o bismayápanna hailen. Shajyá haite gátrotthán kariyá dvárer nikaṭe ásilen, niríkshan kariyá dekhílen, cinite párilen.

Tilárdhha janya nayane nayane milita haila. Tat-kshanát Tilottamár cakshu amani prithibí-páne námila; kintu sharír íshat sammukhe helila, jena rája-putrer caran-tale patita haiben.

Rája-putra kinchit pasheáte sariyá dáñráilen; amani Tilottamár deha mantra-mugdha-bat stambhita haiyá sthir rahila. Kshana-prasphuṭíta hrít-padma sange sange shukháiyá uṭhila. Rája-putra kathá kahilen,

“Bírendrasinher kanyá?”

Tilottamár hridaye shel bindhila. “Bírendrasinher kanyá?” Ekhanár ki ei sambodhan? Jagatsinba ki Tilottamár nám o bhuliyá giyáchen? Ubhayei kshanek nírab haiyá rahilen. Punar-bár rája-putra kathá kahilen,

“Ekháne ki abhipráye?”

“Ekháne ki abhipráye!” ki prashna! Tilottamár mastak ghurite lágila; cári-dike kaksha, shajyá, pradíp, prácír sakal-i jena ghuriyá beṛáite lágila; abalambanártha prácíre mastak diyá dáñráilen.

Rája-putra aneka-kshan pratyuttar pratyásháy dáñráiyá rahilen; ke pratyuttar dibe? pratyuttarer sambhábaná ná dekhiyá kahilen,

“Tumi jantraná páitecha, phiriyá jáo, púrba-kathá bismrita hao.”

Tilottamár ár bhram rahila ná, akasmát briksha-cyuta ballí-bat bhú-tale patitá hailen.

## CATURDASH PARICCHED.

MOHA.

Jagatsinha ánata haiyá dekhilen Tilottamár spanda náí. Nija bastra-dvárá byajan karite lágilen, tathápi táhár kona sanjñá-cihna ná dekhíyá, praharíke dákilen.

Tilottamár sangí táñhár níkaṭe áсила. Jagatsinha táháke kahilen,

“Ini akasmát múrechitá haiyáchen. Ke iháñr sange ásiyáche. Táháke ásiyá shushrúshá karite bala.”

Praharí kahila, “kebal ámi-i sange ásiyáchi.” Rája-putra bismayápanna haiyá kahilen, “tumi !”

Praharí kahila, “ár keha áise náí.”

“Tabe ki upáy haibe ? kona paura-dásíke sambád kara.”

Praharí calila. Rája-putra, ábár táháke dákíyá kahilen, “shuna, apar káháke sambád dile gola-jog haibe. Ár áj rátre kei bá pramod tyág kariyá ihár sáhájye ásibe ?”

Praharí kahila, “seo baṭe. Ár, káhákei bá praharírá kárágáre prabesh karite díbe ? anya lokke kárágáre ánite ámar sáhas hay ná.”

Rája-putra kahilen, “tabe ki kariba ? ihár eka-mátra upáy áche ; tumi Jhaṭiti dásír dvárá Nawáb-putrír níkaṭ e kathár sambád kara.”

Praharí druta-bege tad-abhipráye calila. Rája-putra sádhyamata Tilottamár shushrúshá karite lágilen. Takhan rája-putra mane ki bhábitechilen, ke balibe ? cakshe jal ásiyáchila ki ná ? ke balibe ?

Rája-kumár ekákí kárágáre Tilottamáke laiýá atyanta byasta hailén. Jadi Áyeshár níkaṭ sambád jáite ná páre, jadi Áyeshá kona upáy karite ná páren, tabe ki haibe ?

Tilottamár krame alpa alpa cetaná haite lágila. Sei kshanei mukta dvára-pathe Jagatsinha dekhite páilen je, praharír sange duiťí strí-lok ásiteche. Eka-jan abagunṭhana-batí. Dúr haite, abagunṭhana-batír unnata-sharír, sangíta-madhur pada-binyás, lábanya-may gríbá-bhangí dekhiyá rája-putra jánite páilen je, dásí sange Áyeshá svayam ásitechen, ár jena sange sange Bharasá ásitechen.

Áyeshá o dásí praharír sange kárágára-dváre ásile dvára-rakshaḥ anguriya-báhak praharíke jijnásá karila, “iháder o jáite dite haibe ki?”

Anguriya-báhak kahila, “tumi jána—ámi jáni ná.” Rakshí kahila, “uttam.” Ei baliyá strí-lokdigake kaksha-madhye prabesh karite nishedh karila. Nishedh shuniyá Áyeshá mukher abagunṭhan mukta kariyá kahilen,

“Praharí! ámáke prabesh karite deha, jadi iháte tomár prati kona manda ghaṭe ámár dosh dio.”

Praharí Áyesháke cinita ná. Kintu dásí cupi cupi paricay dila. Praharí bismita haiya abhibádan karila, ebam kara-jore kahila, “áiner aparádh márjaná hay, ápanár kothá o jáite nishedh náí.”

Áyeshá kárágára-madhye prabesh karilen. Se samaye tini hásitechilen ná, kintu mukh svatah sahásya; bodh haila hásitechen. Kárágárer shrí phirila, káhár o bodh rahila ná je e kárágár.

Áyeshá rája-putrake abhibádan kariyá kahilen,

“Rája-putra! e ki sambád?”

Rája-putra ki uttar kariben? uttar ná kariyá anguli-nirdeshe bhú-tala-sháyini Tilottamáke dekháiyá dilen.

Áyeshá Tilottamáke niríkshan kariyá jijnásá karilen,

“Ini ke?”

• Rája-putra sankucita haiyá kahilen,

“Bírendrasinher kanyá.”

Āyeshá Tilottamáke kole kariyá basilen. Ār keha kona rúp sankoc karite párita; sát páñc bhábita; Āyeshá eka-báre kroṇe tuliyá lailen.

Āyeshá jáhá kariten táháí sundar dekháita; sakal kárjya sundar karite páriten; jakhan Tilottamáke kroṇe laiýá basilen, Jagat-sinha ár dásí ubhayei mane mane bhábilén, “ki sundar!”

Dásír hasta diyá Āyeshá goláb sharbat prabhriti ániyáchilen; Tilottamáke tat-samudáy seban o secan karáite lágilen. Dásí byajan karite lágila; púrbei Tilottamár cetaná haiyá ásitechila; ekshane Āyeshár shushrúsháy sampúrna-rúp sanjná-prápta haiyá uṭhiyá basilen.

Cári-dik cáhibá-mátra púrba-kathá mane paṛila; tat-kshanát Tilottamá kaksha haite nishkránta haiyá jáitechilen, kintu e rátrér shárírik o mánasik parishrame shírna tanu abasanna haiyá ásiyá-chila; jáite párilén ná, púrba kathá smaran haibá-mátra mastak ghúrnita haiyá amani ábár basiyá paṛilen. Āyeshá táñhár hasta dhariyá kahilen,

“Bhagini! tumi kena byasta haitecha? tumi ekshane ati durbalá, ámár grihe giyá bishráñ karibe cala, pare tomár jakhan icchá takhan abhipreta stháne tomáke pátháiyá diba.”

Tilottamá uttar karila ná.

Āyeshá praharír nikaṭ se jata-dúr jáne sakal-i shuniyáchilen, ataeb Tilottamár mane sañdeha áshanká kariyá kahilen,

“Ámáke abishvás karitecha kena? ámi tomár shatru-kanyá baṭe, kintu táí baliyá ámáke abishvásiní bibecaná kario ná. Ámá haite kona kathá prakásh haibe ná. Rátri abasán haite ná haite-i je-kháne jáibe, sei-kháne dásí diyá pátháiyá diba. Keha kona kathá prakásh karibe ná.”

Ei kathá Āyeshá eman sumishta-svare kahilen, je Tilottamár tat-prati kichu-mátra abishvás haila ná, bishesh ekshane calite o ár páren ná; Jagatsinher nikaṭ basiyá o thákite páren ná, sutarám svíkritá hailen. Āyeshá kahilen,

“Tumi ta calite páribe ná. Ei dásír upar sharírer bhar rákhiyá cala.”

Tilottamá dásír skandho hasta rákhiyá tad-abalambane dhíre dhíre calilen. Áyeshá o rája-putrer nikaṭ bidáy hayen ; rája-putra táñhár mukha-prati cáhiyá rahilen, jena kichu baliben. Áyeshá bháb bujhite páriyá dásíke kahilen,

“Tumi iháñke ámár shayanágáre basáiyá punar-bár ásiyá ámáke laiýá jái o.”

Dásí Tilottamáke laiýá calila.

Jagatsinha mane mane kahilen, “tomáy ámay ei dekhá shuná.” Gambhír nisshvás tyág kariyá nisshabda haiyá rahilen. Jata-kshan Tilottamáke dvára-pathe dekhá gela tata-kshan tat-prati cáhiyá rahilen.

Tilottamá o bhábitechilen, “ámár ei dekhá shuná.” Jata-kshan drishti-pathe chilen tata-kshan phiriyá cáhilen ná. Jakhan phiriyá cábilen takhan ár Jagatsinhake dekhá gela ná.

Anguriya-báhak Tilottamár nikaṭe ásiyá kahila, “tabe ámi bidáy hai ? ”

Tilottamá uttar dilen ná. Dásí kahila “háñ.” Praharí kahila, “tabe ápanár nikaṭ je sánketik anguriya áche phiráiyá diun.”

Tilottamá anguriya laiýá praharíke dilen. Praharí bidáy haila.

## PANCADASH PARICCHED.

### MUKTA-KANṬHA.

Tilottamá o dásí kaksha-madhyha haite gaman karile Áyeshá shajyár upar ásiyá basilen ; tatháy ár basibár ásan chila ná. Jagatsinha nikaṭe dáñráilen.

Áyeshá kabará haite ektí goláb khasáiya táhár dalguli nakhe chinrite chinrite kahilen,



“Rája-kumár, bhábe bodh haiteche je ápani ámake ki baliben. Ámá haite jadi kona karma siddha haite páre, tabe balite sankoc kariben ná; ámi ápanár kárjya karite param sukhí haiba.”

Rája-kumár kahilen, “Nawáb-putrí, ekshane ámar kichuri bishesh prayojan náí. Se janya ápanár sáksháter abhiláshí chilám ná. Ámar ei kathá, je ámi je dashápanna haiyáchi iháte ápanár sahít punar-bár dekhá haibe emat bharasá kari ná, bodh kari ei dekhá. Ápanár kache je rine baddha áchi táhá katháy pratishodh ki kariba? Ár karjyeo kakhana je táhár pratishodh kariba se adrishter bharasá kari ná. Tabe ei bhikshá je jadi kakhana sádhyá hay, jadi kakhana anyá din hay, tabe ámar prati kona ájná karite sankoc kariben ná—bhaginí jeman sahodarer prati kona ádesh karite sankoc tyág kare ápanio sei-rúp kariben.”

Jagatsinher svar etádrishá sakátar, nairáshya-byanjak, je táháte Áyesháo klisha hailen. Áyeshá kahilen, “ápani eta nirbharasá haitechen kena? ek diner amangal para-dine tháke ná.”

Jagatsinha kahilen, “ámi nirbharasá hai náí, kintu ámar ár bharasá karite icchá kare ná; e jíban tyág karite byatíta ár dháran karite icchá kare ná. E kárágár tyág karite básaná kari ná.”

Je karuna svare rája-putra kathá kahilen, táháte Áyeshá bismita hailen, adhikatará kátar hailen. Takhan ár Nawáb-putrí-bhábh rahila ná; dúratá rahila ná; sneha-mayí ramaní, ramanír nyáy jatne, komal kara-pallabe rája-putrer kara-dháran karilen, ábár takhani táñhár hasta-tyág kariyá, rája-putrer mukha-páne úrddhva-drishti kariyá kahilen,

“Jagat! e dárún dukkha tomár hridaya-madhye kena? ámake para-jnán kario ná. Jadi sáhas dáo tabe bali,—Bírendrasinher kanyá ki—”

Áyeshár kathá shesh haite ná haitei rája-kumár kahilen, “o katháy ár káj ki! se svapna bhanga haiyáche.”

Áyeshá nírabe rahilen; Jagatsinhao nírabe rahilen; ubhaye bahu-kshan nírabe rahilen; Áyeshá táñhár upar mukhábanata kariyá rahilen.

Rāja-putra akasmāt shihariyá uṭhilen ; táñhár kara pallabe kaboshna bári-bindu paṛila. Jagatsinha drishti nimna kariyá Áyeshár mukha-padma niríkshan kariyá dekhilen ; Áyeshá káñditechen ; ujjval gaṇḍa-sthale dara-dara dhárá kahiteche.

Rāja-putra bismita haiyá kahilen,

“ E ki Áyeshá ? tumi káñditecha ? ”

Áyeshá kona uttar ná kariyá dhíre dhíre goláb phulṭi nišsheshe chinna karilen. Pushpa shata-khaṇḍa haile kahilen,

“ Juba-ráj ! áj je tomár nikaṭ e bhábe bidáy laiba, táhá mane chila ná. Ámi anek sahya karite pári, kintu kárágáre tomáke ekákí je e manappírár jantraná bhog karite rákhiyá jáiba, táhá páritechi ná. Jagatsinha ! tumi áñṛ sange báhire áisa ; ashva-sháláy ashva áche, diba ; adya rátrei nija-shibire jaio.”

Tad-dandē jadī Ishta-Debī Bhabání sasharíre ásiyá bara-pradá haiten, tathápi rája-putra adhik camat-krita haite páriten ná. Rāja-putra prathame uttar karite páriken ná. Áyeshá punar-bár kahiṇen,

“ Jagatsinha ! Rāja-kumár ! esa.”

Jagatsinha aneka-kshan pare kahilen,

“ Áyeshá ! tumi ámáke kárágár haite mukta kariyá díbe ? ”

Áyeshá kahilen,

“ Ei dandē.”

Rá. “ Tomár pitár ajnáte ? ”

Á. “ Se'janya cintá kario ná, tumi shibire gele—ámi táñháke jánáiba.”

“ Praharírá jáite díbe kena ? ”

Áyeshá kanṭha haite ratna-kanṭhi chinṛiyá dekháiyá kahilen,

“ Ei puraskára-lobhe praharí path cháṛiyá díbek.”

Rāja-putra punar-bár kahilen,

“E kathá prakásh haile tumi tomár pitár nikaṭ jantraná páibe.”

“Táháte kshati ki?”

“Āyeshá! ámi jáiba ná.”

Āyeshár mukh shuska hails. Kshunna haiyá jijnásá karilen,  
“kena?”

Rá. “Tomár nikaṭ prána-parjyanta páiyáchi, tomár jáháte jantraná haibe táhá ámi kadáca kariba ná.”

Āyeshá práy ruddha-kanṭhe kahilen,

“Nishcita jáibe ná.”

Rāja-kumár kahilen, “tumi ekákiní jáo.”

Āyeshá punar-bár nírab haiyá rahilen. Ābár cakshe dara-dara dhára bigalita haite lágila. Āyeshá kashte ashru-sambaran karite lágilen.

Rāja-putra Āyeshár nisshabda rodan dekhiyá camat-krita hailen.  
Kahilen,

“Āyeshá! rodan karitecha kena?”

Āyeshá kathá kahilen ná. Rāja-putra ábár kahilen,

“Āyeshá! ámár anurodh rákha, rodaner káran jadi prakáshya bay, tabe ámár nikaṭ prakásh kara. Jadi ámár prán dán karile tomár e nírab rodaner káran nirákaran bay, táhá ámi kariba. Ámi je bandítva svikár karilám, kebal ihátei kakhana Āyeshár cakshe jal áise ná. Tomár pitár kárágáre ámár nyáy anek bandí kashta páiyáche.”

Āyeshá áshu rája-putrer kathár uttar ná kariyá ashru-jal ancak muchilen. Kshanek nírab nishpanda thákiyá kahilen,


“Rāja-putra! ámi ár kándiba ná.”

Rāja-putra prashner uttar ná páiyá kichu kshunna hailen. Ubhaye ábár nírabe mukhábanata kariyá rahilen.

Prakoshtha-prákáre ár ek tritíya byaktir cháyá paṛila; keha táhá dekhite páilen ná. Tritíya byakti ásiyá ubhayer níkaṭe dáñráila, tathápi dekhite páilen ná. Kshanek stambher nyáy sthir dáñráiyá pare krodha-kampita-svare ágantuk kahila,

“Nawáb-putri ! e uttam.”

Ubhaye mukh tuliyá dekhilen, Osmán !

Osmán táñhár anucar anguríya-báhaker níkaṭ sabishesh abagata haiyá Áyeshár sandháne ásiyáchilen. Rāja-putra Osmánke se sthale dekhíyá Áyeshár janya shankánvita hailen, páche Áyeshá Osmán bá Katlu Kháñr níkaṭ tiraskritá  apamánitá han. Osmán je krodha-prakáshak svare byangokti karilen, táháte sei-rúpai sambhábaná bodh haila. Byangokti shunibá-mátra Áyeshá Osmáner kathár abhipráy nisshesh bujhite párilen. Muhúrta-mátra táñhár mukh rakta-barna haila. Ár kona adhairjyer cihna prakásh paila ná. , Sthir svare uttar karilen,

“Ki uttam, Osmán ?”

Osmán púrba-bat bhangíte kahilen,

“Nishítthe ekákiní bandí-sahabás Nawáb-putrír pakshe uttam. Bandír janya nishítthe kárágáre aniyam prabeshao uttam.”

Áyeshár pabitra citte e tiraskár sahanátíta haila. Osmáner mukha-páne cáhiyá uttar karilen. Se-rúp garbita svar Osmán kakhana Áyeshár kanṭhe shunen náí.

Áyeshá kahilen, “e nishítthe ekákiní kárágár madhye ásiyá ei bandír sahit áláp kará, ámár icchá. Ámár karma uttam ki adham se katháy tomár prayojan náí.”

Osmán bismita hailen, bismiter adhik kruddhá hailen ; kahilen,

“Prayojan áche ki ná kál práte Nawáber mukhe shunibe.”

Āyeshá púrba-bat kahilen, “jakhan pitá á máke jijnásá kariben ámi takhan táhár uttar diba. Tomár cintá náí.”

Osmán púrba-bat byanga kariyá kahilen,

“Ár jadi ámi jijnásá kari?”

Āyeshá dáñráiyá uñhilen. Kiyat-kshan púrba-bat sthira-drishtite Osmáner prati níríksan karilen; táñhár bishál locan áro jena barddhitáyatan haila; mukha-padma jena adhikátara prasphuṭita haiyá uñhila; bhramara-krishna alakábalír sahít shiro-desh íshat eka-dike helila; hriday, tarangándolita nibira shaibála-jala-bat utkampita haite lágila. Ati parishkár svare Āyeshá kahilen,

“Osmán, jadi tumi jijnásá kara, tabe ámar uttar ei je, ei bandí ámar práneshvar!”

Jadi tan-muhúrte kaksha-madhye bajra-patan haita, tabe Rájput ki Páñhan adhikátara camakita haite páriten ná. Rája-putrer mane andhakár-madhye jena keha pradíp jváliyá dila. Āyeshár nírab rodan ekhan tini bujbhite páriren. Osmán katak katak ghunákshare púrbei erúp sandeha kariyáchilen; eham sei janyai Āyeshár prati erúp tiraskár karitechilen, kintu Āyeshá táñhár sammukhei je mukta-kanṭhe kathá byakta kariben, ihá táñhár svapnero agocar. Osmán niruttar haiyá rahilen.

Āyeshá punarapi kahite lágilen,

“Shuna, Osmán, ábár bali, ei bandí ámar práneshvar,—jábaj-jíban anya keha ámar hridaye sthán páibe ná. Kál jadi badhya-bhúmi ihár shonite árdra hay”—balite balite Āyeshá shihariyá uñhilen—“tathápi dekhibe hridaya-mandire ihár murti pratishthá kariyá anta-kál parjyanta árádhaná kariba. Ei muhúrter par jadi ár cirantan ihár sange dekhá ná hay, kál jadi ini mukta naiyá shata mahilár madhya-bartí han, Āyeshár náme dhikkár karen, tathápi ámi iháñr premákánkshiní dásí rahiba. Áro shuna. Mane kara eta-kshan ekákiní ki kathá balitechilám? balitechilám, ámi daubárika-ganke bákye pári, dhane pári, bashí-bhúta kariyá diba;

pitár ashva-shálá haite ashva diba ; bandí pitri-shibire ekhanai caliyá jáun. Bandí nije paláyane asvíkrita hailen. Nacet tumi eta-kshan iháñr nakhágrao dekhite páite ná.”

Áyeshá ábár ashru-jal muchilen. Kiyat-kshan nírab thákiyá anya prakár svare kahite lágilen, “Osmán, esakal kathá baliyá tomáke klesh ditechi, aparádh kshamá kara. Tumi ámáý sneha kara, ámi tomáý sneha kari ; e ámár anucit. Kintu tumi áji Áyesháke abishvásini bhábiyácha. Áyeshá anya je aparádh karuk, abishvásini nahe. Áyeshá je karma kare táhá mukta-kanthe balite páre. Ekhan tomár sáksháte balilám ; prayojan hay, kál pitár samakshe baliba.”

Pare Jagatsinher dike phiriyá kahilen,

“Rája-putra tumio aparádh kshamá kara. Jadi Osmán áj ámáke manappírita ná kariten, tabe e dagdha hridayer táp kakhanao tomár nikaṭ prakásh páita ná ; kakhanao manushya-karna-gocar haita ná.”

Rája-putra nisshabde dáñráiyá rahiyáchen ; antakkaran santápe dagdha haitechila.

Osmáno kathá kahilen ná. Áyeshá ábár balite lágilen,

“Osmán, ábár bali, jadi dosh kariyá tháki, dosh márjaná kario. Ámi tomár púrba-mata sneha-paráyaná bhaginí ; bhaginí baliyá tumio púrba-sneher lágahab kario ná. Kapáler doshe santápa-ságare jháñp diyáchi ? bhrátri-snehe nairásh kariyá, ámáý atal jale dubáio ná.”

Ei baliyá sundarí dásír pratyágaman pratíkschá ná kariyá ekákiní bahir-gatá hailen. Osmán kiyat-kshan bihvaler nyáy biná-bákye thákiyá, nija-mandire prasthán karilen.

## SHORASH PARICCHED.

## DÁSÍ CARANE.

Sei rajaníte Katlu Khánr bilása-griha-madhye nritya haite-chila. Tatháy apará nartakí keha chila ná—bá apar shrotá keha chila ná. Janma-dinopalakshe Mughal samráterá je-rúp párishada-mandálí madhye ámoda-paráyan thákiten, Katlu Khánr se-rúp chila ná. Katlu Khánr citta ekánta átma-sukha-rata, indriya-triptir abhiláshí. Adya rátre tini ekákí nija bilása-griha-nibásinígane paribeshrita haiyá táhádiger nritya-gít kautuke matta chilen. Khojá-gan byatíta anya purush tatháy ásibár anumati chila ná. Ramaní-gan keha náciteche, keha gáyiteche; keha bádyá kariteche; apar sakale Katlu Khánke beshtan kariyá basiyá shuniteche.

Indriya-mugdha-kar sámagrí sakalai tatháy pracur parimánc bartamán. Kaksha-madhye prabesh kara: prabesh karibá-mátra abirata-sincita gandha-bárir snigdha-ghráne ápáda-mastak shítal hay. Aganita-rajata-dvirada-rada-sphátik shámádáner tñbrojval jválá nayan jhalasita kariteche; aparimita pushpa-ráshi kotháo málákáre, kotháo stúpákáre, kotháo stabakákáre, kotháo ramaní-kesha-páshe, kotháo ramaní-kanthe, snigdhata prabhá prakáshita kariteche. Káháro pushpa byajan, káháro pushpa ábharan, keha bá anyer prati pushpa-kshepaní preran kariteche; pushper saurabh; surabhi bárir saurabh; sugandha díper saurabh; gandha-drabya-márjita bilásiníganer anger saurabh; purí-madhye sarbatra saurabhe byápta. Pradíper dípti, pushper dípti, ramaní-ganer ratnálankárer dípti, sarbopari ghana ghana katáksha-barshiní káminí-mandálir ujval nayana-dípti. Sapta-sur sanmilita madhur bínádi bádyer dhvani ákásha byápiyá uñhiteche, tad-adhik parishkár madhura-ninádi ramaní-kantha-gíti táhár sahít mishiyá uñhiteche; sange sange tála-laya-milita pada-bikshepe nartakír alankára-shinjita-shabda mano-mugdha kariteche.

Ai dekha páthak! jena padma-bane hansí samíranotthita taranga-hillole náciteche; praphula padma-mukhí sabe gheriyá rahiyáche. Dekha, dekha, ai je sundarí nílámbara-paridháná, ai jár

níla bás svarna-tarábalíte khacita, dekha! ki bisháláyata locan! keman megha-bat níl, ki bidyud-bat kaṭáksha. Ai je dekhitecha sundarí símanta-párshve híraka-tará dháran kariyáche, dekhiyácha uhár ki sundar lalát! prashánta, prashasta, parishkár; e laláte ki Bidhátá bilása-griha likhiyáchilen? ai je shyámá pushpábharaná, dekhiyácha uhár keman pushpábharan sájiyáche? nárí-deha shobhár janyai pushpa-srijan haiyáchila. Ai je dekhitecha sampúrna, mridu-rakta, oshthádhār jār; je oshthádhār íshat kuncita kariyá rahiyáche, dekha uhár sucikkan níla-bás phuṭiyá keman barna-prabhá báhír haiteche; jena nirmal nílambu-madhyc púrna-candrálók dekhá jáiteche. Ei je sundarí marála-nindita gríbá-bhangí kariyá hásiyá hásiyá kathá kahiteche, dekhiyácha uhár keman karner kundal duliteche? ko tumi sukeshi sundari? kena urapparjyanta kuncitálaka-ráshi lambita kariyá diyácha? padma-briksha keman kariyá kála-phaniní jaṛáy táhái ki dekháitecha?

Ár, tumi ke sundari, je Katlu Khánr párshve basiyá hema-pátre surá ḍhálitecha? ke tumi, je sakal rákhiyá tomár púrniṭa-lábanya deha prati Katlu Khán ghana ghana satrishna drishti-pát kariteche? ke tumi abyartha kaṭákshhe Katlu Khánr hriday bhed karitecha? O ínadhura kaṭáksha cini; tumi Bimalá. Ata surá ḍhálitecha kena? Dhála, ḍhála, áro ḍhála,—basana-madhyc churiká áche ta? áche bai ki. Tabe ata hásitecha ki-rúpe? Katlu Khán tomár mukha-páne cáhiteche. O ki? kaṭáksha! o ki, ábár ki! ai dekha, surá-sváda-pramatta Jabanke kshipta karile. Ei kaushalei bujhi sakálke barjita kariyá Katlu Khánr preyasí haiyá basiyácha? Ná habe kena, je hási, je anga-bhangí, je saras kathá-rahasya, je kaṭáksha. Ábár sharáb! Katlu Khán, sábadhán! Katlu Khán ki karibe! Je cáhani cáhiyá Bimalá háte surá-pátra diteche. O ki dhvani? e ke gáy? e ki mánusher gáu, ná sura-ramaní gáy? Bimalá gáyakí-diger sahít gáyiteche. Ki sur! ki dhvani! ki lay! Katlu Khán, e ki? man kotháy tomar? ki dekhitecha? same same hásiyá kaṭáksha kariteche, churir adhik tomár hridaye basáiteche, táhái dekhitecha? Amani ta kaṭákshhe prán haran kare, ábár sangíter sandhi-sambandha kaṭáksha. Áro dekhiyácha kaṭáksher sange sange ábár alpa mastaka-dolan? dekhiyácha, sange sange keman karná-



bharan duliteche? Hāñ! ábār surá dhála, de mad de, e ki! e ki! Bimalá uṭhiyá náciteche. Ki sundar! kibá bhangí! de mad! ki anga! ki gaṭhan! Katlu Khán! jahán-panáh! sthir hao! sthir! kámáanal jvaliteche! uh! Katlur sharíre agni jvalite lágila. Piyálá! áhá! de piyálá! meri pyárá ábār ki? er upar hási, er upar kaṭáksha? sharáb! de sharáb!

Katlu Khán unmatta haila! Bimaláke ḍákiyá kahila, “tumi kotháy, priyatame!”

Bimalá Katlu Khánr skandhe ek báhu diyá kahilen, “dási shrí-carane.”—Apar kare—

Tat-kshanát bhayankar cítkár dhvani kariyá Bimaláke Katlu Khán dúre nikshep karila; eham jei nikshep karila amani ápanio dhará-tala-sháyí haila. Bimalá táhár baksha-sthale ámúl tíkshna churiká basáiyá diyáchilen.

“Pisháci—shaitáni!” Katlu Khán ei kathá baliyá cítkár karila. Cítkár karáte mukh diyá ghar-gharí uṭhila.

“Pisháci nahi—shaitání nahi—Bírendrasinher bidhabá strí.” Ei baliyá Bimalá kaksha haite druta-bege paláyan karilen.

Katlu Khánr bānnishpatti-kshamatá jhaṭiti rahita haiyá ásite lágila. Tathápi sádhyā-mata cítkár karite lágila. Bibirá, jathá-sádhyā cítkár karite lágila. Bimaláo cítkár karite karite chuṭilen. Kakshántare giyá kathopakathan shabda páilen. Bimalá úrddhva-shvāse chuṭilen. Ek kaksha-pare dekhen tatháy praharí o khojá gan rahiyáche. Cítkár shuniyá o Bimalár trasta-bháb dekhiyá táhárá jijnásá karila “ki haiyáche?”

Pratyutpanna-mati Bimalá kahilen, “sarba-násh haiyáche. Shíghra jáo, kaksha-madhye dasyu prabesh kariyáche, bujhi Nawábke khun karila.”

Praharí o khojá-gan úrddhva-shvāse kakshábhimukhe chuṭila. Bimalá úrddhva-shvāse antappura-dvárábhimukhe paláyan karilen. Dvāre praharí pramoda-klánta haiyá nidrá jáitechila, Bimalá biná

bighne dvár atíkrām karilen. Dekhilen sarbatrai práy ai rúp, abádhe dauríte lágilen. Báhir phaṭake dekhilen, praharí-gaṇ jágārīta. Eka-jan Bimaláke dekhīyá jijnásá karila,

“ Ke o, kothá jáo ? ”

Takhan antappura-madhye mahá koláhal uṭhiyáche, sakal lok jágiyá sei-dike chuṭitechila. Bimalá kahilen, “ basiýá ki karitecha, golajog shunitecha ná ? ”

Praharí jijnásá karila, “ kiser golajog ? ”

Bimalá kahilen, “ antappure sarba-násh haiteche, Nawáber prati ákraman haiyáche. ”

Praharí-gaṇ phaṭak pheliyá daurila ; Bimalá nirbighnenishkránta hailen.

Bimalá phaṭak haite kiyad-dúr gaman kariyá dekhilen, je eka-jan purush ek briksha-tale dáñráiyá áchen. Drishti-mátra. Bimalá táñhake Abhirám Svámí baliyá cinite párilen. Bimalá táñhár nikaṭ jáil-ámátra Abhiram Svámí kahilen,

“ Ámi barai udbigna haitechilám, durga-madhye koláhal kiser ? ”

Bimalá uttar karilen, “ ámi baidhabya jantranár pratishodh kariyá ásiyáchi. Eksháne ár adhik katháy káj náí, shíghra áshrame calun ; pare sabishesh nibediba. Tilottamá áshrame giyáche ta ? ”

Abhirám Svámí kahilen, “ Tilottamá agre agre Ásmánir sahit jáiteche, shíghra sákshát haibek. ”

Ei baliyá ubhaye druta-bege calilen. Acirát kuṭíra-madhye upaníta haiyá dekhilen, kshana-púrbei Áyeshár anugrahe Tilottamá Ásmánir sange tatháy ásiyáchen. Tilottamá Abhirám Svámír pada-jugale pranata haiyá rodan karite lágilen. Abhirám Svámí táñhake sthir kariyá kabite lágilen,

“Íshvareccháy tomará durátmár hasta haite mûkta haile, ekhan ár tîlárddha e deshe tishthána nahe. Jabanerá sandhán páile ebáre práne máriyá prabhur mrityu-shok nibáran karibe. Ámará adya rátre esthán tyág kariyá jái cala.”

Sakalei e parámarshe sammāta hailen.

## SAPTADASH PARICCHIED.

### ANTIM KÁL.

Bimalár paláyaner kshana-mātra parei eka-jan rája-karmacári ati-byaste Jagatsinher kárágára-madhye ásiyá kahila,

“Juba-ráj ! Nawáb Sáhíber mrityu-kál upasthit, tini ápanáke smaran kariyáchen.”

Juba-ráj camat-krita haiyá kahilen, “se ki !”

Rája-purush kahila, “antap-pura-madhye shatru prabesh kariyá Nawáb Sáhíbe ághát kariyá paláyan kariyáche. Ekhan o prána-tyág hay ná, kintu ár bilamba ná, ápani jhaṭiti calun, nacet sákshát haibe ná.”

Rája-putra kahilen, “e samaye ámar sahít saksháter prayojan ?”

Dút kahila, “ki jáni ? ámi bártá-baha mátra.”

Juba-raj dúter sahít antappura-madhye gaman karilen. Tatháy giyá dekhen je, Katlu Khánr jíbana-pradíp satya satyai nirbán haiyá ásiyáche, andhakárer ár bilamba ná. Catur-dike Osmán, Áyeshá, mumúrshur aprápta-bayah putra-gan, patní, upapatní, dásí, amátya-barga prabhriti beshtan kariyá rahiyáche. Rodan-ádir dhvanir koláhal pariyáche ; práy sakalei ucca-rabe káñditeche ; shishu-gan ná bujhiyá káñditeche ; kebal eka-jan eítkár kariyá káñditeche ná. Se Áyeshá ; Áyeshár nayana-dháráy mukha plábita haiteche ; nisshabde pitár mastak anke dháran kariyá rahiyáchen.

Jagatsinha dekhilen, se múrta sthir, gambhír, “ nibáta-nish-kampam iba pradípam.”

Juba-ráj prabesh mátra Khwájá Isá náme amátya táñhár kar dhariyá Katlu Khánr nikate lailen; je-rúp ucca-svare badhirke sambháshan karite hay, sei-rúp svare kahilen,

“ Juba-ráj Jagatsinha ásiyáchen.”

Katlu Khán kshína-svare kahilen,

“ Ámi shatru, mari;—rág dvesh tyág.”

Jagatsinha bujhiyá kahilen,

“ E samaye tyág karilám.”

Katlu Khán punarapi sei-rúp svare kahilen,

“ Jácná—svíkár.”

Jagatsinha jijnásá karilen, “ ki svíkár kariba ? ”

Katlu Khán kahilen, “ hasta.”

Abhipráy bujhiyá Osmán Jagatsinha-hasta grahan kariyá tad-upari Katlu Khánr hasta sthápán karilen.

Jagatsinher sharíre agni-brishti haila, kintu nibáran karilen ná. Katlu Khán punarapi kahite lágilen,

“ Bálak sab—juddha—bara trishá.”

Áyeshá mukhe sharbat sincan karilen.

“ Juddha—káj náí—sandhi—

Katlu Khán nírab hailen. Jagatsinha kona uttar karilen ná. Katlu Khán táñhár mukha-páne uttara-pratíksháy cáñhiyá rahilen. Uttar ná páiyá kashte kahilen, “ asvíkár ? ”

Juba-ráj kahilen, “ Páñhánérá Dillíshvarer prabhutva svíkár karile, ámi sandhir janya anurodh karite svíkár karilám.”

Katlu Khán punarapi arddha-sphuta-shváre kahilen,

“ Uṛishyá ? ”

Rája-putra bujhiyá kahilen,

“ Jádī kárjya sampanna kárite pári tabe ápanár putrerá Uṛishyá-cyuta haibek ná.”

Katlur mrityu-klesha-nipírīta mukha-kánti pradípta haila. Mumúrshu kahila,

“ Ápani—muktá—Jagad-íshvara—uttam—” Jagatsinha caliyá ján, Áyeshá mukhábanata kariyá pitáke ki kahiyá dilen. Katlu Khán Khwájá Isár prati cáhiyá ábár prati-gaman-kári raja-puterer dike cáhilen. Khwájá Isá rája-putrake kahilen, “ bujhi ápanár sange ár o kathá áche.”

Rája-putra pratyábartan karilen. Katlu Khán kalilen, “ kán.”

Rája-putra bujhilen, mumúrshur adhikatarā nikāṭe dáñráiyá mukher nikāṭ karnábanata karilen. Katlu Khán púrbápekshá adhikatarā aspashta svare balilen,

“ Bira—”

Kshanek stabdha haiyá rahilen, pare balite lágilen, “ Birendra-sinha—trishá.”

Áyeshá punarapi adhare peya sincan karilen.

“ Birendrasinher kanyá.”

Rája-putrake jena brisheik danshan karila; camakiter nyáy rijváyata haiyá kincid-dúre dáñráilen. Katlu Khán balite lágilen,

“ Pitri-híná—ámi pápishtha—uh trishá.”

Áyeshá punah punah páníyábbhisincan karite lágilen. Kintu ár bákyasphuran durghaṭ hajla. Shvás chárite chárite balite lágilen,

“ Dárun jválá—sádhvī—tumi dekhio—”

Rája-putra kahilen, “ ki ? ” Katlu Khánr karne ei prashna megha-garjan-bat bodha haila. Katlu Khán balite lágilen,

“ Ei ka—ei kanyár—mata—pabitrá—sparsha ná dekhi náí.—  
Tumi—uh !—bara trishá—trishá—jáí je—Āyeshá.”

Ār kathá sarila ná ; sádhyátíta parishram haiyáchila, shramá-  
tireka-phale nirjība mastak bhúme garáiyá parila. Kanyár nám  
mukhe thákite thákite Nawáb Katlu Khánr prána-biyog haila.

## ASHTĀDASH PARICCHED.

### PRATIJOGITÁ.

Jagatsinha kará-mukta haiyá pitri-shibire gamanánantara nija  
svíkáránujáyí Mughal Pátháne sandhi-sambandha karáilen. Páthá-  
nerá Dillíshvarer adhínatá svíkár kariyá-o Utkaládhikári haiyá  
rahilen. Sandhir bistárita bibaran itibritte barnaniya, esthale ati  
bistár nishprayojan. Sandhi samápanánte ubhay dal kichu din  
púrbába sthitir stháne rahilen. Naba-príti-sambardhanárthe Katlu  
Khánr bálak putra-digake samabhibyáháre laiya pradhán rája-mantrí  
Khwájá Isá o senápati Osmán Rájá Mánsinher shibire gaman  
karilen ; sárdhha-shata hastí ár anyánya mahárggha drabya upa-  
dhaukan diyá rájár paritosh janmáilen ; rájá-o táñhádiger bahu-  
bidha sammán kariyá sakalke khilát diyá bidáy karilen.

Ei-rúp sandhi-sambandha samápan karite o shibir bhangodjog  
karite kichu-din gata haila.

Parisheshe Rájput-senár Pátnáy játrár samay ágata haile, Jagat-  
sinha ek dibas aparáhne sahacar samabhibyáháre Páthán-durge  
Osmán prabhritir nikaṭ bidáy laite gaman karilen. Kárágáre  
sáksháter par Osmán rája-putrer prati ár sauhridya-bháb prakásh  
karen náí. Adya sámánya kathá-bártá kahiyá bidáy dilen.

Jagatsinha Osmáner nikaṭ kshunna-mane bidáy laiya Khwájá  
Isár nikaṭ bidáy laite gelen. Tathá haite Āyeshár nikaṭ bidáy  
laibár abhipráye calilen. Eka-jan antappura-rakshí-dvárá Āyeshár  
nikaṭ sambád pátháilen, ár rakshíke kahiyá dilen, je “ bali-o Nawáb

Sáhiber lokántara-pare ár táñhár sahít sákshát hay náí. Ekshane ámi Pátnáy calilám, punar-bár sáksháter sambhábaná ati biral, ataeb táñháke abhibádan kariyá jáite cáhi.”

Khojá kiyat-kshan pare pratyágamān kariyá kahila, “ Nawáb-putrí baliyá pátháilen je, tini juba-rájer sahít sákshát karite aksham ; aparádh márjaná kariben.”

Rája-putra sambarddhita-bisháde átma-shibirábhimukha hailen. Durga-dváre dekhilen Osmán táñhár pratíksá karitechen.

Rája-putra Osmánke dekhiyá punarapi abhibádan kariyá caliyá ján, Osmán táñhar pasheát pasheát calilen. Rája-putra kahilen, “ senápati maháshay, ápanár jadi kona ájná tháke, prakásh karun, ámi pratipálan kariyá kritártha hai.”

Osmán kahilen, “ ápanár sahít kona bishesh kathá áche, eta sahacar sákshát táhá balite páriba ná. Sahacardigake agrasar haite anumati karun, ekákí ámár sange ásun.”

Rája-putra biná-sankoce sahacar-ganke agrasar haite baliyá diyá eká ashvárohane Pátháner sange sange calilen ; Osmán-o ashva áná-iyá árohan karilen. Kiyad-dúr gaman kariyá Osmán rája-putra-sange ek nibir shála-bana-madhye prabesh karilen. Baner madhya-sthale ek bhagna aṭṭáliká chila, bodh hay, ati púrba-kále kona rája-bidrohí esthale ásiyá kánanábhyantare lukkáyita chila. Shála-brikshe ghoṭak bandhan kariyá Osmán rája-putrake sei bhagna aṭṭálikár madhye laiýá gelen. Aṭṭáliká manúshya-shúnya. Madhya-sthale prashasta prángan, táhár eka-párshve ek Jábanik samádhi-khát prastut rahiyá-che, athaca shab\* náí ; apar párshve citá-sajjá rahiyáche, athaca kona mrita-deha náí.

Prángana-madhye ásile rája-kumár jijnásá karilen, “e sakal ki ? ”

Osmán kahilen, “ e sakal ámár ájná-krame haiyáche ; áj jadi ámár mrityu hay tabe maháshay ámáke ei kabara-madhye samádhi-stha kariben, keha jánibe ná ; jadi ápani deha-tyág karen tabe ei citáy bráhman dvára ápanár satkár karáiba, apar keha jánibe ná. ”

Rája-putra bismita haiyá kahilen, “e sakal kathár tátparjya ki?”

Osmán kahilen, “ámara Páthán, antakkaran prajvalita haile ucitánucit bibecaná kari ná; e prithibí-madhye Áyeshár pranayá-kánkshí dui byaktir sthán hay ná; eka-jan ei-kháne prána-tyág kariba.”

Takhan rája-putra ádyopánta bujhite páriyá atyanta kshūbha hailen, kahilen, “ápanár ki abhipráy?”

Osmán kahilen, “sashastra ácha, ámár sahít juddha kara, sádhyá hay ámake badh kariyá ápanár path mukta kara, nacet ámár haste prána-tyág kariyá ámár path cháriyá dáo.”

Ei baliyá Osmán Jagatsinhake pratyuttarer abakásh dilen ná, asi-haste tat-prati ákraman karilen. Rája-putra agatyá rakshártha shíghra-haste kosh haite asi nishkráman kariyá Osmáner ágháter pratighát karite lágilen. Osmán rája-putrer prána-náshe punah punah bishamodyam karite lágilen, rája-putra bhrama-krameo Osmánke ágháter ceshtá karilen ná, kebal átma-raksháy nijukta rahilen. Ubhayei shastra-bidyáy sushikshita, bahu-kshan juddha haile, keha káhákeo parájita karite párilen ná. Phalatah Jabaner astrágháte ráj-putrer sharír kshata-bikshata hails : rudhire anga plábita hails. Osmán-prati tini eka-bárao ághát karen ná, sutarám Osmán akshata. Rakta-srábe sharír abasanna haiyá áсила dekhíyá, ár erúp sangráme mrityu nishcay jániyá Jagatsinha kátara-svare kahilen, “Osmán, kshánta hao ámi parábhav svíkar karilám.”

Osmán ucca hásyá kariyá kahilen,

“Eta jánitám ná, je Rájputa senápati marite bhay páy; juddha kara, ámi tomáy badh kariba, kshamá kariba ná. Tumi jíbíte Áyesháke páiba ná.”

Rája-putra kahilen, “ámi Áyeshár abhiláshí náí.”

Osmán asi ghúrnita karite karite kahite lágilen, “tumi Áyeshár abhiláshí nao, Áyeshá tomár abhiláshí! juddha kara, kshamá náí.”

Rája-putra dúre asi nikshep kariyá kahilen,

“Ámi juddha kariba ná. Tumi asamaye ámár upakár kariyácha; ámi tomár sahít juddha kariba ná.”



Osmán sakrodhe rája-putrer bakshas-sthale padághát karilen, kahilen,

“ Je sipáhi juddha karite bhay páy, táháke ei-rúpe juddha karái.”

Rája-kumárer ár dhairjya rahila ná. Shíghra haste tyakta praharan bhúmi haite uttolan kariyá shrigál-danshita sinha-bat pracanda lampha diyá rája-putra Jabanke ákraman karilen. Se durdam prahár Jaban sahya karite párilen ná, rája-putrer bishál sharírágháte Osmán bhúmi-sháyí hailen. Rája-putra táhár bakshopari árohan kariyá hasta haite asi unmocan kariyá lailen, ebam nija-karastha praharan táhár gala-deshe sthápita kariyá kahilen,

“ Keman, samara-sádh miṭiyáche ta ? ”

Osmán kahilen “ jíban thákite nahe ! ”

Rája-putra kahilen,

“ Ekhanai ta jíban shesh karite pári ? ”

Osmán balilen,

“ Kara ; nacet tomár badhábhiláshí shatru jíbíta thákibe.”

Jagatsinha kahilen,

“ Thákuk, Rájput táháte dare ná. Tomár jíban shesh karítám, kintu tumi ámár jíban rakshá kariyáchile, ámio karilám.”

Ei baliyá dui caraner sahít Osmáner dui hasta baddha rákhiyá, eke eke tañhár sakal astra sharír haite haran karilen. Takhan táñháke mukta kariyá kahilen, “ ekshane nirbighne grihe jáo, tumi Jaban haiyá rája-putrer sharíre padághát kariyáchile, ei janya tomár e dashá karilám, nacet rájputerá eta kritaghna nahe je, upakárir anga sparsha kare.”

Osmán mukta haile ár ekṭi kathá ná kahiyá ashvárohan púrbak eka-báre durgábhímukhe druta-gamane calilen.

Rája-putra bastra-dvárá prángana-stha kúp haite jal áharan kariyá gátra dhauta karilen. Gátra dhauta kariyá shála-taru haite ashva-mocana-púrbak árohan karilen. Ashvárohan kariyá dekhen, ashver balgáy latá gulmádir dvára eka-kháni lipi bándhá rahiyáche. Balgá haite patra mochan kariyá dekhilen je, patra-kháni manushyer kesh dvára bandha kará áche, táhár upari-bháge ei lekhá áche je, “ei patra dui dibas madhye khuliben ná, jadi khulen tabe ihár uddeshya biphal haibe.”

Rája-putra kshanek cintá kariyá lekhaker, abhipráyanúsáre kárjya karái sthir karilen. Patra kabaca-madhye rákhiyá ashve kashágát kariyá shibirábhimukhe calilen.

Rája-putra shíbire upaníta haibár para-din dvitíya ek lipi dúta-haste páilen. Ei lipi Áyeshár prerita. Kintu tad-brittánta para-paricchede baktabya.

## UNABINSHA PARICCHED.

### ÁYESHÁR PATRA.

Áyeshá lekhaní haste patra likhite basiyáchen. Mukha-kánti atyanta gambhír sthir; Jagatsinhake patra likhitechen. Eka-khána kághaz laiýá patra árambha karilen. Prathamé likhilen, “pránádhik” takhani pránádhik shabda kátiyá diyá likhilen, “Rája-kumár.” “Pránádhik” shabda kátiya “Rája-kumár” likhite Áyeshár ashru-dhára bigalita haiyá patre pařila. Áyeshá amani se patra chiñřiya phelilen; punar-bár anya kághaze árambha karilen; kintu kayek satar lekhá haite ná haite ábár patra ashru-kalankita haila. Áyeshá se lipio binashta karilen. Anya-báre ashru-cihna-shúnnya eka-khanda lipi samádhá karilen. Samádhá kariyá eka-bár pařite lágilen; pařite nayana-báshpe drishti-lop haite lágila. Kona-mate lipi baddha kariyá dúta-haste dilen. Lipi laiýá dút rája-putra-shibirábhimukhe játrá karila. Áyeshá ekákiní pálang-shayane rodan karite lagilen.

Jagatsinha patra páiyá parite lágilen.

“ Raja-kumár !

Ámi je tomár sahit sákshát kari náí, se átma-dhairjyer prati ámi abishvásiní baliyá nahe ; mane kario ná Áyeshá adhírá, táhá haile ámar hridaye klesh haibe. Osmán nija hridaya-madhye agni jválita kariyáche, ki jáni ámi tomár sákshát lábh karile, jadi se klesh páy, ei janyai tomár sahit sákshát kari náí. Sákshát ná haile tumi je klesh páibe, se bharasáo kari náí. Nijer klesh—se sakal sukh dukkha Jagad-íshvara-carane samarpan kariyáchi. Tomáke jadi sáksháte bidáy dite haita, tabe se klesh anáyáse sahya karitám ; tomár sahit je sákshát haia ná, e klesho páshánír nyáy sahya karitechi.

Tabe e patra likhi kena ? ek bhikshá áche, sei janyai e patra likhilam. Jadi shuniyá tháka je, ámi tomáke sneha kari tabe táhá bismrita hao. E deha bartamáne e kathá prakásh kariba ná sankalpa chila, Bidhátár iccháy prakásh haiyáche, ekshane bismrita hao.

Ámi tomár premákánkshiní nahi. Ámar jáhá dibár táhá diyáchi, tomár nikat pratidán kichu cáhi ná. Ámar sneha emat baddha-múl je tumi sneha ná karileo ámi sukhí. Kintu se katháy ár káj ki !

Tomáke asukhí dekhíyáchilám. Jadi kakhana sukhí hao, Áyesháke smaran kariyá sambád dio. Icchá ná hay, sambád dio ná. Jadi kakhana antakkarane klesh páo, tabe Áyesháke ki smaran karibe ?

Ámi je tomáke patra likhilám, ki jadi bhabishyate likhi, táháte loke doshibe. Ámi nirdoshí, sutarám loke doshile kshati bibecaná kario ná—jakhan icchá haibe patra likhio.

Tumi calile, ápátatah edesh tyág kariyá calile. Ei Páthánerá shánta nahe ; sutarám punar-bár tomár edeshe áshái sambhab. Kintu ámar sahit ár sandarshan haibe ná ! punah punah hridaya-madhye cintá kariyá ihá sthir kariyáchi. Ramaní-hriday je-rúp durdamaníya táháte adbik sáhas anucit.

Ār eka-bār-mātra tomār sahīt sākshāt kariba mānas áche. Jádí tumi e pradeshe bibáha kara, tabe áamáke sambád dío; ámi tomār bibáha-kále upasthít thákiya tomār bibáha díba. Jini tomār mahishí haiben, táñhár janya kichu sámánýa alankár sangraha kariyá rákhi-lám, jádí samáy pái svahaste paráiyá ásiba.

Ār ek prárthaná. Jakhan Āyeshār mrityu-sambád tomār níkaṭ jáibe, takhan eka-bár edeshe ásio. Tomār námita sanduq-madhye Jáhá rahila táhá ámár anurodhe grahan kario. Pítár sneher guné kanyá haiyáo je sampattir adhikáriní haiyáchi táhá dhana-hín deshe rájya baliyá ganita; jádí táhá Ābanír banshe agráhya ná hay, tabe ásiyá adhikár kario.

Dána-patra ai sanduq-madhye páibe.

Ār kí likhíba? anek kathá likhíte icchá kare, kintu nishprayojan. Jagad-íshvar tomáke sukhí kariben, Āyeshār kathá mane kariyá kakhana dukkhita haio ná."

Jagatsinha patra-páṭh kariyá rodan karíte lágilen, bahu-kshan támbu-madhye patra-haste páda-cáran karíte lágilen. Pare akasmát shíghra-haste eka-kháná kághaz laiýá nimna-likhita patra likhiyá dúter haste dílen.

"Āyeshá, tumi ramaní-ratna! Jagater manappírái bujhi Bidhátár icchá! Ámi tomār kona kathárai pratyuttar likhíte párilám ná. Tomār patre ámi atýanta kátar haiyáchi. Eí mátra jáni o je tomá-ke cira-kál pránádhiká sahodará bhaginí jnáne hridaya-madhye jatna kariba."

Dút eí pratyuttar laiýá Āyeshār níkaṭ pratigaman karila.

## ·BINSHA PARICCHED.

## DÍP NIRBÁNONMUKHA.

Je parjyanta Tilottamá Āsmánir sange Āyeshár nikaṭ haite bidáy laiýá ásiyáchilen, sei parjyanta ár keha táñhár kona sambád páy náí. Tilottamá, Bimalá, Āsmáni, Ābhirám Svámí, káháro kona uddesh páwá jáy náí. Jakhan Mughal Páṭháne sandhi-sambandha haila, takhan Birendrasinha ár tat-parijaner ashruta-púrba durghaṭaná sakal smaran kariýá, ubhay pakshai sammata hailen je, Birendrer strí kanyár anusandhán kariýá táhádigake Gaṛ Mándá-rane punar-abasthápita kará jáibe. Sei káranei, Osmán, Khwájá Isá, Mánsinha prabhriti sakalei táhádiger bishesh anusandhán karilen, kintu Tilottamár Āsmánir sange Āyeshár nikaṭ haite ásá byatíta ár kichui keha abagata haite páriilen.ná. Parisheshe Mán-sinha nirásh haiýá eka-jan bishvási anucarke Gaṛ Mándá-rane sthápan kariýá ei ádesh karilen, je “tumí ei-kháne thákiýá mrita jágír-dárer stri kanyár uddesh karite tháka; sandhán páile táhádigake durge sthápaná kariýá ámár nikaṭ jáibe, ámi tomáke puraskrita kariba, ebam anya jágír diba.”

Ei-rúp sthir kariýá Mánsinha Páṭnáy gamanodjogí hailen.

Mrityu-kále Katlu Khánr mukhe jáhá shuniyáchilen tac-chra-bane Jagatsinher hridaya-madhye kona bhábántar janmiyáchila ki ná, táhá kichui prakásh páila ná. Jagatsinha artha-byay ebam shá-rik klesh svikár kariýá táhádiger anusandhán kariyáchilen baṭe, kintu se jatna kebal púrba sambandher smriti-janita, ki je je aparápar kárane Mánsinha prabhriti sei-rúp jatna prakásh kariýáchilen sei sei kárana-sambhúta, ki punah sancárita premánurodhe utpanna, táhá kehai bujhite páre náí. Jatna je káranei haiýá thákuk, biphál haila.

Mánsinher sená-sakal shibir bhanga karite lágila, para-din prabháte “kuc” karibe. Játrár púrba dibas ashva-balgáy prápta lipi paṛibár samay upanít haila. Rája-putra kautúhalí haiýá lipi khuliýá páṭh karilen. Táháte kebal ei mátra lekhá áche.

“Jadi dharma-bhay tháke, jadi brahma-shápe bhay tháke, tabe patra pátha-mátra ei stháne eká ásibe. Iti nibedan.

AHAM BRÁHMANAH.”

Rája-putra lipi-páthe camat-krita hailen. Eka-bár mane karilen, kona shatrur cáturío haite páre, jáwá ucit ki? Rája-putra-hridaye brahma-sháper bhay bhinna anya bhay prabal nahe, sutarám jáwái sthir hails. Ataeb nija anucara-bargake ádesh karilen, je jadi tini sainya-játrár madhye ná ásite páren, tabe táhára táñhár pratíksáy thákibek ná, sainya agra-gámí hay, háni náí, paschát Barddhamáne ki Rájmahale tini milita haite páriben. Ei rúp ádesh kariyá Jagatsinha ekákí shála-ban abhimukhe játrá karilen.

Púrba-kathita bhagnátálíká dváre upasthit haiyá rája-putra púrba-bat shála-brikshe ashva-bandhan karilen. Itastatah dekhi-  
len, keha kotháo náí, pare atálíká-madhye prabesh karilen. Dekhen prángane púrba-bat eka-párshve samádhi mandir, eka-párshve citá-sajjá rahiyaiche; citá-káshter upar eka-jan bráhman basiyá áchen. Bráhman adho-mukhe basiyá rodan karitechen.

Rája-kumár jijnásá karilen, “maháshay ki ámake ekháne ásite ájn kariyáchen?”

Bráhman mukh tulilen; rája-putra dekhi-  
len Abhirám Svámí.

Rája-putrer mane eka-báre bismay, kautúhal, áhlád, ei tineri ábirbháb hails; pranám kariyá byagratár sahít jijnásá karilen,

“Darshan janya je kata udjog páiyáchi, ki baliba. Ekháne abasthiti kena?”

Abhirám Svámí cakshu muchiyá kahilen,

“Ápátatab ei-khánei bás!”

Svámír uttar shunite ná shunitei rája-putra prashner upar prashna karite lágilen. “Ámake smaran kariyáchen ki janya, rodanai bá kena?”

Abhirám Svámí kahilen, “je kárane rodan karitechi, sei káranei tomáke dákiyáchi; Tilottamár mrityu-kál upasthit!”

Dhíre dhíre, mridu mridu, til til kariyá, joddhri-pati sei-kháne bhú-tale basiyá parilen. Takhan ádyopánta sakal kathá eke eke mane parite lágila : eke eke antakkarana-madhye dárun tíkshna churikághát haite lágila. Debálaye pratham pradarshan ; Shaileshvara-sákshát pratijná ; kaksha-madhye pratham paricaye ubhayer premotthita ashru-jal ; sei kála-rátrir ghaṭaná ; Tilottamár mūrucchā-bastha mukh ; Jabanágāre Tilottamár píran ; kárágāra-madhye nija nirday byabahár ; pare ekshankár ei bana-bāse mrityu ; ei sakal eke eke rája-kumárer hridaye ásiyá jhatiká-praghāta-bat lágite lágila. \*Púrba hutáshan shata-gun pracanda jválár sahít jvaliyá uṭhila.

Rája-putra aneka-kshan mauna haiyá basiyá rahilen. Abhirám Svámí balite lágilen,

“Je din Bimalá Jaban badh kariyá baidhabyer pratishodh kariyáchila, sei din abadhi ámi kanyá dauhitrí laiýá Jaban-bhaye, náná sthāne, ajnáte bhraman karitechilám, sei din abadhi Tilottamár roger sancár. Je kárane roger sancár, táhá tumi bishesh abagata ácha.”

Jagatsinher hridaye shel biñdhila.

“Sei abadhi táháke náná sthāne rákhiyá náná mata cikitsá kariyáchi, nije jaubanábadhi cikitsá-shástra adhyayan kariyáchi ; anek roger cikitsá kariyáchi ; anyer ajnáta anek aushadh jáni. Kintu je rog hridaya-madhye, cikitsáy táhár pratikár náí. Eí sthán ati nirjan baliyá ihár madhye ek nibhrita anshe áj páñc sát din basati karitechi. Daiba-joge ékhāne tumi ásiyácha dekhíyá tomár ashva-balgáy patra bāñdhiyá diyáchilám. Púrbábadhi abhilásh chila je, Tilottamáke rakshá karite ná pári, tomár sahít ár eka-bár sákshát karáiyá antima-kāle táhár antakkaranke tripta kariba. Sei janyai tomáke ásite likhiyáchi. Takhanao Tilottamár árogyer bharasá dūr hay náí ; kintu bujhiyáchilám je dui din madhye kichu upasham ná haile carama-kál upasthít haibe, eijanya dui din pare patra paribár parámarsha diyáchilám. Ekshane je bhay kariyáchilám táháí ghaṭiyáche. Tilottamár jībaner ár kōna áshá náí. Jībana-díp nirbānonmukh haiyáche.”

Ei baliyá Abhirám Svámí punar-bár rodan karite lágilen. Jagatsinhao rodan karitechilen.

Svámí punashea kahilen, “akasmát tomár Tilottamá-sannidháne jáwá haibek ná; ki jáni jadi e abastháy ulláser ádhikya sahya ná hay. Ámi púrbei baliyá rákhiyáchi je tomáke ásite sambád diyáchi, tomár ásár sambhábaná áche. Ei kshane ásár sambád diyá ási, pasheát sákshát kario.”

Ei baliyá Paramahansa, je dike bhagnátálíkar antappur, sei dike gaman karilen. Kiyat-kshan pare pratyágaman kariyá rája-putrake kahilen, “áisa.”

Rája-putra Paramahanser sange antappurábhimukhe gaman karilen. Dekhilen, ekṭi kaksha abhagna áche, tan-madhye, jírna bhagna pálang, tad-upari byádhi-kshíná, athaca anatibilupta-rúpa-ráshi Tilottamá shayán rahiyáchen; e samayeo, púrba-lábanyer mridula-tara prabbá-paribeshtita rahiyáchen;—nirbánanmukhí prabháta-tárár nyáy mano-mohiní haiyá rahiyáchen. Nikāṭe ekṭi bidhabá strí-lok basiyá ange hasta-márjan kariteche; se nirá-bharaná, maliná, díná, bidhabá. Rája-kumár táháke prathamé cinite páriken ná, kisei bá ciniben, je sthira-jaubaná chila, se ekshane práciná haiyáche.

Jakhan rája-putra ásiyá Tilottamár shajyá-párshve dáñráilen, takhan Tilottamá nayan mudrita kariyáchen. Abhirám Shvámí dákíyá kahilen,

“Tilottame! rája-kumár Jagatsinha ásiyáchen.”

Tilottamá nayan unmírita kariyá Jagatsinher prati cáhilen,—se drishti komal, kebal sneha-byanjak; tiraskaranábhilásher cihna-mátra barjita. Tilottamá cáhibá-mátra drishti binata karilen; dekhite dekhite locane dara-dara dhára bahite lágila. Rája-kumár ár thákite páriken ná; lajjá dúre gela; Tilottamár pada-pránte patita haiyá nírabe nayanásáre táñhár deha-latá sikta karilen.



## EKABINSHA PARICCHED.

## SAPHAL NISPIHALA SVAPNA.

Pitri-híná, anáthiní, rugna-shajyáy ;—Jagatsinha táhár shajyá-párshve. Din jáy, rátri jáy, ár bár din áse ; ár bár din jáy, rátri áse ; Rájput-kula-gaurab táñhár bhagna pálanger páshe basiyá shushrúshá karitechen ; sei díná, shabda-híná, bidhabár abirala kárjyer sáhájya karitechen. Ádhi-kshíná dukkhiní táñhár páne cáhe ki ná—tár shishira-nipírta-padma-mukhe púrba-káler se hási áse ki ná, táháí dekhibár ákánksháy táhár mukha-páne cáhiyá áchen.

Kotháy shibir ; kotháy sená ? Shibir bhanga kariyá sená Pátnáy caliyá giyáche. Kotháy anucar sab ? Dárukeshvara-tíre prabhur ágaman pratíkshá kariteche. Kotháy prabhu ? Prabalá-tapa parishoshita sukumár kusuma-kalikáy nayana-bári-secane punar-utphulla karitechen.

Kusuma-kaliká krame punar-utphulla haíte lágila. E sansáre pradhán aindra-jálik sneha ! byádhi-pratíkáre pradhán aushadh pranay ! nahile hridaya-byádhi ár ke upasham karite páre ?

Jeman nirbánonmukha díp bindu bindu taila-sancáre dhíre dhíre ábár hásiyá uṭhe, jeman nidággha-shuska ballarí ásháher naba-bári-sincane dhíre dhíre punar-bár bikasita hay ; Jagatsinhake páiyá Tilottamá tad-rúp dine dine punar-jíban páíte lágilen.

Krame sabalá haiyá pálang-upari basite párilen. Bimalár abar-tamáne dujane káche káche basiyá anek diner maner kathá sakal balite kshama-batí hailen. Kata kathá balilen, mánasa-krita kata aparádh svíkár karilen, kata anyáy bharasá mano-madhye uday haiyá mano-madhye nibritta haiyáchila, táhá balilen ; jágrate ki nidráy kata mano-mohan svapna dekhíyáchilen, táhá balilen. Rugna-shajyáy shayane acetane je ek svapna dekhíyáchilen, eka-din táhá balilen—

Jena naba basanter shobhá-paripúrna ek kshudra parbatopari tini Jagatsinher sahit pushpa-kriśá karitechilen; stúpe stúpe basanta-kusuma cayan kariyá málá gáñthilen; ápani ek málá kanṭhe parilen, ár ek málá Jagatsinher kanṭhe dilen; Jagatsinher kaṭistha asi-sparshe málá chiñriyá gela. “Ár tomár kanṭhe málá diba ná, carane nigaṛ diyá bándhiba,” ei baliyá jena kusumer nigaṛ racaná karilen. .Nigaṛ paráite gelen, Jagatsinha amani sariyá gelen; Tilottamá dharite gelen, Jagatsinha áro sariyá gelen; Tilottamá pascát pasheát dhábitá hailen; Jagatsinha bege parbat abatarana karite lágilen; pathe ek kshíná nirjhariní chila, Jagatsinha lampaha diyá pár hailen; Tilottamá strí-lok, lamphe pár haite párilen ná, jekháne nirjhariní sankírná haiyáche, sei kháne pár haiben, ei ásháy, nirjharinír dháre dháre chuṭiyá parbat abataran karite lágilen. Nirjhariní sankírná hawá dúre thákuk, jata ján, tata áyatane báre. Nirjhariní krame kshudra nadí haila; kshudra nadí krame brihat nadí haila; ár Jagatsinhake dekhá jáy ná; tír ati ucca, ati bandhur, ár páda-cálan hay ná; táháte ábár Tilottamár carana-talastha upakúler mríttiká khande khande khasiyá gambhír náde jale parite lágila, níce praçanda ghúrnita jalábartá, dekhite sáhas hay ná; Tilottamá parbate punarárohan kariyá nadí-grás haite paláite ceshtá karite lágilen; path bandhur, caran cale ná; Tilottamá uccais-svare káñdite lágilen; akasmát kála-múrti Katlu Khán punar-ujjibita haiyá táñhár patha-rodh karila; kanṭher pushpa-málá amani guru-bhár lauha-shrinkhal haila; kusuma-nigaṛ hasta-cyuta haiyá átma-carane parila; se nigaṛ amani lauha-nigaṛ haiyá beṛila; akasmát anga stambhita haila; takhan Katlu Khán táñhár gala-desh dhariyá ghúrnita kariyá nadi-taranga-prabáha madhye nikshep karila.

Svapner kathá samápan kariyá Tilottamá sajala-cakshe kahilen, “juba-ráj ámar e sudhu svapna nahe; tomár janya je kusuma-nigaṛ racyá chilám, bujhi táhá átma-carane lauha-nigaṛ haiyá dhariyáche. Je kusuma-málá paráiyá chilám, táhá asir ágháte chiñriyáche.”

Juba-ráj takhan hásyá kariyá kaṭi-sthita asi Tilottamár pada-tale rákhilen; kahilen,

Āyeshá bujhiyáchilen je, Jagatsinher janya Āyeshá je iha-janmer sukhe jalánjali diyáchen, e kathá Jagatsinher hridaye shela-svarúp biddha rahiyáche. Āyeshár prasanga-mátrao táñhár anutápa-kar haite páre.

Tilottamá angikár karilen. Āyeshá kahilen, “athaca bismrita-o hai-o ná; smaranártha je cihna dii táhá tyág kari-o ná.”

Ei baliyá Āyeshá dásíke dákíyá ájná dilen. Ájná-mata dási gaja-danta-nirmita pátra-madhyastha ratnálankár ániyá dila. Āyeshá dásíke bidáy diyá sei sakal alankár svahaste Tilottamár ange paráite lágilen.

Tilottamá dhanádhyá bhú-svámí-kanyá, tathápi se alankár-ráshir adbhuta shilpa-racaná ebam tan-madhyá-bartí bahu-múlya hírakádi ratna-rájir asádháran tibra-dípti dekhiyá camat-kritá hailen. Bastutah Āyeshá pitri-datta nija anga-bhúshana-ráshi nashta kariyá Tilottamár janya anya-jana-durlabh ei sakal ratna-bhúshá prastuta karáiyáchilen. Tilottamá tat-tábater gaurab karite lágilen; Āyeshá kahilen,

“Bhagini, e sakaler prashansá kari-o ná. Tumi áj je ratna hridaye dháran karile, e sakal táñhár carana-renur tulya nahe.” Ei kathá balite kalite Āyeshá kata kleshe je caksher jal sambaran karilen, Tilottamá táhá kichui jánite párilen ná.

Alankára-sannibesh samádhá haile, Āyeshá Tilottamár duiṭi hasta dhariyá táñhár mukha-páne cábiyá rahilen. Mane mane bhábite lágilen, “e saral prema-pratimamukh dekhiyá ta bodh hay práneshvar kakhana manappírá páiben ná. Jadi Bidhátár anya-rúp icchá ná haila, tabe táñhár carañ ei bhikshá, je jéna ihár dvára táñhár cira-sukh sampádan karen.”

Tilottamáke kahilen,

“Tilottame! ámi calilám. Tomár svámí byasta thákite páren, táñhár níkaṭ bidáy laite giyá kála-haran kariba ná. Jagad-ishvar tomádigake dírgháyuh kariben. Ámi je ratna-gulin dilám, ange pario. Ár ámár—tomár sár ratna hridaya-madhye rákhio.”

“Tomár sár ratna ” balite Āyeshár kanṭha-rodh haiyá áсила. Tilottamá dekhilen, Āyeshár nayana-pallab jala-bhára-stambhita haiyá káñpiteche.

Tilottamá sama-dukkhinír nyáy kahilen, “káñditecha kena ?” amani Āyeshár nayana-bári-srotah dara-darita haiyá bahite lágila.

Āyeshá ár tilárdhha apekshá ná kariyá druta-bege griha-tyág kariyá giyá dolárohan karilen.

Āyeshá jakhan ápan ábása-grihe ásiyá upaníta hailen, takhan o rátri áche. Āyeshá besh tyág kariyá, shítala-pabana-path kaksha-bátáyane dáñráilen. Nija parityakta basanádrik komal nílá-barna gagana-maṇḍala-madhye laksha laksha tára-dal jvaliteche; mridu-pabana-hillale andhakára-sthita briksha sakaler patra mukharita haiteche. Durga-shire pecak mridu-gambhír ninád kariteche. Sammukhe durga-prákár-múle, je-kháne Āyeshá dáñráiyá áchen, táhár-i níce jala-paripúrna durga-parikhá nírabe ákásha-paṭa-prati-bimba dháran kariyá rahiyáche.

Āyeshá bátáyane basiyá anek kshan cintá karilen. Anguli haite ekti anguriya unmocita karilen. Se anguriya garaládhár.

Eka-bár mane mane karitechen, “ei ras pán kariyá ekhan-i sakal trishá nibáran karite pári.” Ábár bhábitechilen, “ei kájer janya ki Bidhátá ámáke sansáre páṭháiyá-chilen? jadi e jantraná sahite ná párilám tabe nári-janma grahan kariyáchilám kena? Jagatsinha shuniyá-i bá ki baliben ?”

Ábár anguriya angulite páriken. Ábár ki bhábiyá khuliyá lailen. Bhábilen, “e lobh sambaran kará ramanír asádhyá; pralobhanke lúr karái bhála!”

Ei baliyá Āyeshá garaládhár anguriya durga-parikhár jale vikshipta karilen.



# ROMANIZED BARNAMÁLÁ

(BENGALI.)

অ	a	এ is to be represented	র	r
আ	á	by n when in combination	ল	l
ই	i	with চ, ছ, জ and ঝ;	ব	b
ঈ	í	when in combination with	ব in combination like	
উ	u	other consonants and with	ভূরা, by v; when dis-	
ঊ	ú	vowels it is to be repre-	tinctly pronounced as in	
ঋ	ri	sented by ñ.	চুয়ণ, by b.	
এ	e		শ	sh
ঐ	ai		ষ	sh
ও	o		স	s
ঔ	au		হ	h
ক	k		ড়	r
খ	kh		ঢ়	rh
গ	g		য়	y
ঘ	gh		ঃ is to be represented	
ঙ is to be represented		প	p	when final by h, and when
by n when in combination		ফ	ph	medial by doubling the
with ক, খ, গ and ঘ;		ব	b	Roman letter next follow-
when in combination with		ভ	bh	ing.
other consonants and with		ষ	m	
vowels it is to be repre-		য	j	
sented by ñ.		য in combination like		
চ	c	দ্রব্য by y;—when dis-		and before প, ক, ব, ভ,
ছ	ch	tinctly pronounced as in		য and at the end of a
জ	j	উদ্যোগ, by j.		word by m.
ঝ	jh			

## ADDITIONAL RULES.

t need not be dotted when it follows sh, e. g., kashta and káshtha.

ক and জ are represented by ksh and jn, and ঝ by shn.

ওয় is represented by w, e. g., hawáte, dewáte and lawáte.

Final অ is not written when not pronounced, e. g., bír; except in compound words, when it may be added even when not pronounced when the word is used singly, e. g., bíra-samuha.

The hyphen should not be used when there is vowel sandhi, e. g., astrághát, or after particles such as ni, pra, prati, aba, &c. In other cases it should be used when it contributes to clearness. No fixed rule can be laid down on the subject.

Consonants need not be doubled after r, e. g., dharma.

891.443/CHA



13273











